

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

СОБКО МАКСИМ ОЛЕГОВИЧ

УДК 351.741(477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **М.О. Собко**

Науковий керівник: **Дрозд Олексій Юрійович** доктор юридичних наук,
професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Собко М.О. Адміністративно-правові засади організації та функціонування агропромислового комплексу України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертація присвячена дослідженню адміністративно-правових засад організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Визначено, що агропромисловий комплекс як сукупність соціально-економічних та правових відносин об'єднує в собі нерозривний та цілісний інституційний ланцюг в системі економіки України. При цьому адміністративне правове регулювання в цій критичній галузі української економіки має визначальне значення, оскільки хочеться сфера і базується на суб'єктах виконавця із приватним інтересом, загальна мета функціонування агропромислового комплексу України має загальнодержавне значення та доктринально впливає як на економіку України так і на національну безпеку.

Окреслено напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки котрих визначено три, що логічно обґрунтовується трьома нерозривними етапами в структурі функціонування агропромислового комплексу, котрі формують собою систему вирощування сировини, механізм її обробки та зберігання, а виробництва кінцевої продукції та її реалізацію. Саме нерозривний цикл усіх зазначених елементів та їх взаємопов'язаність і формують сутність і зміст агропромислового комплексу, як важливого елементу системи забезпечення стійкості національної безпеки.

Було проаналізовано нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу до кола якого,

на нашу думку, належить віднести Конституцію України, як основний нормативно-правовий акт, що врегульовує соціально-правові відносини в державі, а також інше у тому числі галузеве законодавство України, що забезпечує дотримання основних адміністративних процедур під час провадження діяльності в сфері агропромисловості. Такими нормативно-правовими актами можуть бути закони України, укази Президента України, розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови Верховної Ради України, а також накази та доручення профільних міністерств котрі складають систему суб'єктів організацій та функціонування агропромислового комплексу України.

До системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України на нашу думку відноситься Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади в Україні, Інститут Президента України як гаранта конституції та суб'єкт забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Верховну Раду України як єдиний законодавчий орган влади (що, відповідно, забезпечує реалізацію законопроектної та нормотворчої діяльності, котра і забезпечує в подальшому адміністративно-правове регулювання цієї сфери). Окремо, на нашу думку, необхідно виділяти Міністерство аграрної політики та продовольства України, як суб'єкт, що має виключне коло компетенції в сфері агропромисловості та забезпечує формування та реалізацію державної політики в даній сфері, а також контроль за діяльністю суб'єктів агропромисловості. Крім цього, структурні підрозділи обласних державних адміністрацій є представництвом Кабінету Міністрів та Міністерства аграрної політики та продовольства України на місцях, що в свою чергу сприяє ефективній реалізації загальнодержавної політики, крізь призму регіональних потреб.

Крім цього, автор наполягає, що надважливу роль в процесі організації та функціонування агропромислового комплексу України відіграє система спеціальних державних служб і установ, що здійснюють державну регуляторну політику, контролюють здійснення санітарних і фітосанітарних

заходів, а також реалізують здійснення адміністративних процедур дозвільного, контрольного та іншого характеру, що в тому числі, фрагментарно відноситься до компетенції департаментів агропромислового розвитку територіальних органів державної влади.

Автору вдалось досягнути позиції про чітке визначення ролі і місця адміністративних процедур в різних сегментах агропромислового комплексу України. Їх безпосередньо взаємопов'язаність із нормами і положеннями законодавства України у сфері агропромисловості, а також суміжними сферами соціально-правової та економічної діяльності створюють позитивне підґрунтя для подальшої інтеграції агропромислового комплексу України до відповідного утворення на Європейському рівні.

Зміст сутність адміністративних процедур щодо здійснення санітарних та санітарних заходів полягає впровадженні обмежувальної, з боку держави політики, щодо забезпечення реалізації безпекових характеристик впровадженні відповідного виду агропромислової діяльності. При цьому врегульованість нормами законодавства України діяльності цього інституту, прямо передбачається специфікою механізму його право реалізації, оскільки така діяльність провадиться безпосередньо державними інституціями, котрі діють виключно в межах його спосіб визначені законодавством України.

У дисертації окреслюється зміст і сутність державної регуляторної політики, як одного з найбільш ефективних інструментів впорядкування суспільно-правових відносин у сфері адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу України загалом та державної регуляторної політики у всіх можливих сегментах зазначеного комплексу зокрема.

Поряд з цим, принципи і засади державної регуляторної політики є предметом регулювання інших норм і положень законодавства України, що чітко регламентує основні процеси і процедури в цій сфері. Водночас необхідно зазначити, що державна регуляторна політика є тим інструментом менеджменту у структурі агропромислового комплексу України, що

забезпечує планування такої діяльності на основі конкретних потреб держави у тій чи іншій сфері, а також врахуванням попередньо допущених помилок і прогалин, що кратно позитивно впливає на ефективізацію діяльності того чи іншого сегменту агропромислового комплексу України.

Засади сільськогосподарського дорадництва в контексті функціонування відповідних адміністративних процедур розглядається як врегульована відповідними суб'єктами органів державної влади інформаційно-роз'яснювальна діяльність у сфері сільського господарства, що виноситься на рівень державної політики, проте за своїм змістом і сутністю не підлягає жорсткому державному регулюванню хоч і фінансується, переважно, за кошти державного бюджету України. Автор глибоко аналізує питання пов'язане із проблематикою сільськогосподарського дорадництва, що дозволяє дійти обґрунтованих і логічних висновків, щодо подальших кроків оптимізації зазначеного інституту.

Зазначається важливість та особливість необхідності організації та ефективного функціонування фермерства та кооперації, оскільки нещодавні земельні реформи в Україні, напередодні війни, запровадило особливий режим функціонування земель сільськогосподарського призначення, що в свою чергу потребувало внесення додаткових змін до інших норм і положень законодавства України. Автором підкреслюється, що фермерство та кооперація як формат організації спільного провадження діяльності в сфері агропромислового виробництва, перш за все, врегульовується нормами адміністративного права, що в подальшому безпосередньо впливає на втілення зазначеного в повсякденну практичну діяльність суб'єктів зазначеного сектору.

Автором було проаналізовано державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України котрі фактично є тими засадами та підвалами, що містяться в законодавстві України, котрі забезпечують не лише стабільне функціонування всього агропромислового комплексу, а й належне та злагоджене взаємоіснування всіх його сегментів. Автор звертає

увагу на те, що важливість чіткої правової регламентації державно-правових гарантій у сфері агропромислового комплексу України та всіх його відповідних структурних елементів прямопропорційно співвідносяться із можливістю практичного втілення регламентованих норм та визначає ефективність дії права в контексті його динаміки.

Зазначається на тому, що державно-правове гарантування в сфері агропромисловості в умовах сучасної ринкової економіки, триваючої збройної агресії росії проти України, а також широкомасштабних заходів із відбиття зазначеної агресії, полягає в наданні та забезпеченні функціонування широких програм грантової підтримки, що дозволяють підприємствам установам і організаціям із агропромислової сфери безперешкодно та безпечно функціонувати на благо економіки України.

Зазначене питання тісно пов'язується із розвитком адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України. Так, на нашу думку, адміністративне законодавство в системі правового регулювання агропромислового комплексу України, організації його діяльності та впорядкування зазначених правовідносин відіграє чи не найважливішу роль. Таким чином, враховуючи необхідність використання системного підходу до формування норм законодавства України, належать виокремити два напрями такого розвитку.

Перший напрям, перш за все, пов'язується із забезпеченням ефективного землекористування на основі завершення земельної реформи, оскільки земельний фонд України є найважливішим її багатством та серйозним економічним ресурсом, неунормованість у сфері поводження з яким, може докорінно негативно вплинути на систему економіки України.

Удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь, також виступає чи не найголовнішим напрямом. В умовах критичного дефіциту державного бюджету України, а також триваючої взаємоінтеграції агропромислового

комплексу України та країн європейського простору, у межах вступу України до Європейського Союзу, питання залучення фінансування у агропромислову сферу набуває нової актуальності та можливостей. Водночас, питання пов'язане із регулюванням фінансування сфери агропромисловості, а також окремих процедур і механізмів державної підтримки зазначеної сфери має бути належним чином унормоване, зокрема на рівні державних стратегій та концепцій.

Ключові слова: промисловість, адміністративно-правове регулювання, аграрна сфера, адміністративна процедура, сільське господарство, фермерство, кооперація, правове регулювання.

SUMMARY

Sobko, M.O. Administrative and Legal Principles of Organization and Functioning of the Agro-Industrial Complex of Ukraine. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The dissertation is devoted to the study of the administrative and legal foundations of the organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine.

It is determined that the agro-industrial complex as a set of socio-economic and legal relations unites an inseparable and integral institutional chain in the system of the economy of Ukraine. At the same time, administrative legal regulation in this critical sector of the Ukrainian economy is of decisive importance, since the sphere is based on executing entities with private interest, the general purpose of the functioning of the agro-industrial complex of Ukraine is of national importance and doctrinally affects both the economy of Ukraine and national security.

The directions of organization and functioning of the agro-industrial complex in the context of ensuring national security of which three are defined, which is logically justified by three inseparable stages in the structure of functioning of the agro-industrial complex, which form the system of growing raw materials, the mechanism of its processing and storage, and the production of final products and their sale. It is the inseparable cycle of all these elements and their interconnectedness that form the essence and content of the agro-industrial complex, as an important element of the system for ensuring the stability of national security.

The normative-legal array of regulation of the organization and functioning of the agro-industrial complex has been analyzed, which, in our opinion, includes the Constitution of Ukraine, as the main normative legal act that regulates social and legal relations in the state, as well as other, including sectoral legislation of Ukraine, which ensures compliance with the main administrative procedures in the implementation of activities in the field of agro-industry. Such normative legal acts may be laws of Ukraine, decrees of the President of Ukraine, orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine, resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine, as well as orders and instructions of relevant ministries that make up the system of subjects, organizations and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine.

In our opinion, the system of subjects of organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine includes the Cabinet of Ministers of Ukraine as the highest executive body in Ukraine, the Institute of the President of Ukraine as the guarantor of the Constitution and the subject of ensuring the rights and freedoms of man and citizen, the Verkhovna Rada of Ukraine as the only legislative body of power (which, accordingly, ensures the implementation of legislative and rule-making activities, which ensures further administrative and legal regulation of this area). Separately, in our opinion, it is necessary to single out the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine as an entity that has an exclusive range of competence in the field of agro-industry and ensures the formation and implementation of state policy in this area, as well as control over the activities of agro-industry entities. In addition, the structural subdivisions of regional state administrations are the representation of the Cabinet of Ministers and the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine on the ground, which in turn contributes to the effective implementation of national policy, through the prism of regional needs.

In addition, the author insists that the most important role in the process of organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine is played by the system of special state services and institutions that carry out the state regulatory policy, control the implementation of sanitary and phytosanitary

measures, as well as implement the implementation of administrative procedures of permissive, control and other nature, which, among other things, fragmentarily refers to the competence of the departments of agro-industrial development of territorial public authorities.

The author managed to reach a position on a clear definition of the role and place of administrative procedures in various segments of the agro-industrial complex of Ukraine. Their direct interconnection with the norms and provisions of the legislation of Ukraine in the field of agro-industry, as well as related spheres of socio-legal and economic activity, create a positive basis for further integration of the agro-industrial complex of Ukraine into the relevant formation at the European level.

The essence of administrative procedures for the implementation of sanitary and sanitary measures is the introduction of a restrictive policy on the part of the state, to ensure the implementation of safety characteristics, the introduction of the appropriate type of agro-industrial activity. At the same time, the regulation of the activities of this institution by the norms of the legislation of Ukraine is directly provided for by the specifics of the mechanism of its right to implement, since such activity is carried out directly by state institutions that act exclusively within the limits of its methods determined by the legislation of Ukraine.

The dissertation outlines the content and essence of the state regulatory policy as one of the most effective tools for streamlining social and legal relations in the field of administrative and legal regulation of the agro-industrial complex of Ukraine in general and the state regulatory policy in all possible segments of this complex in particular.

At the same time, the principles and principles of the state regulatory policy are the subject of regulation of other norms and provisions of the legislation of Ukraine, which clearly regulates the main processes and procedures in this area. At the same time, it should be noted that the state regulatory policy is the management tool in the structure of the agro-industrial complex of Ukraine, which ensures the planning of such activities on the basis of specific needs of the state in a particular

area, as well as taking into account previous mistakes and gaps, which has a multiply positive effect on the efficiency of a particular segment of the agro-industrial complex of Ukraine.

The principles of agricultural advisory in the context of the functioning of the relevant administrative procedures are considered as information and explanatory activities in the field of agriculture regulated by the relevant subjects of public authorities, which are brought to the level of state policy, but in its content and essence are not subject to strict state regulation, although it is financed mainly from the state budget of Ukraine. The author deeply analyzes the issue related to the problems of agricultural advisory, which allows us to come to reasonable and logical conclusions regarding further steps in the optimization of this institution.

The importance and peculiarity of the need for the organization and effective functioning of farming and cooperation is noted, since the recent land reforms in Ukraine, on the eve of the war, introduced a special regime for the functioning of agricultural land, which in turn required additional changes to other norms and provisions of Ukrainian legislation. The author emphasizes that farming and cooperation as a format for organizing joint activities in the field of agro-industrial production, first of all, is regulated by the norms of administrative law, which further directly affects the implementation of this in the daily practical activities of the subjects of this sector.

Thus, the author analyzes the state-legal guarantees of support for the agro-industrial complex of Ukraine, which are actually the foundations and basements contained in the legislation of Ukraine, which ensure not only the stable functioning of the entire agro-industrial complex, but also the proper and coordinated coexistence of all its segments. The author draws attention to the fact that the importance of clear legal regulation of state legal guarantees in the sphere of the agro-industrial complex of Ukraine and all its relevant structural elements are directly proportional to the possibility of practical implementation of regulated norms and determines the effectiveness of law in the context of its dynamics.

It is noted that the state legal guarantee in the field of agro-industry in the conditions of a modern market economy, the ongoing armed aggression of Russia against Ukraine, as well as large-scale measures to repel this aggression, consists in providing and ensuring the functioning of broad grant support programs that allow enterprises, institutions and organizations from the agro-industrial sector to function freely and safely for the benefit of the economy of Ukraine.

This issue is closely related to the development of administrative legislation in terms of improving the administrative and legal tools for the organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine. Thus, in our opinion, administrative legislation plays perhaps the most important role in the system of legal regulation of the agro-industrial complex of Ukraine, the organization of its activities and the regulation of these legal relations. Thus, taking into account the need to use a systematic approach to the formation of the norms of the legislation of Ukraine, it is necessary to distinguish two directions of such development.

The first direction, first of all, is associated with ensuring effective land use on the basis of the completion of land reform, since the land fund of Ukraine is its most important wealth and a serious economic resource, the irregularity in the field of treatment of which can radically negatively affect the system of the economy of Ukraine.

Improving the system of state support for agricultural production and attracting financing to the industry is also perhaps the most important direction. In the context of a critical deficit of the state budget of Ukraine, as well as the ongoing mutual integration of the agro-industrial complex of Ukraine and the countries of the European space, within the framework of Ukraine's accession to the European Union, the issue of attracting financing to the agro-industrial sector acquires new relevance and opportunities. At the same time, the issue related to the regulation of financing of the agro-industry, as well as certain procedures and mechanisms of state support for this area, should be properly regulated, in particular at the level of state strategies and concepts.

Keywords: industry, administrative and legal regulation, agrarian sphere, administrative procedure, agriculture, farming, cooperation, legal regulation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Собко М.О. Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 204–208.

2. Собко М.О. Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 6. С. 150–154.

3. Собко М.О. Правові аспекти функціонування агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграційних процесів. *KELM*. 2023. № 7(59). С. 273–276 (Республіка Польща).

4. Собко М.О. Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 76–79.

5. Собко М.О. Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 448–450. URL: http://lsej.org.ua/1_2024/106.pdf

6. Собко М.О. Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 124–127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Собко М.О. Особливості адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу як способи забезпечення Національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної*

конференції (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 21–23.

8. Собко М.О. Нормативно-правове забезпечення в сфері діяльності агропромислового комплексу України. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

9. Собко М.О. Агропромисловий комплекс України: до питання сутності адміністративно-правового регулювання. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

10. Собко М.О. Поняття агропромислового комплексу України крізь призму правового регулювання. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.

11. Собко М.О. Забезпечення національної безпеки агропромислового комплексу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 44–46.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	25
1.1. Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкт адміністративно-правового регулювання.....	25
1.2 Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки.....	39
1.3. Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України.....	58
1.4. Система суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України.....	72
Висновки до розділу 1.....	86
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	88
2.1. Адміністративні процедури здійснення санітарних та фіто санітарних заходів.....	88
2.2. Адміністративні процедури регуляторної політики в агропромисловому комплексі.....	100
2.3. Адміністративні процедури в сільськогосподарській дорадчій діяльності.....	116
2.4. Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації.....	129
Висновки до розділу 2.....	142
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА	

ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	143
3.1. Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України.....	143
3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України.....	157
Висновки до розділу 3.....	174
ВИСНОВКИ.....	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
ДОДАТКИ.....	204

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Функціонування агропромислового комплексу України для нашої держави є надзвичайно важливим, оскільки дане питання, перш за все, безпосередньо пов'язується із великою кількістю сільськогосподарських земель на наших територіях та логічно зумовлюється історичними передумовами розвитку всіх сфер агропромислового комплексу. Сучасний демократичний світ, а також правові та соціальні засади здійснення діяльності у сфері агропромисловості зумовлюють потребу системного вдосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення, а триваюча широкомасштабна збройна агресія росії проти України створює нову правову та соціальну реальність, в якій немає місця застарілим інструментам регулювання.

Оскільки права і свободи людини і громадянина визначають зміст і спрямованість державної політики, а право на зайняття підприємницькою діяльністю та право на природокористування є невід'ємними елементами відповідного статусу, на нашу думку, на сьогоднішній день найбільш актуальними є питання організації функціонування агропромислового комплексу України, а також пошук нових проблем його діяльності та розроблення ймовірних шляхів вирішення вже виявлених неточностей. При цьому належить зауважити, що вичерпна кількість нормативно-правових актів, а також їх несистемність та розпорошеність, що зумовлює проблемні питання в процесі правового регулювання, а також широкий плюралізм думок вчених і дослідників щодо шляхів врегулювання зазначених неточностей, з новою силою загострюють актуальність зазначеної тематики та створюють передумови для її подальшого дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Теоретичним підґрунтям для дослідження проблематики щодо організації та функціонування агропромислового комплексу України в цьому напрямку стали праці таких дослідників як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко,

О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, О.Г. Боднарчук, Є.А. Гетьман, І.П. Голосніченко, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, Є.В. Дуліба, Р.А. Калюжний, О.Ф. Кобзар, Ю.С. Козлова, А.Т. Комзюк, В.І. Курило, І.В. Курило, Л.І. Луценко-Миськів, А.А. Манжула, О.М. Музичук, В.Ю. Оксінь, А.О. Селіванов, Є.Ю. Соболь, М.М. Тищенко, Р.В. Шаповал, С.О. Шатрава, та інші. Віддаючи належне досягненням вказаних науковців, вважаємо за можливе запропонувати та обґрунтувати авторський підхід до формування теоретичного підґрунтя до організації та функціонування агропромислового комплексу з позиції адміністративно-правової науки.

Загалом потреба в оновленні теоретичних та практичних підходів до визначення специфіки організації та функціонування агропромислового комплексу України, пошуку і застосуванні нового наукового інструментарію, а також соціально-правова обумовленість в цілому визначають актуальність дослідження. Окрім цього діючий правовий режим воєнного стану в Україні неабияк актуалізує окреслене питання, з урахуванням важливості сталого функціонування агропромислового комплексу для держави та її економіки, а також економічної інтеграції до Європейського співтовариства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Обрана тема дисертаційного дослідження узгоджується з основними положеннями указів Президента «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»», «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р №12-21. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 012U105390).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вироблення нових підходів до організації та функціонування

агропромислового комплексу України шляхом опрацювання сутності і специфіки останнього із врахуванням масштабних геополітичних викликів та забезпечення продовольчої безпеки України, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо їх удосконалення.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких *завдань*:

- визначити поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- окреслити напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки;
- розкрити нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України;
- окреслити систему суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України;
- розкрити зміст адміністративних процедур здійснення санітарних та фітосанітарних заходів;
- схарактеризувати адміністративні процедури регуляторної політики в агропромисловому комплексі України;
- з'ясувати зміст адміністративних процедур в сільськогосподарській дорадчій діяльності;
- визначити особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації;
- розкрити поняття та види державно-правових гарантії підтримки агропромислового комплексу України;
- сформулювати шляхи удосконалення адміністративного законодавства в частині адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Методи дослідження. Зважаючи на мету та завдання дисертаційного дослідження, було використано загальнонаукові та спеціальні методи вивчення концептуальних положень даної проблематики (вступ, висновки до підрозділів, загальні висновки).

За допомогою *логіко-семантичного* методу поглиблено понятійний апарат, зокрема з'ясовано сутність категорій «агропромисловий комплекс», «аграрна політика» (підрозділ 1.1.). *Системний* метод використовувався під час визначення системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділ 1.4.). *Історико-правовий* метод дозволив проаналізувати генезис становлення та розвитку агропромислового комплексу України (підрозділ 1.1.). *Системно-функціональний* метод, а також методи *класифікації, групування* використано для дослідження окремих напрямків організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 2.4.), а також під час аналізу нормативно-правових актів або їх проектів, що регламентують зазначені відносини (підрозділ 1.3.). За допомогою *спеціально-юридичного* і *статистичного* методів з'ясовано сутність адміністративних процедур регуляторної політики в агропромисловому комплексі України (підрозділ 2.2.).

Методи *групування* та *структурно-логічний* метод допомогли визначити коло державно-правових гарантій підтримки агропромислового комплексу України (підрозділ 3.1.). *Системно-структурний* метод уможливив характеристику підходів до розвитку адміністративного законодавства в частині окреслення пріоритетних напрямів організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділ 3.2.). За допомогою *гносеологічного* методу дослідження було з'ясовано поняття, особливості, завдання та принципи адміністративно-правового механізму

організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділ 1.1.).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційне дослідження вперше оцінює перспективи та можливість вироблення нових підходів до організації та функціонування агропромислового комплексу України шляхом опрацювання змісту, особливостей та процедур здійснення окремих напрямів в цій сфері із врахуванням сучасних глобальних геополітичних та кліматичних змін. У дослідженні пропонується розв'язання проблеми в контексті впровадження кращих європейських стандартів забезпечення продовольчої безпеки, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо організації та функціонування агропромислового комплексу України. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– з метою комплексного забезпечення організаційного процесу у сфері агропромисловості запропоновано укласти комплексний стратегічний план внесення змін до законодавства України у сфері агропромисловості (всіх її формах і видах), в якому було би враховано прогалини функціонування в різних векторах, потребу формування загального розуміння концепту внесення змін до відповідних положень в контексті вступу України до Європейського Союзу, а також безпекової обстановки в державі;

– визначено і встановлено, що до кола напрямів організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки слід віднести три конкретні вектори, що логічно обґрунтовується трьома нерозривними етапами в структурі функціонування агропромислового комплексу, котрі формують систему вирощування сировини, механізм її обробки та зберігання, а також виробництва кінцевої продукції та її реалізацію, оскільки нерозривний цикл усіх зазначених елементів та їх взаємопов'язаність формують сутність і зміст

агропромислового комплексу як важливого елементу системи забезпечення стійкості національної безпеки;

– обґрунтовано позицію про те, що державно-правове гарантування в сфері агропромисловості в умовах сучасної ринкової економіки, триваючої збройної агресії росії проти України, а також широкомасштабних заходів із відбиття зазначеної агресії потребує коригування та переорієнтації на надання та забезпечення функціонування широких програм грантової підтримки, що дозволить підприємствам, установам і організаціям агропромислової сфери безперешкодно та безпечно функціонувати на благо економіки України;

удосконалено:

– зміст і сутність розуміння необхідності удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь. В умовах критичного дефіциту державного бюджету України, а також триваючої взаємоінтеграції агропромислового комплексу України та країн європейського простору, у межах вступу України до Європейського Союзу, питання залучення фінансування у агропромислову сферу набуває нової актуальності та можливостей;

– розуміння того, що сутність адміністративних процедур щодо здійснення санітарних та фітосанітарних заходів полягає у впровадженні обмежувальної з боку держави політики щодо забезпечення реалізації безпекових характеристик впровадження відповідного виду агропромислової діяльності. При цьому врегульованість нормами законодавства України діяльності цього інституту прямо передбачається специфікою механізму його правореалізації, оскільки така діяльність провадиться безпосередньо державними інституціями, котрі діють виключно в межах та спосіб визначені законодавством України;

– підходи до тлумачення поняття системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України, котра включає в себе Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади в Україні,

Інститут Президента України як гаранта Конституції та суб'єкта забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Верховну Раду України як єдиний законодавчий орган влади, а також підрозділи органів державної влади регіонального рівня, до кола компетенції яких віднесено забезпечення реалізації регіональної політики;

дістало подальший розвиток:

– розуміння змісту і сутності державної агропромислової політики як дієвого та ефективного інструменту впорядкування відповідних правовідносин, не лише в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли вона носить виключне, життєво важливе значення, а й у мирний час;

– позиція про те, що державна регуляторна політика є тим інструментом менеджменту у структурі агропромислового комплексу України, що забезпечує планування такої діяльності на основі конкретних потреб держави у тій чи іншій сфері, а також із врахуванням попередньо допущених помилок і прогалин, що позитивно впливає на ефективність діяльності того чи іншого сегменту агропромислового комплексу України;

– переконання про виключність значення нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового механізму функціонування агропромислового комплексу України в частині державно-правового гарантування та необхідності розвитку даного інституту крізь призму грантових інструментів.

Практичне значення отриманих результатів. Результатом практичного впровадження положень дисертації є те, що її висновки, пропозиції та рекомендації використовуються та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення теоретико-правових засад формування та реалізації агропромислової політики України та відповідного механізму адміністративно-правового забезпечення (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення чинного

адміністративного законодавства в частині оптимізації процесів організації і функціонування агропромислового комплексу України;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.), «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.), «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок. Список використаних джерел налічує 172 найменування і займає 22 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

1.1. Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Питання забезпечення функціонування агропромислового комплексу в Україні є одним із найбільш важливих у правовій системі Українського суспільства, адже цей сегмент діяльності в Україні є одним із найбільш розповсюджених, із урахуванням структури та змісту промисловості, як виду діяльності на наших територіях.

Розвиток агропромислового комплексу України, створення сприятливих умов для суб'єктів різних форм господарювання у сільському господарстві, стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, розвитку та балансування аграрного ринку, забезпечення продовольчої безпеки є невід'ємною складовою економічного розвитку України сьогодення та перш за все має знаходити своє відображення у дієвих нормативно-правових актах. У світі Україна завжди визнавалась провідною аграрною країною, яка виробляла значну частину продовольства у світовому масштабі. Згідно з даними Державної служби статистики України частка сільського господарства у ВВП України становить більше 17 %, 11 % державних доходів формуються завдяки податковим надходженням від АПК, а експорт сільськогосподарської продукції у 2015 р. становив 38,8 % усього експорту України [36; 52]. Саме тому, на нашу думку, це питання є наріжним і постає в дослідженнях науковців і дослідників досить часто та системно, а крім цього, триваючі бойові дії та активні мінування українських полів і об'єктів агропромислового комплексу ще більше актуалізують потребу

аналізу адміністративно-правового регулювання основних аспектів функціонування агропромислового комплексу України та створюють поле для пошуку наукових шляхів вирішення проблемних питань в сфері правового регулювання цих правовідносин.

У кожній державі, в будь-якому суспільстві сільське господарство є життєво необхідною галуззю народного господарства, оскільки зачіпає інтереси буквально кожної людини. Адже нині понад 80% фонду споживання формується за рахунок продукції сільського господарства. Тому виробництво її є найпершою умовою існування людства. Однак для України, яка стала на шлях ринкової економіки, сільське господарство має особливо велике значення тому, що воно є однією з найбільших галузей народного господарства. Про це свідчить низка важливих макроекономічних параметрів. Найважливішим серед них є частка сільського господарства у валовому і внутрішньому продукті держави (ВВП). З 1990 року вона впала з 24,4% – 12,8%. Таке істотне зниження внеску галузі у створення ВВП пояснюється переважно ціновим фактором [109]. Саме тому адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу України є надзвичайно важливою темою, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, коли неможливість нормального провадження у сфері сільського господарства та забезпечення ефективного виробництва є не лише найпершою метою існування, а й ефективним економічним інструментом наповнення державного бюджету України. Крім цього, окремим питанням постає те, що агропромисловий комплекс, як стратегічна сфера розвитку всієї держави має бути належним чином забезпечена відповідними нормами і положеннями законодавства України, що спрощує діяльність у даній галузі та сприяють її подальшому розвитку.

Ціни на промислову продукцію стали вільними з самого початку переходу до ринкової економіки і зростали значно вищими темпами порівняно з цінами на сільськогосподарську продукцію, які стримувались адміністративними важелями. Саме за таких “ножиць цін” частка галузі у

ВВП є нині істотно заниженою. Про місце галузі в економіці країни засвідчує і той факт, що сільське населення України становить 15,8 млн. чоловік, або 32% від загальної кількості населення. В сільському господарстві зайнято 4,9 млн. чоловік, тобто 23,0% від усіх зайнятих. Споживачі зараз витрачають переважну частку своїх доходів на придбання продуктів харчування і товарів широкого вжитку, виготовлених із сільськогосподарської сировини [109]. В даному контексті надзвичайно важливим є врахування також того, що у зв'язку із активними бойовими діями на окремих територіях України значна кількість сільського населення України є внутрішньо переміщеними особами, а також велика кількість людей емігрували за кордон. У зв'язку із цим ефективно адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу України є пріоритетним завданням, як українського законодавця так і системи органів виконавчої влади, від центральної до місцевої. При цьому, безперечним фактом є те, що неповною мірою врегульована діяльність окремих суб'єктів організації та контролю в сфері агропромислового комплексу негативно впливає не просто на подальший розвиток цього напрямку, а й на можливість його ефективного функціонування загалом.

На думку В.В. Галуцька, адміністративно-правове регулювання характеризує спеціально-юридичний механізм впливу адміністративного права на поведінку і діяльність його адресатів – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. До системи елементів адміністративно-правового регулювання (стадій правозастосування та правоохоронної діяльності) вчений відніс: норми адміністративного права, їх зовнішнє вираження – джерела адміністративного права; принципи адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; адміністративно-правові відносини;

адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права; індивідуальні акти суб'єктів публічної адміністрації; форми діяльності суб'єктів адміністративного права; методи адміністративного права; адміністративно-правові режими; адміністративні процедури; ефективність адміністративно-правового регулювання [5, с. 317– 324]. Відповідно, така комплексна категорія чітко корелюється з нормативно-правовим уявленням про зміст і сутність адміністративно-правової конструкції агропромислового регулювання діяльності на території України й норми адміністративного права, як ті, що встановлюють низку детермінантів і принципів взаємодії з державою в мирний час і під час дії правового режиму воєнного стану відіграють одну з ключових ролей.

Агропромисловий комплекс включає 3 сфери: I сфера складається із галузей, які забезпечують агропромисловий комплекс засобами виробництва та виробничо-технічним обслуговуванням сільського господарства. До цієї сфери входять також тракторне і сільськогосподарське машинне будівництво, продовольче машинобудівництво, виробництво мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин, мікробіологічна промисловість, ремонт сільськогосподарської техніки, капітальне будівництво в агропромисловому комплексі. Від їх діяльності залежить ритмічність, потоковість і масовість виробництва сільськогосподарської продукції і кінцевого продукту. До II сфери входять підприємства і організації, які безпосередньо займаються виробництвом сільськогосподарської продукції. Водночас кінцеві результати сільськогосподарського виробництва є проміжними для агропромислового комплексу. Кінцевий продукт агропромислового комплексу – це вся маса продукції, яка створена за рік і надійшла в особисте або виробниче споживання. У натуральній формі цей продукт включає: продукцію сільського господарства, що безпосередньо знаходить для споживання без промислової переробки, продовольчі і непродовольчі предмети споживання з сільськогосподарської сировини; сільськогосподарську продукцію і предмети її переробки, що надходять у

державні фонди і для виробничого використання галузями, які входять до складу агропромислового комплексу [109]. В якості проміжного коментарю, важливим є підкреслити те, що вся структура агропромислового комплексу України є надзвичайно великою та відповідно, врегульовується значною кількістю нормативно-правових актів різного рівня. Крім цього перспективне входження України до Європейського Союзу створює низку додаткових умов за яких такі нормативно-правові акти мають бути змінені та адаптовані до Європейського законодавства, у тому числі в частині, що стосуються міжнародної торгівлі. Організація функціонування галузей, які забезпечують агропромисловий комплекс засобами виробництва та системи підприємств і організацій, які безпосередньо займаються виробництвом сільськогосподарської продукції є основними з найбільш пріоритетних напрямів адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу України.

Ще однією сферою є галузі і підприємства, які забезпечують заготівлю, переробку сільськогосподарської продукції і доведення її до споживача. Тут зосереджена харчосмакова, м'ясна і молочна, рибна, мукомольно-купова, комбікормова промисловість. Частково сюди включається легка промисловість з переробки сільськогосподарської сировини, торгівля продовольчими товарами і громадське харчування. Теоретично кожна з цих сфер, що охоплює кілька галузей і велику кількість підприємств, об'єднань, фірм і т.п. має бути, по-перше, взаємозбалансованою та взаємоузгодженою, як технологічно, так і економічно. Практично в індустріально розвинутих країнах усі сфери національних агропромислових комплексів настільки тісно і нерозривно поєднані між собою, що такий поділ має суто умовний характер, тобто ці сфери є типовими складовими частинами єдиного цілого агропромислового комплексу [109]. Безперечно важливим є зазначення про те, що агропромисловий комплекс України, як цілісна організаційно-управлінська структура не може бути врегульований одним чи декількома нормативно-правовими актами, оскільки різні сфери діяльності, що входять до

структури агропромислового комплексу не дозволяють застосування уніфікованого підходу до нормативно-правового регулювання. Окремі сфери виробництва харчових продуктів, сільськогосподарська галузь та промисловість різних видів, інституційно не можуть бути врегульовані та належним чином організовані одними і тими ж нормативно-правовими актами.

Т.В. Остапенко наголошує, що це «цілісне полікомпонентне утворення, що складається з видів діяльності основного виробництва, виробничої та соціальної інфраструктури, пов'язаних між собою технологічними, організаційними та економічними зв'язками з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання продукції сільськогосподарського походження задля досягнення інтеграційної мети національної соціально-економічної системи – забезпечення продовольчої та агросировинної безпеки держави» [97, с. 30; 5]. Відповідно, зважаючи на важливість стабільного та сталого функціонування агропромислового комплексу, а також його левовий вплив на економіку України та фінансово-господарські правовідносин в інших сферах виробництва України, питання чіткості його адміністративно-правового регулювання та важливості його гнучкості та поєднання приватних і державних інтересів є пріоритетним.

Водночас слід зазначити, що підходи до формування розуміння структури агропромислового комплексу та, відповідно, комплексу нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання у даній сфері, серед науковців різняться.

У правовому полі АПК визначається як складна біоекономічна система, яка є формою інтеграції сільського господарства і споріднених з ним галузей, які займаються матеріально-технічним постачанням, заготівлями сільськогосподарської продукції, її переробкою, зберіганням та доведенням до споживача [3, с. 9]. Відповідно, кожна стадія зазначеної біоекономічної системи в першу чергу регулюється нормативно-правовими актами різного

рівня та сфери впливу. Не дивним є те, що зазначене на нормативно-правове поле може бути внутрішня суперечливим та взаємно невідповідним.

Проектом Закону України "Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України" агропромисловий комплекс визначено як "сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарської продукції, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення" [124]. Безперечно законодавче визначення поняття агропромислового комплексу дозволяє сформулювати розуміння змісту і сутності адміністративно-правового регулювання в даному контексті, котре в даному випадку може поширюватися на сільське та рибне господарство, сферу харчової промисловості, процес перероблення цієї продукції, а також основи матеріально-технічного та фінансового забезпечення.

У роботі Андрійчук В. Г. [9] агропромисловий комплекс визначено як основне та найбільш широке поняття, яке включає в себе: I сферу — виробництво для сільського господарства, підприємств харчової і переробної промисловості, засобів виробництва; II сферу — власне сільське господарство; III сферу — заготівля і зберігання сільськогосподарської сировини, її переробка, що є провідною ланкою цієї сфери; IV сферу — ринкову інфраструктуру (аграрні біржі, гуртові ринки, аукціони, власна торговельна мережа сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств); V сферу — виробничу інфраструктуру [9, с. 6]. Але ж I і III класифікаційні групи перетинаються у сфері переробки, що ускладнює їх розмежування [15]. Водночас, з точки зору адміністративно-правового регулювання зазначеного комплексу, деякі сфери мають точки дотику та перетину та можуть бути врегульовані одними і тими ж нормативно-правовими актами. Так, до прикладу, основи матеріально-технічного та фінансового забезпечення виробництва, тобто виробничої інфраструктури, регулюються відповідним законодавством України, а також нормами трудового законодавства. Крім цього, належить зауважити на тому, що перед

початком широкомасштабного вторгнення росії на території України було докорінно змінено структуру адміністративно-правового регулювання сфери власного сільського господарства та обігу сільськогосподарських земель.

Загальний огляд нормативно-правових актів показав, що визначення поняття «агропромисловий комплекс України – АПК України» законодавчо не закріплене в жодному чинному законі чи підзаконному акті, хоча при аналізі законодавчої бази термін фігурує в деяких документах [52], зокрема: Законі України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» [123], Законі України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» [125], постанові Кабінету Міністрів України від 6 травня 2005 р. № 325 «Питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу» [105], наказі Міністерства аграрної політики України від 14 липня 2009 р. № 488 «Про затвердження Положення про державні приймальні випробування технічних засобів для агропромислового комплексу України та Порядку проведення реєстрації технічних засобів, рекомендованих для застосування в агропромисловому комплексі України» [118] тощо. Відповідно, на нашу думку чітке теоретико-правове означення відповідного явища та подальше формування пропозицій щодо його унормування в законодавстві України однозначно позитивно вплине на процеси адміністративно-правового регулювання цього сегменту правовідносин. Враховуючи досвід і чітку унормованість сутності адміністративно-правового регулювання в інших сферах правовідносин, аналогія застосування відповідних законодавчих конструкцій може стати в нагоді.

Але найбільш широким поняттям є підприємства агропромислового комплексу. Виходячи із структури АПК, до підприємств агропромислового комплексу можна віднести: 1) підприємства сільського господарства (рослинництво, тваринництво), водного господарства та мисливства; 2)

підприємства, що виробляють засоби виробництва та обслуговують АПК (сільськогосподарського машинобудування, хімічної промисловості, комбікормової і мікробіологічної промисловості, наукового обслуговування, сільськогосподарського і меліоративного будівництва); 3) підприємства зі збереження, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції (сховища, харчової промисловості, легкої промисловості, торгівлі, транспорту' вання). Отже, ґрунтуючись на структурі АПК, ав' тором пропонується таке визначення: підприємство агропромислового комплексу — це суб'єкт господарювання, функціональна діяльність якого пов'язана з будь-якою сферою агропромислового комплексу. Цей вид підприємств може бути інтегрованим у більш потужні об'єднання, холдинги, асоціації, кластери тощо [15]. Безперечно в даному випадку належить зауважити на тому, що враховуючи широту поняття підприємств сектору агропромислового комплексу важливим за значенням є те, що, докорінно, сутність та визначальне значення в адміністративно-правовому регулюванні зазначеного комплексу правовідносин відіграє фінансове та корпоративне законодавство, котре в свою чергу діє крізь призму обмежень пов'язаних зі стратегічною сутністю агропромислового комплексу для економіки України. Крім цього в наступних підрозділах нами буде розглянуто зміст і сутність впливу правового режиму воєнного стану на функціонування агропромислового комплексу в Україні та відповідний економіко-правовий ефект.

Авторами наголошується на наявності взаємозв'язку між основними видами економічної діяльності агропромислового комплексу та соціальної інфраструктурою, а також наголошено на необхідності забезпечення продовольчої безпеки держави. Основна увага приділяється залежності взаємовідносин сільського господарства та галузей промисловості від рівня агропромислової інтеграції. Отже, агропромисловий комплекс охоплює усі стадії виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та її переробки, виробництво засобів виробництва для сільського господарства і тісно пов'язаних з ним галузей, їх матеріально-технічне забезпечення і

виробниче обслуговування [4]. Відповідно, слід погодитись із тим, що тісні взаємини відповідної економічної сфери діяльності приватного сектору та соціальної інфраструктури, що утворюється в вигляді робочих місць та відповідних правових взаємин із громадянами та особами. Крім цього, важливим і ключовим, із огляду на масштаб діяльності агропромислового сектору на території України є його вплив на економіку та продовольчу та економічну безпеку держави, що в свою чергу тісно перетинається з національною безпекою та охороняється законом.

Сільське господарство займає виняткове місце в житті будь-якого суспільства, тому що саме тут виробляється переважний обсяг продуктів харчування, наявність яких є головною умовою життя людини. Сучасне сільськогосподарське виробництво неможливо уявити ізольованим, розвиваючим та функціонуючим поза національною економікою. В реальному житті воно базується на міжгалузевій виробничій кооперації, що зв'язує сільське господарство та сполучені з ним галузі економіки. Дослідження теоретичних аспектів структурування АПК, в першу чергу вважаємо за доцільне розпочати із з'ясування сутності поняття «агропромисловий комплекс», адже на сьогоднішній день серед науковців немає єдиної думки щодо тлумачення даного поняття [28]. Небелас В.В. стверджує, що агропромисловий комплекс – це сукупність виробничо-взаємопов'язаних підприємств з вирощування, зберігання, заготівлі, транспортування, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, а також обслуговуючих та допоміжних підприємств та організацій [89]. Враховуючи важливість та доктринальне значення агропромислового комплексу та всіх його структурних елементів для функціонування економіки України чільним буде зазначити про те, що в структурі адміністративно-правового регулювання зазначених правовідносин превалює обмежувальний формат державної політики, оскільки враховуючи вимоги до виробництва того чи іншого виду продукції належним чином мають бути забезпечені права і свободи людини і громадянина в їх

глобальному розумінні та загальнодержавному значенні. Крім цього, необхідно зауважити на тому, що незрозумілі змісту і сутності поняття агропромисловий комплекс України спричиняє також негативні наслідки для адміністративно-правового регулювання зазначеної сфери правовідносин.

Як зазначає Л. Машевська, одним із важливих засобів зміцнення функціонування аграрного сектору економіки України, пришвидшення його розвитку та становлення є право. Саме воно закріплює організаційну структуру комплексу, визначає основні параметри його функціонування. Правовими нормами регулюються суспільні відносини, що стосуються практично всіх суб'єктів агропромислового комплексу України [82, с. 74]. Ба більше, належить звернути увагу на особливостях адміністративно-правового регулювання відповідного сектору, коли від ефективності та сталості його діяльності залежить економіка всієї країни та соціальний добробут значної кількості громадян, що на нашу думку може бути доктринально розвинене не лише на рівні законодавства України, що його регулює, а й у контексті науково-теоретичного доробку.

На сьогодні, пріоритетною сферою аграрного сектору є сільське господарство, а відповідно пріоритетними напрямками розвитку аграрного сектору є: впровадження перспективних інноваційних агротехнологій, направлених на підвищення продуктивності виробництва, зниження витрат на одиницю продукції, підвищення її конкурентоспроможності; поліпшення якості використання земельних ресурсів за рахунок впровадження раціональних сівозмін, використання добрив, насамперед органічних, проведення комплексу заходів з охорони ґрунтів; - боротьба зі шкідниками, бур'янами і хворобами сільськогосподарських культур, що дає змогу збільшити врожай приблизно на 20%; інтенсифікація сільського господарства шляхом механізації та комп'ютеризації виробництва, хімізації, меліорації; інтенсивного розвитку біотехнологій у рослинництві та тваринництві; - у тваринництві шляхи інтенсифікації через досягнення генетики і селекції, поліпшення кормової бази; формування високоосвічених

професійних кадрів; скорочення втрат сільськогосподарської продукції при її збиранні, транспортуванні, зберіганні та переробці [111]. Щодо адміністративно-правового регулювання, його сутності та змісту в даному контексті необхідно зазначити на тому, що всі окреслені напрями також можуть бути врегульовані різними видами законодавства України. Так, до прикладу, провадження інноваційних агротехнологій в свою чергу відноситься до законодавства у сфері науково-науково-технічної діяльності у той час, як створення сприятливого економічного фону для підвищення конкурентоспроможності та поліпшення якості використання земельних ресурсів відноситься до регуляторних та контрольних органів котрі в тому числі слідкують за використанням земельних ресурсів України. Поряд із цим, боротьба зі шкідниками бур'янами і хворобами сільськогосподарських культур також може регулюватися різними нормами законодавства у тому числі Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також Кримінальним кодексом України, в тій частині, де агропромисловцем може бути обрано незаконні способи ведення сільського господарства в даній ситуації.

Відносини у сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств регулюються Конституцією України, Господарським, Цивільним і Земельним кодексами України, законами України, указами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також спеціальними нормативними актами. Так, на рівні спеціальних актів, зокрема закон України «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону прав на сорти рослин» і «Про племінне тваринництво», визначаються спеціальні суб'єкти, їх правоможність та основні вимоги до них. Але внаслідок довготривалих процесів земельної реформи ці нормативно-правові акти врегульовують лише окремі питання [52]. Відповідно, слід зазначити, що питання пов'язані з адміністративно-правовою об'єктністю агропромислового комплексу

України перш за все базуються на ньому крізь призму національної безпеки та багатокomпонентності цього сектору промисловості, його поширеності на території України, що в свою чергу створює необхідність встановлення державою певних регуляційних правил, що й втілюється не лише адміністративно-правовими інструментами а й у законодавчий спосіб.

Україна на всіх територіальних рівнях (національному, регіональному та місцевому) відбуваються процеси диверсифікації економіки, але для більшості її сільських територій характерною є агропромислова спеціалізація, що підтверджується аналізом структури зайнятості. Євроінтеграційні процеси обумовлюють необхідність формування таких інституційних умов які забезпечать послідовний розвиток не лише галузей АПК, а й сільських територій, які є місцем життєзабезпечення основної робочої сили даного комплексу. Отже, ефективний розвиток АПК як основи економіки сільських територій в умовах євроінтеграції можливий лише при активних діях державної, регіональної та місцевої влади, які необхідно спрямувати на такі напрямки розвитку агропромислового виробництва: активізація міжрегіональної інтеграційної взаємодії в агропромисловій сфері; залучення інвестицій для поновлення і нарощування виробничого потенціалу АПК; налагодження співпраці дослідницьких структур з метою розвитку інноваційних процесів в галузях АПК [54]. Безперечно належить зауважити, що адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу України в контексті міжрегіональної взаємодії в даній сфері а також залучення інвестицій до неї, відіграє ключову роль оскільки державна підтримка, в тому числі під час правового режиму воєнного стану в Україні та активно триваючої фази відсічі збройної агресії, має бути сфокусована на стратегічних галузях української економіки. Тими сферами, що забезпечують наповнення державного бюджету та уможливають функціонування, як українського війська зокрема, так і всього державного апарату загалом.

Отже, агропромисловий комплекс посідає значне місце в народному господарстві та представляє собою сукупність галузей народного

господарства, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, при цьому не обмежуючись сільськогосподарською продукцією, включаючи інші товари споживання, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача. В свою чергу під поняттям предмет адміністративного-правового регулювання слід розуміти групи однорідних суспільних відносин регулятивного характеру, які формуються між суб'єктами публічної адміністрації та приватними особами та полягають в адмініструванні різних сфер суспільного життя, що полягає у наданні адміністративних послуг і здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності публічною адміністрацією, що реалізуються в рамках певного органу державної влади, місцевого самоврядування чи недержавної організації, у випадку делегування їй державних повноважень, з метою забезпечення його (її) належного функціонування, що передбачає здійснення внутрішньо-організаційні управлінські відносини [33].

Отже, агропромисловий комплекс як базове теоретико-правове та гарантувальне явище звертає увагу науковців і дослідників з часів здобуття Україною незалежності. Ще більшої гостроти та актуальності набула відповідна тема після анонсу відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні, що в свою чергу дало новий імпульс у розвитку агропромислового комплексу та його адміністративно-правовому регулюванні. Слід звернути увагу, що агропромисловий комплекс як об'єкт адміністративно-правового регулювання, перш за все характеризується особливостями державного контролю за використанням земель сільськогосподарського призначення, навіть тих, що перебувають у власності конкретних громадян, оскільки надра України є власністю народу України й перебувають під державною охороною, а режим їх використання контролюється спеціально уповноваженими підрозділами та органами державної влади, що в свою чергу наділяє відповідний комплекс правовідносин особливостями [136].

Таким чином, питання функціонування окремих аспектів агропромислового комплексу залишаються не визначеними та такими, що потребують уточнення та подальшої деталізації в інших підрозділах дисертаційного дослідження, із застосуванням сформульованих положень і проміжних підсумків щодо теоретико-правової конструкції відповідного поняття.

1.2 Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки

Необхідність всебічного вивчення предмета адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу України обумовлюється певним рівнем недосконалості норм чинного національного законодавства в царині правового забезпечення перетворення й функціонування сучасного агропромислового комплексу та регламентації аграрних відносин – як внутрішніх, так і зовнішніх. А також системним реформуванням зазначеної сфери в умовах сьогодення, у змісті яких говорить про те, що до пріоритетних завдань держави належить розвиток агропромислового комплексу на державному та регіональному рівнях, на фоні незадовільного правового забезпечення аграрних реформ в минулому. До того ж, здійснення адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу обумовлено також і соціально-економічними потребами суспільства та необхідністю мінімізації рівня ризику як для продавців, так і покупців [33]. Відповідно, слід зазначити також на тісноті взаємопов'язаності правового регулювання сектору національної безпеки України, до кола структури якого входять також критичні галузі промисловості на території України, хоч вони й перебувають в приватній власності. Така правий дуалізм, із точки зору адміністративно-правових засобів регулювання правовідносин в Україні загалом і функціонування

агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки України є неабияк важливим для наукового опрацювання.

Виходячи з отриманих даних, можна зазначити, що найбільшу частку у загальній кількості суб'єктів господарювання аграрної галузі займають підприємства з вирощування зернових та зернобобових культур – 44,3%, на другому місці підприємства, які вирощують соняшник – 29,8%, підприємства з вирощування сої складають 12%, з вирощування ріпаку озимого та кользи – 6,8% та з цукрового буряку – 0,7%. Це пов'язано з тим, що саме зернові та зернобобові культури є основною складовою експорту, при цьому країна є третім найбільшим експортером зерна у світі [134; 14]. Зокрема, такі числові показники також і пов'язуються з відкриттям ринку сільськогосподарських земель, котрий на думку багатьох учених і дослідників, хоч і відкрив доступ до правового режиму права власності на відповідні об'єкти, проте свого національного значення та конституційного статусу належності надр народу України, земля сільськогосподарського призначення не втратили.

Слід перш за все звернутися до тлумачення понятійно-категоріального апарату дослідження та зауважити на тому, що термін національної безпеки вживається вченими та дослідниками досить різноманітно.

Поняття «національна безпека» вживається стосовно широкого кола соціальних систем для характеристики їх захисту від різних негативних впливів природного й соціального характеру. Це поняття характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави. Її можна розглядати як специфічну властивість динамічних систем, комплексний критерій оцінки їх якості й ефективності [98]. Відповідно, до кола базових інтересів суспільства та важливих соціальних сфер, на нашу думку слід віднести також і агропромисловий комплекс, котрий у широті своєї діяльності не має меж і охоплює ледь не всі

види промислу притаманні територіям України та її діючому промисловому комплексу.

У Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV так розгорнуто тлумачиться «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства ... ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі і підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості і сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики й енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних і водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [98; 122]. Відповідно, слід зауважити, що використання надр, земельних і водних ресурсів, а також корисних копалин, що й є предметом діяльності та обігу в агропромисловому комплексі, в поєднанні з потребою захисту екології та навколишнього природного середовища набуває не аби якого національного значення та потреби захисту відповідних напрямів діяльності в сфері промислу. Ключову роль в даному напрямі відіграє адміністративно-правове регулювання, як форма впливу на правовідносини.

Міждержавні конфлікти, терористичні акти, загроза ядерної війни, надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру продовжують становити велику небезпеку і в XXI столітті. Перелік реальних та потенційних загроз національній та міжнародній безпеці далеко не вичерпується вищенаведеними прикладами. За цих обставин забезпечення національних інтересів будь-якої держави світу передбачає адекватне

реагування на виклики та загрози сучасності, тобто проведення ефективної політики національної безпеки. Національна безпека — здатність країни своєчасно виявляти, запобігати і нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам. Забезпечення національної безпеки здійснюється за умови пріоритетності національних інтересів, необхідності своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз цим інтересам, і ґрунтується на засадах правової демократичної держави [100]. У питанні тлумачення поняття національної безпеки, надважливим є розуміння, що безпосередньо закладене в цей термін на рівні нормативно-правових актів, оскільки будь-яка безпека має бути не просто декларована, а втілена в повсякденну діяльність конкретно взятої держави. В розрізі функціонування агропромислового комплексу України та його значення для національної безпеки нашої держави, важливим є вказання на те, що частка та значення агропромислового комплексу для загального фону економіки в Україні є колосальною, тому, дана галузь має бути віднесена до стратегічного виду діяльності, що відповідно потребує належного адміністративно-правового регулювання в даній сфері та забезпечення притягнення до відповідальності осіб, що не виконують свої функції належним чином та безпосередньо шкодять національній безпеці деструктивізуючі роботу агропромислового комплексу.

Для уточнення сутності словосполучення «національна безпека» є доцільним розглянути його етимологічний зміст, шляхи включення значеннєвих моментів зазначеного поняття в соціально-філософське й політико-правове поле, його значення в сучасних умовах. Слово «національний» є похідним від латинського терміну «нація», буквально «natio – народ». В українській літературній мові термін «нація» тлумачиться, здебільшого, як синонім слів країна, держава. З урахуванням цього змісту він використовується й у вітчизняному лексиконі міжнародного права. Двоязыкий зміст терміну «нація» передає і відповідні етимологічні відтінки похідному від нього терміну «національний». Він може характеризувати явище, що

відноситься до суспільно-політичного життя нації, а також вказувати на відмінні риси і властивості, що виражають характер нації, її своєрідність та індивідуальність, у тому числі й те, що вона має певний автономний суспільно-політичний устрій. У цьому випадку термін «національний» виступає практично синонімом до слова «державний» [149; 148]. Відповідно, використовуючи такий підхід до правової характеристики роботи агропромислового комплексу та можливості в разі нераціонального виконання тих чи інших завдань у даній сфері, нанести безповоротню шкоду національному та державному інтересу, необхідно зазначити, що основним видом державного реагування на такі діяння має бути адміністративно- та кримінально-правова оцінка вчиненим діянням. Крім цього, не слід забувати про те, що нанесена економічна шкода та негативний фінансовий ефект для функціонування української державності також може бути предметом, як судового позову, так і інших форм правових способів вирішення таких ситуацій.

Головними об'єктами національної безпеки є громадяни (їхні права і свободи), суспільство (його духовні та матеріальні цінності), держава (її конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність). Зважаючи на це, основними показниками національної безпеки визначають такі чинники: національну незалежність і суверенітет, територіальну цілісність держави; розвиненість громадянського суспільства, рівень демократизму, сформованість та дієвість законодавчої бази правової держави, захищеність особи; економічні можливості держави, захищеність особи; економічні можливості держави, захищеність особи; наявність загальної стратегії національного розвитку, “національної ідеї”, загальновизнаної мети; національну згоду і єдність; внутрішньополітичну стабільність; готовність та здатність політичних сил реалізовувати загальновизначені цілі [132, с. 58–59]. Зазначені чинники, в контексті національної безпеки України та триваючої збройної агресії росії, набувають нового значення. Питання безпосередньо пов'язані з функціонуванням агропромислового комплексу

прямо впливають на економічні можливості держави та можливість стратегічного планування розвитку в даній сфері. Враховуючи те, що агропромисловий комплекс України не володіє графікою динамічною характеристикою, відповідно проводить свою діяльність статично, в місця концентрації війська, а також географія ліній зіткнення безпосередньо впливають на можливість ефективного функціонування підприємств установи організації, що є структурними елементами агропромислового комплексу. В такому випадку важливим в контексті національної безпеки, крізь призму функціонування агропромислового комплексу, є також територіальна цілісність держави, а також дієвість законодавчої бази та захищеність конкретно взятої окремої особи від протиправних посягань агресора та деструктивного впливу загальних тенденцій такого процесу.

Юридична енциклопедична література також не містить поняття «державна безпека». Натомість, національна безпека визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [165, с. 210-211] або як система державних заходів, спрямованих на захист національних інтересів, гарантування безпеки особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності [22]. Національну безпеку в сфері функціонування агропромислового комплексу належить, в першу чергу, віднести до захищеності життєво важливих інтересів суспільства та держави, як від внутрішніх так і від зовнішніх загроз при цьому важливі інтереси особи як основного особистісного компоненту агропромислового комплексу розглядаються в межах інтересів соціуму.

Для належного забезпечення захисту життєво важливих інтересів об'єктів безпеки розробляється система правових норм, що регулюють відносини у сфері національної безпеки, визначаються основні напрями діяльності органів влади, а також суб'єктів недержавної форми власності, що надають послуги в сфері безпеки, формуються або перетворюються органи забезпечення національної безпеки і механізми контролю за їхньою

діяльністю [74, с. 57]. Цілком погоджуємося із зазначеною позицією оскільки вплив нормативно-правових актів, що регулюють окремі сфери функціонування правового режиму воєнного стану в Україні безпосередньо впливають на функціонування елементів агропромислового комплексу в Україні як на локальному так і на загальнодержавному рівні. При цьому, безперечно важливим є вказання на те, що адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу в Україні полягає не лише в запровадженні низки обмежень, а й формуванні загальнодержавної політики підтримки зазначеної сфери.

З опрацьованих джерел стає зрозумілим, що предмет адміністративного права утворюється за рахунок різних видів адміністративно-правових відносин (суспільних відносин, які регулюються нормами адміністративного права), тобто, інакше кажучи, він є моністичним. Цей висновок, здавалося б, є очевидним та беззаперечним, адже у предметі адміністративного права, дійсно, знаходить об'єднання виключно один вид правовідносин – адміністративно-правові відносини [63, с. 13]. Сільське господарство є однією з провідних галузей економіки України. Сільське господарство для України займає головну роль, адже, Україна є провідною аграрною країною Європи за обсягами виробництва аграрної продукції, а її сільськогосподарська продукція експортується в країни всього світу. Втім, нажаль, сфера сільського господарства потребує пильної уваги держави в плані фінансової підтримки; сприяння та стимулювання впровадження новітніх технологій; організації та проведення курсів підвищення кваліфікації працівників; приділення особливої уваги автоматизації виробничих процесів [104]. Відповідно, в світлі зазначеного агропромислового комплексу, що як указувалось попередньо трохи менш як на половину складається з сільськогосподарського промислу та дотичної до нього діяльності важливість забезпечення сталого адміністративно-правового регулювання відповідного сектору діяльності з боку держави та

суспільства є критичною, особливо в умовах збройної агресії росії та необхідності забезпечення сталості функціонування економіки України.

Наприклад, Денисенко М. П., Новіков Д. В. виокремлюють наступні особливості сільського господарства як галузі народного господарства: – засобами виробництва тут є живі організми – рослини і тварини, які розвиваються відповідно до біологічних законів. Тому в сільському господарстві дія економічних законів тісно переплітається з дією законів природи; основним засобом виробництва є земля вона безпосередньо пов'язана з процесом праці та виробництвом продукції. Її якісні та кількісні характеристики мають прямий вплив на результат діяльності суб'єкта господарювання; природні умови мають значний вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств і в результаті потрібно володіти значним обсягом інформації для зменшення ризиків та невизначеності у процесі виробництва продукції; для виробництва сільськогосподарської продукції використовують територіальні ресурси, що в свою чергу, потребує великої кількості перевезень техніки, матеріалів (насіння, паливо, добрива) і продукції (картопля, буряки, зерно); «Продукція заради нової продукції» – у сільському господарстві отримані результати праці мають місце для створення нових засобів виробництва; – існує часова затримка між робочим періодом та періодом виробництва, останній може бути виконаним лише за умови відповідного впливу природних факторів та безпосередньої участі людей (оранка, догляд, збирання врожаю); як результат вище написаного, виникає сезонність виробництва, що передбачає зміни в організації праці, ефективного використання трудових ресурсів; важливою складовою виробництва в аграрних підприємствах є водні ресурси, її відсутність у необхідній кількості в певних регіонах призводить до впливу на вартість продукції; транспортування засобів праці потребує значних енергетичних та грошових витрат [75, с. 17; 168]. Очевидним є те, що в сфері сільського господарства, як найбільшій сфері в агропромисловому комплексі дотично можуть виринати питання правил і способів використання земель, захист

екології та навколишнього природного середовища, що є найбільш важливим у конституційному та загальнонаціональному контексті для діяльності держави та життя її суспільства.

Таким чином на нашу думку напрями організації функціонування агропромислового комплексу України в контексті забезпечення національної безпеки належить поділити на декілька сфер котрі більш детально ми пропонуємо розглянути надалі.

І сфера складається із галузей, які забезпечують агропромисловий комплекс засобами виробництва та виробничо-технічним обслуговуванням сільського господарства.

Найважливішими джерелами фінансування інвестицій у відтворення і розширення технічного потенціалу аграрного виробництва за нормальних умов господарювання і державного сприяння цьому процесу, є амортизаційні відрахування від тих технічних засобів, що зношуються в процесі їх використання і прибуток сільськогосподарських товаровиробників від реалізації виробленої продукції. В даний період більшість країн світу знаходиться на етапі розвитку соціально-спрямованої економіки ринкового типу, що передбачає в розумних межах державне регулювання процесів відтворення ресурсного потенціалу. Зважаючи на потребу людей мати дешеві продукти харчування уряди багатьох країн світу, в тому числі і таких економічно розвинутих як США, Канади, держав, що входять в Європейський Союз систематично підтримують розвиток сільськогосподарського виробництва. Така підтримка здійснюється шляхом цінового регулювання, тарифних і нетарифних преференцій, за допомогою податкової, кредитної і страхової політики, прямих інвестицій, соціальних заходів тощо [50]. Сфера сільського господарства є надзвичайно важливою в контексті національної безпеки, оскільки крізь призму норм і положень Конституції України - земля і надра України є національною цінністю та охороняються державою. Крім цього, важливим є підкреслити той контекст, що агресор, який розв'язав широкомасштабну війну - російська федерація має

безпосередньою ціллю захоплення земель, і саме тому, важливість сільського господарства та виробничо-технічне й інше обслуговування відповідних земель, що відноситься до структури агропромислового комплексу в контексті національної безпеки України набуває неабиякого значення.

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств у частині основних засобів сформована в основному до початку 90-х років минулого століття. Вона не відповідала технологічним вимогам ні в кількісному, ні в якісному відношеннях. Зростання у вартісному виразі обсягів основних засобів у 90-х роках відбувалося за рахунок підвищення цін на діючі і нові засоби праці практично без введення додаткових виробничих потужностей. Проте поглиблення нееквівалентності обміну сільськогосподарської і промислової продукції викликало різкий спад інвестиційної активності, уповільнення оновлення основних засобів, зростання ступеня зносу, зниження технічного і технологічного рівнів виробництва. Як об'єкт оцінки, основні засоби сільськогосподарського призначення залежно від їх виду відносять до нерухомого і рухомого сільськогосподарського майна, а також їх можна оцінювати у складі цілісного майнового комплексу (агробізнесу) [95]. Саме статичний контекст, в сфері сільського господарства, як основного структурного елементу агропромислового комплексу України в контексті національної безпеки України є надзвичайно важливим, оскільки неможливим є переміщення структурних елементів сфери сільського господарства на інші території України.

В першу чергу необхідно спрямувати державну цінову і, в цілому, аграрну політику на формування такого рівня ринкових цін на сільськогосподарську продукцію (як сировину для харчової та переробної промисловості, так і продукти харчування), який би забезпечував беззбитковість власного виробництва. Це дозволить сільськогосподарським товаровиробникам створити фінансово-економічні умови для розвитку виробництва та його технічного і технологічного переоснащення. Необхідно

також розширити державну підтримку зміцнення матеріально-технічної бази аграрного виробництва до науково-обґрунтованих обсягів [50]. Безперечно важливим є контекст національної безпеки в даних процесах оскільки розширення державної підтримки для зміцнення матеріально-технічної бази аграрного виробництва в умовах активно триваючої збройної агресії росії, суттєво впливає на спроможності Державного бюджету України, що в свою чергу потребує особливого підходу до визначення пріоритетів у даній галузі та забезпечення фінансування лише найбільш пріоритетних цілей і потреб.

Цю підтримку необхідно спрямувати на розширення обсягів фінансування за рахунок державного бюджету часткової компенсації техніки та здешевлення кредитів комерційних банків; удосконалення системи виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання; розширення обсягів державної політики НАК «Укراгролізинг», активізацію лізингової діяльності інших фінансових установ і машинобудівних підприємств, створення сприятливих умов для широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, до лізингової діяльності; стимулювання придбання технічних засобів для впровадження інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції; формування системи державного цільового кредитування технічного переоснащення агропромислового комплексу; придбання ліцензій з виробництва нових машин і техніко-технологічного обладнання для машинобудівних заводів, що ці машини будуть виробляти. Крім того необхідно на державному рівні розширити фінансово-економічне стимулювання конструювання техніки, її виробництва, технічного переоснащення підприємств вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та розвитку інфраструктури ринку технічних засобів шляхом введення пільгового оподаткування та кредитування, а також виділення в найближчі 3-5 років коштів у розмірі до одного відсотка видаткової частини державного бюджету для реалізації цих засобів [50]. В даному контексті надзвичайно активними та результативними є намагання Європейського Союзу, щодо взаємної інтеграції системи структур

агропромислового комплексу України та країн європейського простору, що позитивно впливає на економічну спроможність в сфері сільського господарства провадити відповідну діяльність та забезпечувати надходження до державного бюджету України, що в свою чергу сприяє роботі економіки.

До II сфери входять підприємства і організації, які безпосередньо займаються виробництвом сільськогосподарської продукції. Зазначена сфера, котра безпосередньо відноситься до агропромислового виробництва, є менш статичною ніж безпосередньо землі сільськогосподарського призначення, проте, організація промислового перероблення та виготовлення певного виду товарів так само характеризується статичністю, оскільки заводи та інші установи, організації передбачають тривалий час будівництва та налагодження соціально-економічних зв'язків на певній географічній території, що в свою чергу неабияк підкреслює важливість функціонування агропромислового комплексу та його безпосередній зв'язок зі сферою національної безпеки.

Агропромислове виробництво можна визначити як виробництво сільськогосподарської продукції, її промислове перероблення і виготовлення з неї продовольчих і непродовольчих товарів. Агропромислове виробництво розглядається як збірне поняття, бо може бути представлене як сільськогосподарське виробництво й як окреме промислово-переробне виробництво, що здійснюється юридично незалежними суб'єктами господарювання, або як інтегроване виробництво, що здійснюється агропромисловим формуванням (суб'єктом господарювання), в якому аграрне і переробне виробництво організаційно поєднані в єдиному технологічному ланцюзі [7]. Внутрішня взаємопов'язаність зазначених процесів безпосередньо впливає на важливість і значення галузі виробництва сільськогосподарської продукції в сфері функціонування агропромислового комплексу України. При цьому, юридична незалежність окремих суб'єктів зазначеного напряму діяльності, утворює обставини за яких необхідним є

додаткове адміністративно-правове регулювання в даних соціально-правових відносинах.

.У процесі агропромислового виробництва здійснюється споживання земельних, людських та матеріально-технічних ресурсів, раціональне використання яких передбачає отримання певних економічних результатів з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення відповідних потреб людей. Тобто будь-який виробничий процес передбачає витрати ресурсів й одержання певних результатів. Однак за однієї й тієї самої кількості витрачених ресурсів підприємства одержують не однакові за розміром результати, а отже, виробничий процес здійснюється з різною ефективністю. Результативність виробничо-господарської діяльності у значній мірі обумовлюється оптимальним співвідношенням наявності основних елементів виробничо-ресурсного потенціалу та обсягами виробництва та реалізації окремих видів продукції в агропромислових підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання [23]. Виробничо-промисловий потенціал, як кожного окремо взятого, так і загалом усіх суб'єктів сфери виробництва сільськогосподарської продукції, впливають не лише на роботу сільського господарства, як виду діяльності, а також на функціонування всього агропромислового комплексу, оскільки окремі його елементи є внутрішньо взаємопов'язаними та без збору та подальшого виробництва певного виду сировини, неможливим є виготовлення кінцевого продукту. Адміністративно-правове регулювання в даному контексті забезпечує безперервність та стратегічність функціонування зазначених галузей агропромислового комплексу України, а також убезпечує економіку країни від деструктивних процесів та дестабілізації.

Головним завданням, що стоїть перед галузями агропромислового виробництва, є надійне забезпечення країни продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною, зростання обсягів сільськогосподарського виробництва, об'єднання зусиль усіх галузей

сільського господарства для одержання високих економічних показників і вихід на світовий ринок [128]. Агропромислове виробництво утворюють підприємства різних галузей, які об'єднані спільною кінцевою метою – виробництвом продуктів харчування для населення, сировини – для промисловості, експортних товарів – для зовнішньої торгівлі [106]. Відповідно зазначена сфера функціонування агропромислового комплексу України, що формує собою напрям сільськогосподарського виробництва, безпосередньо впливає на систему національної безпеки в частині необхідності забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина під час провадження вказаного процесу, а також убезпечення населення України від виробництва неякісної продукції та продуктів харчування. Крім цього не менш важливим є зазначення про те, що роль і місце сільськогосподарського виробництва в сфері експорту для зовнішньої торгівлі є ключовою оскільки Україна була і є аграрною країною.

В агропромисловому виробництві, враховуючи його специфіку, розрізняють технологічну, економічну і соціальну ефективність. Економічна ефективність передбачає досягнення максимального ефекту від фінансовогосподарської діяльності підприємств за мінімальних витрат ресурсів, вона відображає вплив сукупності факторів, що формують її рівень і зумовлюють тенденції розвитку галузі. Досягнутий рівень технологічної ефективності виробництва істотно впливає на економічну ефективність, насамперед, через існування постійних витрат, на котрі, як відомо, виробники в короткостроковому періоді впливати не можуть. Важливо й те, що показники технологічної ефективності відображають специфіку й особливості сільського господарства, пов'язані з функціонуванням у цій галузі основного засобу виробництва – землі і живих організмів як засобів виробництва. Вони дають змогу здійснювати порівняльну оцінку результативності виробництва в динаміці і в територіальному аспекті за окремими підприємствами і регіонами [23]. На нашу думку, належить цілком погодитись із зазначеною позицією, оскільки планування та інноваційний

підхід до фінансово-господарської діяльності в сфері сільського господарства забезпечує безперервність роботи даного напрямку, сприяє його подальшому розвитку та розширенню, що прямопропорційно, з іще більшою ефективністю, забезпечує наповнення, як державного бюджету України, так і рух національної економіки, як в державному, так і в міжнародному масштабі.

Працівники господарств реконструюють тваринницькі ферми і комплекси, будують нові потужні підприємства з вирощування курей-бройлерів, модернізують приміщення з виробництва свинини, запроваджують прогресивні технології в молочному скотарстві. В агроформуваннях нарощується чисельність свиней і птиці. Упродовж останніх трьох років у великотоварних сільськогосподарських підприємствах введено в дію 5 сучасних доїльних залів і забезпечено приріст молочного стада. В областях вживаються заходи для залучення інвестицій у розвиток тваринництва, що дало змогу за останній період інтенсивно відновити роботу птахопідприємств та пунктів штучного осіменіння [85]. Зазначений приклад додатково аргументує позицію про внутрішню взаємопов'язаність всіх видів промисловості, не лише у сфері сільського господарства, а й всього агропромислового комплексу України. Роль і місце виробництва сільськогосподарської продукції для національної безпеки України є визначальною, оскільки крім цього, без належної організації зазначеного процесу, подальша заготівля та переробка відповідної продукції, а також доведення її до споживача є неможливою.

До III сфери входять галузі і підприємства, які забезпечують заготівлю, переробку сільськогосподарської продукції і доведення її до споживача. Критерієм ефективності є ступінь виконання конкретного соціального замовлення, що ставить суспільство конкретному товаровиробникові. Це замовлення постійно змінюється з розвитком і змінами потреб суспільства. Отже, вважаємо, що ефективність виробництва можна тлумачити, як найліпший вихід якісної продукції при найменших

витратах засобів і праці, що передбачає задоволення потреб населення у дешевих продуктах харчування і сировини для переробної промисловості. Цей критерій соціально-економічної ефективності – єдиний у своїй основі й визначається порівнянням отриманого результату та ефекту з витратами і задіяними ресурсами [23]. Безперечно, належить зауважити на тому, що структуру соціального замовлення заготівлі переробки і доведення до споживача конкретного виду сільськогосподарської продукції докорінно скоригували активні бойові дії. Крім цього, низка нормативно-правових актів, що регулюють правовий режим воєнного стану та встановлюють певні особливості соціально-правових відносин на такий період, також доктринально вплинули а відповідну галузь.

Можна впевнено сказати, що агропромисловий комплекс є абсолютним проявом розвитку суспільної форми праці, оскільки, відбувається за умов значного поглиблення суспільного розподілу праці. Це можна аргументувати таким фактом, що у АПК розвинених країн зайнято від 20% до 30% працездатного населення; кінцева продукція АПК є результатом діяльності всіх його сфер, міжгалузевої кооперації, а структура вартості продукції всіх сфер АПК наступна: 25—30% припадає на сферу створення засобів виробництва для сільського господарства; 10—15% — на сферу власне сільськогосподарського виробництва; 50—55% — на сферу переробки й на галузі інфраструктури. Таким чином, формування та розвиток агропромислових комплексів є наслідком агропромислової інтеграції, тобто вищого синтезу сільського господарства й промисловості, що підтверджує розвиток суспільної форми праці [159]. Зазначена статистична інформація безпосередньо відображає те, що сфера заготівлі переробки та доведення до споживача сільськогосподарської продукції є чи не найважливішою, хоч і неможливою без попередніх, сферою агропромислового комплексу України, що в свою чергу безпосередньо пов'язується із національною безпекою. В даному контексті поняття національної безпеки набуває нових рис і характеристик, оскільки продукція, що потрапляє на український ринок має

бути належної якості, а дана сфера також регулюється окремим видом законодавства України.

Це положення набуває особливої ваги нині, коли функціонування ринку здійснюється за наявності чотирьох основних елементів ринкового механізму: попиту, пропозиції, конкуренції та системи цін [66]. Логіка взаємодії елементів ринкового механізму пояснюється наступним. Бажання отримати прибуток примушує виробника задіяти ресурси у виробництво тих товарів і послуг, яких суспільство найбільше потребує, за які споживачі готові платити. Попит і пропозиція визначають кількість товарів, що купуються та продаються і формують систему цін на них. Ціни у свою чергу є сигналом, що інформує про умови на ринку як для споживачів, так і для виробників, тобто про наявність необхідних товарів, витрати, рівень технології їх виробництва. Через ціни за допомогою механізму конкуренції підсумовують і збалансовують численні індивідуальні економічні рішення. Конкуренція орієнтує виробництво на краще задоволення потреб, стимулює зниження цін, підвищення якості, розширення асортименту продукції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, обмежені ресурси використовуються ощадливіше й ефективніше. Завдяки дії закону попиту і пропозиції, на основі взаємодії прибутку, конкуренції і системи цін вирішується низка економічних проблем стосовно того, що і скільки виробляти, як ефективно організувати виробництво, для кого призначені вироблені товари й послуги. У цьому розумінні ефективність характеризує всі сторони суспільного розвитку. Отже, на нашу думку, категорія "ефективність виробництва" відображає характер суспільних відносин, мету і спосіб виробництва. Чим більше виробляється необхідної суспільству продукції, чим вища її якість і нижчі витрати, тим ефективніше виробництво [23]. Таким чином, необхідно вказати на те, що збалансування соціально-правових відносин у сфері заготівлі переробки та доведення до споживача продукції сільськогосподарського призначення прямопропорційно пов'язана із поняттям ринкової економіки та принципів конкуренції, що є основними в

Європейському Союзу, кінцевою метою інтеграції до якого, є намагання української держави.

У даній сфері, предмет адміністративно-правового регулювання полягає у системі суспільних відносин між суб'єктами державної влади, а саме: вищими органами державної влади, так і спеціалізованими, місцевими органами виконавчої влади, які здійснюють державне регулювання агропромислового комплексу та приватними особами, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, які виникають у сфері владно-розпорядчої діяльності, надання адміністративних сервісних послуг, з метою публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства держави, при суворому дотриманні принципу законності із можливістю застосування до суб'єктів сільського господарства, які порушують аграрне законодавство засобів державного примусу [170]. Відповідно, правове регулювання державою цієї сфери, перш за все полягає в санкціонуванні низки правил і принципів здійснення діяльності агропромисловим сектором і відповідними суб'єктами, що за цю діяльність відповідають. В разі порушення тих чи інших законодавчих приписів, механізм адміністративно-правового регулювання цих взаємин володіє певним інструментарієм, що може охоплювати як методи й способи адміністративного права так і кримінально-правові, конституційно-правові, цивільно-правові та інші інструменти.

З метою забезпечення належного державного впливу на сферу агропромислового комплексу України, відповідно до вищезазначених критеріїв, до суб'єктів сфери агропромислового комплексу дослідники відносять такі органи та організації, метою яких є здійснення адміністративно-правового регулювання у даній сфері: 1) Президент України; 2) Верховна Рада України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) Міністерство аграрної політики та продовольства України; 5) Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів; 6) Державна служба України з питань геодезії, картографії та

кадастру; 7) Державне агентство лісових ресурсів України; 8) Державне агентство рибного господарства України. Агропромисловий комплекс, як комплексне утворення, охоплює низку галузей народного господарства: землеробство; садівництво, виноградарство, виноробство; тваринництво; рибне господарство; харчова та переробна промисловість, сільськогосподарське машинобудування, через що існує певна складність державного регулювання АПК, адже воно повинно поєднувати, з одного боку, заходи, що спрямовані на формування конкурентного середовища та розвиток підприємництва в цій сфері, а з іншого – забезпечувати соціальний захист населення [51].

У підрозділі проаналізовано напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки України. Окреслено розуміння того, що агропромисловий комплекс у правовому розумінні є комплексом норм права, що забезпечують функціонування та право реалізацію відповідних взаємин у залежності від зовнішніх детермінантів і об'єктивних обставин, забезпечуючи державне регулювання за використанням того сегменту цих самих правовідносин, що не можуть бути залишені в приватно-правовій сфері.

Зміст і сутність забезпечення національної безпеки в контексті функціонування агропромислового комплексу втілюється в правовому статусі земель сільськогосподарського призначення, що в будь-якому випадку, навіть постфактум відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення, питання державного контролю за процесом використання відповідних земель їх власниками все ще залишається можливим і актуальним, оскільки надра України, належать їй народу.

Особливості діяльності агропромислового комплексу в Україні та його взаємозв'язок із національною безпекою, полягає в тому, що значний відсоток внутрішнього валового продукту складає результат функціонування саме агропромислової сфери, саме тому лівова частка норм адміністративного права в даній сфері, що забезпечує взаємини особи й

державного регулятора наділяє відповідні правовідносини адміністративним змістом.

1.3. Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України

Нормативно-правове регулювання діяльності агропромислового комплексу у контексті становлення принципів правової державності та державної підтримки функціонування агропромислового комплексу досить позитивно впливає на ці правовідносини та врегульовує питання пов'язані з державною підтримкою відповідного сегменту правовідносин.

Правове регулювання природних прав людини полягає у цілеспрямованих діях, у яких неможлива пасивна юридично значуща поведінка, бездіяльність. Діяльність, яка належить до механізму правового регулювання, на думку вченого, відрізняється спеціальною юридичною спрямованістю, яку не можливо правильно зрозуміти без урахування відповідних правових засобів – норм права, правових відносин, нормативних та індивідуальних юридичних актів [101]. Відповідно, логічним є зазначення про те, що оскільки нормативно-правове регулювання забезпечується дією норм і законодавчих актів, що складаються з них у сфері агропромислового комплексу України, дослідження відповідних актів законодавства України є надзвичайно важливим і необхідним.

Наразі загальноприйнятими вважаються два основних підходи до розуміння сутності досліджуваного правового явища: широкий, за якого до компонентного складу правового регулювання належать усі форми впливу на свідомість і поведінку суб'єктів права, тобто передбачається застосування всіх нормативних та індивідуальних юридичних засобів для упорядкування суспільних відносин; вузький, за якого упорядкування суспільних відносин здійснюється за допомогою застосування виключно нормативних юридичних

засобів, тобто механізму правового регулювання. В основу цих підходів покладено позиції науковців щодо питання про співвідношення предмета правового регулювання і предмета правового впливу або, відповідно, юридичних засобів. Варто зазначити, що нині панівною є позиція тих учених, які є прихильниками вузького підходу до розуміння сутності правового регулювання. Проте, на нашу думку, жодний із двох зазначених вище підходів не в змозі надати цілісне уявлення про сутнісні ознаки та складні зв'язки як між внутрішніми складовими системи правового регулювання, так і її самої із явищами соціальної та правової дійсності. Такий стан речей зумовлений пануванням лінійного наукового мислення, характерного дослідникам проблем правового регулювання [20]. При цьому, на нашу думку, необхідно звертати увагу на необхідності застосування якнайширшого підходу до тлумачення поняття адміністративно-правового регулювання у сфері агропромисловості, оскільки зазначена сфера правовідносин визначена правилами і низкою обставин, викладеними та такими, що містяться не лише в нормативно-правових актах, що здійснюють її безпосереднє адміністративно-правове регулювання, а й у підзаконних організаційно-розпорядчих документах, котрі впорядковують механізм управління та комунікації в зазначеній сфері.

Загальне (нормативне) регулювання, встановлене за допомогою норм права, одночасно доповнюється індивідуальним (ненормативним) регламентуванням, що має форму уточнення правового становища суб'єктів у ситуації, що реально склалася. Інакше кажучи, індивідуальне правове регулювання передбачає виникнення правовідносин за моделями поведінки, які сторони визначають за домовленістю між собою і які відповідають основним принципам права – справедливості, свободи, рівності і гуманізму. Зазначимо, що за сучасних умов діяльності держави, її органів і посадових осіб на основі принципу людиноцентризму, роль індивідуального правового регулювання, зокрема, у забезпеченні і захисті природних прав людини значно зростає [102, с. 242]. Крім цього, необхідно звернути увагу на те, що

застосування принципу людиноцентризму, зокрема у сфері адміністративно-правового регулювання агропромисловості, як на території України так і впорядкування зазначеного комплексу правовідносин в міждержавних стосунках є надзвичайно важливим та беззаперечно фундаментальним, зокрема в контексті подальшої європейської інтеграції Української держави до світового співтовариства.

Таке визначення дає можливість говорити, що межі правового регулювання (загального та індивідуального) є своєрідним кордоном сфери правового регулювання для визначення яких недостатньо орієнтуватися тільки на волю законодавця, оскільки вони визначаються більшою мірою існуючою реальністю, до якої нормативна діяльність держави застосовується як один із необхідних чинників. Таким чином, межі індивідуального правового регулювання – це межі правового втручання у суспільні відносини за допомогою індивідуальних правових засобів. Вони обумовлені межами нормативного регулювання, але мають ряд особливостей, які залежать від багатьох факторів, але насамперед від виду індивідуального правового регулювання [101]. Передусім необхідно підкреслити те, що динамічність правової реальності України сьогодення зумовлюється не лише необхідністю внесення змін до великої кількості нормативно-правових актів, а й швидкоплинністю перебігу заходів із відсічі збройної агресії російської федерації, що в свою чергу потребує ініціативного точкового та загального реагування.

Правове регулювання має здійснюватися в чіткій відповідності до вимог, тобто тими базовими положеннями, які сформульовано з урахуванням суспільного досвіду, специфіки об'єкта і предмета правового регулювання, яким повинна відповідати чинна система джерел права. Здійснення правового регулювання із дотриманням таких вимог надасть можливість досягти оптимального рівня його ефективності. Виходячи із життєвої логіки та суспільної доцільності, можна запропонувати такі вимоги до здійснення правового регулювання, а саме: чіткість і однозначність нормативного

формулювання вимог правових норм, які стосуються процесу правового регулювання; вираженість і обґрунтованість правового регулювання; суворе дотримання прав та свобод суб'єктів правовідносин, а також оптимальне врахування їх інтересів; забезпечення стабільності правового регулювання; обов'язковість урахування в процесі правотворчості, а відповідно, і правового регулювання однієї з базових ознак правовідносин – системності. Уважаємо за доцільне зупинитися на їх розкритті, що надасть нам можливість отримати більш глибоке уявлення про ті процеси, які відбуваються під час правового регулювання. Кінцевою метою правового регулювання є створення юридично оформленої моделі суспільних відносин, які входять до предмета правового регулювання, поведінки та діяльності суб'єктів права. Тут дуже важливо зрозуміти, у чому полягає різниця між результатами правового впливу та правового регулювання, оскільки дуже часто науковці, включаючи такі явища правової дійсності, як інформаційний і ціннісно-мотиваційний правовий вплив, правове виховання суб'єктів правовідносин з метою приведення їх поведінки у відповідність до визначених нормами права нормативних моделей структури правового регулювання, створюють певну плутанину та ускладнюють проведення розмежувальної лінії між правовим регулюванням і правовим впливом. У цьому контексті ми виходимо з того, що результатом правового регулювання є створення нормативної моделі суспільних відносин, які входять до предмета правового регулювання, поведінки та діяльності суб'єктів права, а результатом правового впливу – відповідність поведінки суб'єктів права визначеним нормами права нормативним моделям, яка досягається завдяки здійсненню інформаційного й ціннісно-мотиваційного правового впливу, правового виховання тощо [20]. Відповідно, питання нормативно-правового та зокрема адміністративно-правового регулювання у сфері агропромисловості України набуває нового значення крізь призму окреслених особливостей його конструкції, що в поєднанні з необхідністю жорсткого впорядкування відповідних правовідносин в умовах дії правового режиму воєнного стану та серйозних

євроінтеграційних намагань нашої держави, а також перспектив у цьому напрямі потребує значної уваги законодавця та наукової спільноти.

З огляду на визначення системи державного регулювання економічної політики в сільськогосподарському виробництві, механізм реалізації державного регулювання повинен розглядатися як взаємопов'язана сукупність певних елементів. Проте, в наукових публікаціях не сформовано єдиної думки щодо вичерпного переліку складових цієї системи. Наприклад, С. А. Надвиничний вважає, що такими елементами варто визнати: нормативноправові акти; аграрну політику організації землекористування; регулювання продовольчого ринку; застосування цінового, податкового, кредитного механізмів; квотування імпорту, експорту; розвиток аграрної науки; підготовку кадрів для аграрного сектору [88, С. 59]. Враховуючи положення Конституції України про те, що всі правовідносини мають бути належним чином врегульовані законодавством України чи то в обмежувальній чи то в дозвільній формі питання, щодо ролі і значення адміністративно-правового регулювання в сфері функціонування агропромислового комплексу України є однозначним. Найбільш проблемним питанням, на нашу думку, на сьогоднішній день є накопичення нормативно-правової бази в даній сфері, а також унесення змін до діючих нормативно-правових актів з огляду на діючий правовий режим воєнного стану в Україні.

На різних етапах розвитку суспільства поділ на види правового регулювання був неоднозначним. Залежно від політичних, економічних і соціальних особливостей країни, а також специфіки упорядкування такої важливої сфери, як права людини, перше місце у наукових джерелах посідає поділ на загальне (нормативне) та індивідуальне (казуальне) правове регулювання, який задає певної спрямованості регулятивному механізму правового регулювання. Поділ правового регулювання на загальне та індивідуальне здійснює необхідний і досить ефективний управлінський вплив на природні права людини [101]. На нашу думку, в контексті становлення правової державності актуальним і важливим є дослідження

саме нормативно-правового регулювання, себто того способу, що діє на загальних законодавчих підставах не залежно, на всіх учасників правовідносин – агропромисловий сектор.

Одним з дієвих кроків щодо покращення системи державного регулювання функціонування суб'єктів підприємництва в сільському господарстві, у квітні 2020 року було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення» № 341 [121] запровадила державне регулювання цін за допомогою декларування зміни роздрібних цін на певні товари, серед яких цукор-пісок, деякі категорії молока, яєць, птиці, масла та інші. З метою підвищення ефективності державного регулювання сформовано акти нормативно-правового забезпечення окремих напрямів аграрної сфери. Зокрема, задля сприяння виробництву та збуту картоплі й овочевої продукції урядом було схвалено Концепцію Державної цільової програми розвитку промислового картоплярства на період до 2025 року від 21 жовтня 2020 року № 1345-р [127] та Концепцію Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року від 21 жовтня 2020 року № 1333-р [126]. Вагомим фактором впливу на ефективність державного регулювання аграрного сектору економіки в Україні є також інституційні перетворення в системі управлінні аграрної сфери. Відновлення окремого відомства з реалізації аграрної політики стало, безумовно, позитивним кроком на шляху до формування належної системи регулювання аграрних відносин в Україні [93]. Зазначені кроки, на нашу думку, суттєво вплинули на ефективність функціонування агропромислового комплексу в Україні, а також доктринально посилили відповідні позиції напередодні широкомасштабного вторгнення російської федерації на території України. Інструменти, що безпосередньо вплинули на товари протиепідемічного призначення, розвиток картоплярства, а також формування системи аграрних відносин створили позитивний соціально-економічний та правничий контекст, що в перспективі та станом на сьогодні

забезпечив стале функціонування відповідної сфери й уможливив стабілізацію сфери економіки України у критичний момент, під час початку широкомасштабного наступу російських військ у 2022 році.

Адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу – це цілеспрямований вплив правовими засобами, а саме належними формами та методами, уповноважених органів державної влади та органів місцевого самоврядування на виробництво, переробку і реалізацію сільськогосподарських продукції, сировини і продовольства, а також на виробничо-технічне, наукове та кадрове забезпечення агропромислового виробництва за допомогою застосування сукупності адміністративно-правових форм і методів з метою забезпечення продовольчої безпеки і підвищення рівня рентабельності агропромислового виробництва продовольства. Треба враховувати, що адміністративно-правове регулювання будь-якого сектору економіки неодмінно повинно включати систему державного контролю за діяльністю відповідних підприємств та організацій, адже відсутність належного контролю призводить до неефективного використання ресурсів, зловживання монопольним становищем, вчинення правопорушень та злочинів у сфері господарської діяльності. Державний контроль здійснюють чітко визначені законодавством суб'єкти, проте часто їхні повноваження мають декларативний характер, перетинаються між собою або спричиняють конфлікт інтересів [51]. Відповідно, саме державний контроль за агропромисловим комплексом, як критичною сферою інфраструктури підприємництва України відіграє ключову роль в формуванні кінцевого показника валового внутрішнього продукту країни та дозволяє створювати обставини з поліпшення соціально-правових взаємин, створення робочих місць, а також забезпечення безпечного використання надр України та інших природних ресурсів, що включаються до структури агропромислового комплексу.

Розглянуте вище бачення системи державного регулювання сільськогосподарського виробництва цілком відповідає тенденціям

стабілізації та підвищення ефективності функціонування аграрного сектору в зарубіжних країнах. Бюджетне фінансування, регулювання цін, регулювання фермерських доходів, оподаткування, кредитування – усе це використовується в якості важелів державного впливу. Західні країни у питаннях експорту й імпорту дотримуються засади аграрного протекціонізму. Успішність в цій сфері деяких країн Західної Європи, США, Китаю, Японії обумовлена підтримкою сільського виробництва через ціни, дотації, квоти, податкову та кредитну політику, тобто через обмеження дії ринкових механізмів саморегулювання [77].

В даний час питання вирішення проблем сільського господарства, а саме його розвитку і модернізації, з урахуванням впровадження нових та інноваційних технологій, залишається актуальним. Сільське господарство завжди залишається на першому місці, що стосується допомоги, що виділяється на його розвиток. Під державною підтримкою необхідно розуміти систему заходів, орієнтованих на виплату коштів з державного бюджету сільськогосподарським виробникам, які спрямовані на розвиток промисловості та сільських територій у визначених районах, так і на безпосереднє підвищення їх рентабельності за рахунок виробництва необхідної сільськогосподарської продукції, головним критерієм якого є ефективність використання цієї підтримки та спрямування на інноваційні технології розвитку агропромислового комплексу [161]. Агропромисловий комплекс, як комплексне утворення, охоплює низку галузей народного господарства: землеробство; садівництво, виноградарство, виноробство; тваринництво; рибне господарство; харчова та переробна промисловість, сільськогосподарське машинобудування, через що існує певна складність державного регулювання агропромислового комплексу, адже воно повинно поєднувати, з одного боку, заходи, що спрямовані на формування конкурентного середовища та розвиток підприємництва в цій сфері, а з іншого – забезпечувати соціальний захист населення [51]. Відповідно, поєднання двох форм здійснення контролю за провадженням діяльності в

агропромислового комплексі дозволяє створити умови та обставини за яких буде забезпечено належне формування конкурентного середовища, розвиток усього комплексу взаємин, що виникають в даному секторі економіки, а також забезпечити не лише соціальний захист працевлаштованого населення, а й безпеку природнього навколишнього середовища та екологічного стану земель й інших елементів категорії «надра України».

У питанні визначення складових системи державного регулювання економічної політики сільськогосподарського виробництва варто, окрім європейської практики, орієнтуватися на національні правові основи. Так, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року № 1877-IV регламентує наступні сфери державного управління щодо стимулювання сільськогосподарського виробництва: бюджетна, цінова, кредитна, регуляторна та інші сфери. Не заперечуючи основної думки про ефективність використання всіх вищезгаданих інструментів державного регулювання та беручи до уваги відсутність чітких критеріїв їх розподілу, до основних, критично важливих складових системи державного регулювання економічної політики в сільськогосподарському виробництві ми віднесемо наступні елементи: загальне нормативно-правове регулювання щодо встановлення правових засад і стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва; нормативно-правове регулювання у сфері оподаткування сільськогосподарських товаровиробників; нормативно-правове регулювання у сфері кредитування сільськогосподарських товаровиробників; нормативно-правове регулювання у сфері страхування сільськогосподарських товаровиробників; нормативно-правове регулювання у сфері організаційно-управлінського забезпечення сільськогосподарського виробництва [92]. Належить зосередити увагу на тому, що дія правового режиму воєнного стану в Україні доктринально повпливала на функціонування зазначеної сфери та внесла свої корективи в загальне нормативно-правове регулювання зазначених засад, а також до системи кредитування та страхування сфери сільського господарства. Крім цього

статус України, як члена кандидата до Європейського Союзу також повпливала на внутрішньоекономічну політику у сфері сільського господарства, що є найбільшим структурним елементом агропромислового комплексу України.

Сфера агропромислового комплексу України є масштабною та різноманітною, тому й діапазон адміністративних послуг, що надаються в ній доволі широкий. Зокрема, така послуга, як видача довідки з Реєстру документів дозвільного характеру, відповідає чинному законодавству у цій царині згідно із Законами України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 6 вересня 2005 р., № 2806-IV [116] і «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 р., № 191-VIII [113], якими визначаються дозвільні органи як суб'єкти надання адміністративних послуг, їх посадові особи, уповноважені відповідно до закону видавати документи дозвільного характеру. За Законом України «Про адміністративні послуги» [112]. Відповідно, зазначені нормативно-правові засади визначають чітко коло суб'єктів, що формують низку інституційних конструкцій забезпечення сталості функціонування агропромислового комплексу України, що в подальшому працює на право реалізацію на нормо застосування зпродукованих нормативно-правових конструкцій.

Закон України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» від 10 липня 1996 року № 290/96- ВР, який залишався чинним до березня 2018 року, врегульовував питання щодо реалізації права приватної власності підприємствами, які займалися виробництвом сільськогосподарської продукції, шляхом перетворення їх у акціонерні товариства зі збереженням технологічної єдності виробництва, профільності та цілісності майнових комплексів і технологій. З прийняттям Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18 січня 2018 року № 2269-VIII особливих умов для приватизації майна виробниками сільськогосподарської продукції не передбачається [92].

Зазначений приклад чітко демонструє те, що правовідносини у сфері функціонування агропромислового комплексу України, як невід'ємного складника забезпечення національної безпеки, не можуть бути врегульовані одним нормативно-правовим актом, а відповідно зазначені конструкції розпорошені по різних законам України та підзаконним нормативно-правовим актом.

Нормативно-правовою базою адміністративно-правового регулювання у сфері агропромислового комплексу, на думку дослідників є положення таких документів, як: Земельний кодекс України; Закон України «Про ветеринарну медицину»; Закон України «Про охорону прав на сорти рослин»; Закон України «Про карантин рослин»; Закон України «Про племінну справу у тваринництві»; Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру»; Закон України «Про насіння і садивний матеріал»; Закон України «Про особисте селянське господарство»; Закон України «Про фермерське господарство»; Закон України «Про молоко та молочні продукти»; Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року «Про стан агропромислового комплексу та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про Аграрний фонд»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики України»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» тощо [51]. Всі ці нормативно-правові акти створюють низку нормативних обставин, що визначають міру можливої поведінки в секторах агропромислового комплексу, котрі регулюються в залежності від міри та ступеня залученості до тієї чи іншої діяльності. При цьому, належить

зауважити, що віднедавна, особливої уваги в даній сфері набуло питання забезпечення нормативного та адміністративно-правового регулювання в сфері земель сільськогосподарського призначення, котрі в свою чергу також є елементом агропромислового комплексу України.

Доктринальні положення щодо регулювання політики в сільськогосподарському виробництві містить Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 років» від 18 січня 2001 року № 2238-III. Стаття 2 Закону визначає основні засади взаємодії державних органів і сільськогосподарських товаровиробників. Так, до таких засад віднесено підтримку стабільності нормативно-правової бази; невтручання виконавчих органів влади у господарську діяльність; стимулювання розвитку приватного підприємництва; формування податкового, кредитного, цінового механізмів з урахуванням сезонного характеру виробництва; дотування деяких видів виробництва; поєднання кількох видів страхування тощо. Незважаючи на те що Закон було прийнято ще у 2001 році, він не втрачає свою актуальність, визначаючи правові основи ціноутворення, підтримки доходів, бюджетної політики, оподаткування, страхування ризиків і кредитного забезпечення у сфері розвитку сільського господарства [92].

Вітчизняний агропромисловий комплекс володіє значним інноваційним потенціалом, який здатний забезпечити високий рівень науково-технологічного розвитку України в міжнародному бізнес-середовищі. У той же час резерви виробничих потужностей і сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура як і раніше залишаються переважаючими джерелами зростання в сфері агропромислового комплексу для експорту сільськогосподарської сировини на міжнародні ринки сільськогосподарської продукції. Збереження поточних тенденцій в агропромисловому секторі країни, заснованих на низько технологічному виробництві, а також триваючий спад виробництва в сфері агропромислового комплексу доводить необхідність застосування наукових підходів до впровадження та управління

ними на підприємствах агропромислового комплексу. Сьогодні одним із пріоритетів державної політики має стати модернізація як національної промисловості в цілому, так і агропромислового комплексу зокрема на основі інтенсифікації виробництва та ефективного використання його потужного науково-технічного потенціалу [161].

З точки зору правового, а не економічного підходу, пропонуємо вважати це не основним завданням як зазначається вище, а метою або ціллю функціонування усієї агропромислової сфери України. У свою чергу, така мета досягається за рахунок виконання різноманітних завдань, зокрема пов'язаних з здійсненням публічного адміністрування. Такі завдання на загальнодержавному рівні переважно виконує Міністерство аграрної політики та продовольства України через реалізацію своїх прав і повноважень (п. 5-8 Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 1119 [120]), на основі аналізу яких стає можливим виокремлення основних завдань публічного адміністрування в сфері агропромислового комплексу України, до яких ми пропонуємо віднести, у тому числі правове забезпечення сфери АПК України – полягає у вдосконаленні нормативно-правової бази функціонування агропромислового комплексу України шляхом: внесення відповідних пропозицій Президенту України, розроблення проектів нормативно-правових актів; підготовки зауважень і висновків до них; здійснення нормативно-правового регулювання питань віднесених до компетенції суб'єктів публічного адміністрування (наприклад, перевірка, перегляд і скасування нормативних документів у сфері стандартизації); укладення та денонсації міжнародних договорів тощо [53].

У підрозділі проаналізовано нормативно-правове підґрунтя функціонування та забезпечення організації діяльності агропромислового комплексу України. Зазначається, що нормами, котрі регулюють відповідний сегмент правовідносин є як адміністративно-правові, так і конституційно-

правові, цивільно-правові, фінансово-правові, земельно правові та інші інструменти, що сукупно забезпечують праворегулювання в даній сфері з урахуванням її специфіки.

Стверджується, що нормативно-правове регулювання в агропромисловому комплексі України полягає в забезпеченні законної дії норм українського законодавства, що одноособово зніціюється регулятором і законодавцем одноособово з метою забезпечення збереження надр України, а також фінансово-економічної стабільності, що складається в тому числі з регульованих правовідносин у агропромисловій сфері, як ключовій сфері промислу на території України.

Без наявності ефективного нормативно-правового інструментарію, на думку автора, неможливим є впорядкування суспільно-правових відносин у сфері функціонування агропромислового комплексу та всіх його структурних компонентів, оскільки принцип правової державності передбачає можливість здійснення того чи іншого виду важливої для держави діяльності виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України. При цьому сфера державної служби, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері агропромисловості керується принципом можливості здійснення лише того, що прямо передбачено законодавством України в той час, як інші суб'єкти зазначеного комплексу, мають право вчиняти будь-які дії, що прямо не заборонені законодавством України.

Звертається увага на тому, що враховуючи особливості взаємозв'язку діяльності в агропромисловій сфері та національної безпеки України, сталості економічного розвитку держави, а також цілісності земельного фонду України, що в свою чергу складається як із земель сільськогосподарського так й іншого призначення, питання нормативно-правового регулювання даного сегменту правових взаємин, так само регулюється й кримінально-правовими й адміністративно-правовими нормами, що встановлюють відповідальність за порушення режимів і правил у відповідному секторі.

1.4. Система суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України

Функціонування агропромислового комплексу України в умовах забезпечення відсічі широкомасштабні збройні агресії Російської Федерації проти України є надзвичайно важливим питанням. Крім системи нормативно-правових актів, що забезпечують правове регулювання у даній сфері, чільне місце у відповідній системі координат займає система суб'єктів організації цієї діяльності. Слід зауважити, що суб'єкти організації та функціонування агропромислового комплексу України є органами державної влади чи посадовими особами, що деконцентровані в різних гілках системи влади в Україні. При цьому, кожен із зазначених та суб'єктів має власне виключне коло компетенції, що власне і складає зміст і сутність організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України. Крім цього, необхідно підкреслити що важливість належного нормативно-правового регулювання функціонування суб'єктів організації в сфері агропромислового комплексу є найвищою, оскільки органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти виключно в межах його способів визначення законодавством України.

На нашу думку, важливу увагу належать приділити тому, що система органів державної влади котрі мають повноваження, щодо організації та функціонування агропромислового комплексу України є досить широкою як з горизонтальної так і вертикальній точок зору, що створює умови та підстави для детального опрацювання кола нормативно-правового забезпечення їх діяльності та визначення зміст відсутності їх компетенції, щодо організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Характер господарських процесів, їх інтенсивність, результативність та ефективність, а також управління ними залежать від структурно-функціональної складової національної економіки, яка сформувався в країні. Крім того, в умовах сьогодення, глобальні виклики впливають на

взаємовідносини між суб'єктами господарювання та потребують якісно нових управлінських підходів в умовах розвитку глобальної економіки. Адже сучасний розвиток національної економіки взаємопов'язаний з прискоренням інформаційно-комунікаційних процесів, які забезпечують отримання оперативної інформації в найкоротший термін. Результативне й ефективне функціонування агропромислового комплексу України та його інфраструктури створює необхідні умови для розвитку й прогресивного зростання аграрного сектора національної економіки. Сучасні стратегії розвитку національної економіки та її структурних сегментів мають формуватися з урахуванням використання моніторингу в системі управління відповідним об'єктом. Тому, за таких умов, зростає роль моніторингу як інструменту системи управління у агропромисловому комплексі, що сприятиме гармонійному поєднанню вимог усіх учасників економіко-правових відносин, які ініціюють виконання відповідної стратегії розвитку національної економіки та її структурних сегментів [55]. Безперечно, належить зауважити, що сучасний розвиток економіки в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану зумовлює необхідність впровадження ефективного державного менеджменту в сфері підтримки агропромислового комплексу. Моніторинг процесів, що відбувається в даній сфері їх облік пошук основних прогалин та їх систематизація, а також напрацювання шляхів удосконалення подальшої діяльності в цій сфері - є основними завданнями, що стоять перед системою суб'єктів організацій та функціонування агропромислового комплексу України.

Професор І.Г. Кириленко відзначає, що ринкове господарство повинне обмежуватися юридичними законами й іншими нормативними актами. Для них встановлені «правила економічної гри», «коридор свободи», який обмежений господарським правом. Без цього економічна свобода неминуче призвела б якщо не до хаосу та анархії, то до далеко не цивілізованих відносин між суб'єктами ринку [59, с. 234; 24]. У сучасних умовах формування правової державності та перспективної європейської інтеграції

України в межах світової спільноти питання належного встановлення правил ефективної економіки підвищення її обертів та обсягів, зокрема в умовах критичного дефіциту бюджету, є пріоритетними завданнями. Надзвичайно важливу роль у даному процесі відіграє агропромисловий комплекс України, а відповідні органи, що забезпечують організацію його діяльності, забезпечують державну підтримку та здійснюють державний контроль.

В сучасних моделях економіки ринкового типу значущість господарського права суттєво зросла. Тут позначилась дія багатьох чинників, зокрема: зростання економічної діяльності держави потребує юридичного обґрунтування, тобто прийняття правових актів, які впорядковують економічну діяльність самої держави; все більша частина власне ринкових відносин купівлі-продажу готових товарів, які набули юридичної форми, витісняється торгівлею за замовленнями, становленням ринкових зв'язків партнерів через господарський договір (контракт). Ці ж зв'язки практично завжди набувають правової форми, тобто юридичного договору; економічні відносини роботодавця з людиною, яка бажає одержати робоче місце (потенційним робітником), також набувають правової форми трудового договору або контракту про працевлаштування. Це ж стосується колективних договорів, які укладаються між профспілками та підприємцями. В останні роки намітилась тенденція до зростання кількості трудових договорів, які укладаються індивідуально, що веде до зниження значущості колективних договорів; ускладнилися економічні відносини власності та господарювання, відбувається «дифузія» індивідуальної приватної власності, сформувалось багато видів та підвидів приватно-колективних форм власності, відбувається взаємопереплетіння власності, господарювання та управління. Все це потребує правової організації відносин власності та господарювання, які все більше ускладнюються; останнє за порядком, а не за значущістю – це необхідність підвищення науковості господарського права, організації ефективної його реалізації. Потрібна однозначність тлумачень кожного «правила гри», конкретна адресність. Тоді спростуються механізми їх

доведення до виконавців. Проте у будь-якому випадку при максимально можливій обґрунтованості господарського права потрібен постійний контроль державних інститутів за його суворим дотриманням [24]. Відповідно, коментуючи зазначене належить вказати, що таке широке коло соціально-правових відносин котрі мають місце у сфері організації діяльності агропромислового комплексу України, зумовлюють необхідність забезпечення функціонування злагодженої системи органів державної влади до кола компетенції яких віднесено забезпечення нагляду за правами і свободами людини і громадянина у відповідній діяльності.

Крім цього, враховуючи поліфункціональність агропромислового комплексу України необхідно зазначити, що система органів державної влади котрі забезпечують організацію діяльності в даному секторі мають володіти виключною компетенцією, як у сфері господарювання, так і в сферах управління, охорони здоров'я, правоохорони, а також контролю за природокористування тощо.

За висновками О. Гальцової, інституційна та правова структура, що займається проблемами аграрного сектору, виявила два основні недоліки: недостатнє охоплення основних проблемних областей, особливо інтегрованого управління природними ресурсами, що походить від часткового юридичного охоплення проблемних зон та дефіциту технічної робочої сили в більшості установ аграрного сектору; фрагментація можливостей прийняття рішень на різних рівнях урядової ієрархії, що в поєднанні з обмеженою технічною підтримкою та жорсткими вертикальними лініями командування призводить до некоординованих дій уряду [25]. Зазначені проблемні питання, на нашу думку, можуть бути віднесені до кола компетенції декількох міністерств чи інших центральних органів виконавчої влади одразу, що додатково укріплює аргумент про необхідність відлагодження кіл компетенції між різними органами державної влади та необхідність покладання на них конкретних обов'язків, щодо реагування на зазначені ситуації.

Держава як правовий суб'єкт регулює господарську діяльність з метою її «цивілізації», визначає коло прав і обов'язків усіх суб'єктів економіки, правил і норм їхніх взаємовідносин, функціонування банківської та страхової діяльності, забезпечує «конкурентний порядок», регулює зовнішньоекономічні зв'язки. Держава в контексті правового інституту – це арбітр вищої інстанції в економічних відносинах суспільства [59, с. 235]. Конкуренція є одним із найбільш вагомих принципів розвитку агропромислового комплексу будь-якої країни. Вона зокрема є важливою підвалиною європейської інтеграції української економіки, що є обов'язковою вимогою. Саме тому для належної організації конкуренції регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, а також нагляду за дотриманням прав і свобод людини і громадянина суб'єктами агропромислового комплексу та їх взаємодії з іншими суб'єктами економіки України, функціонує система суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Ефективне реформування сільськогосподарського виробництва неможливе без інноваційно-інвестиційної підтримки з боку держави, а саме: забезпечення бюджетної підтримки розвитку довгострокового кредитування впровадження агровиробниками прогресивних технічних засобів та технологій шляхом здешевлення процентної ставки кредитів банкам та розвитку системи фінансового лізингу, часткової компенсації виробникам вартості придбання складної сільськогосподарської техніки та племінної худоби; податкове стимулювання розвитку вискоєфективних еколого-безпечних виробництв; бюджетне фінансування заходів із розвитку селекції та насінництва, захисту рослин і тварин, нарощування генетичного потенціалу продуктивності тваринництва, прискореного створення відповідної кормової бази, покращення родючості ґрунтів, розвитку меліорації земель сільськогосподарського призначення; розширення доступності для аграрних товаровиробників, що володіють реальним інноваційним потенціалом, інформаційних ресурсів через сприяння їхньому

співробітництву з державними академічними та галузевими науково-дослідними інститутами [162, с. 72–74]. Зазначені питання суттєвою мірою, на нашу думку, відносяться до кола компетенції органів виконавчої влади центральне місце серед яких займає Кабінет міністрів України та до складу якого входять всі відповідні профільні міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, що відіграють ключові ролі в системі організації функціонування агропромислового комплексу України як у мирний так і в воєнний час.

Кабінет Міністрів України. Структура виконавчої влади України існує у вигляді діяльності наступних органів: Кабінету Міністрів (уряду); міністерств; агентств, бюро, служб, інспекцій; комітетів; органів місцевого самоврядування. В своїй діяльності зазначені органи керуються наступними принципами: колегіальність; науковість; компетентність; демократія; верховенство права; повага до прав та свобод людини [99, с. 63]. Зазначені характеристики, на нашу думку, суттєво впливають на систему організації діяльності в сфері агропромисловості, оскільки кожне міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади в межах своєї компетенції впливає на відповідну політику та забезпечує дотримання прав і свобод людини і громадянина, як у повсякденній так і в стратегічній діяльності.

Власну специфіку має кадрова комплектація відомств виконавчої влади. До них входять службовці, повноваження яких встановлюються на основі відповідної законодавчої бази. Правова регламентація обов'язків існує в сфері державної служби. Посаду в органі виконавчої влади можливо отримати за умов чіткої відповідності існуючим стандартам та нормам. На законодавчому рівні чітко зазначено, що службовці, які працюють в органах виконавчої влади, не мають права займатися іншим видом діяльності, окрім тієї, що пов'язана з їх професійними обов'язками. Виключення складають творча, наукова чи викладацька діяльність, або ж керівна робота в неприбутковій організації [64; 26]. Саме принцип однозначності державної служби та неможливості її сумісництва із комерційною діяльністю, в

контексті забезпечення функціонування агропромислового комплексу і створює передумови для забезпечення принципу конкурентності та рівноправності в сфері функціонування всіх суб'єктів агропромислового комплексу від вирощування та виробництва до реалізації вже виготовлених продуктів.

Варто зазначити, що діяльність та повноваження органів зазначеної гілки влади регулюється не лише Конституцією України, а також іншими законодавчими актами Верховної Ради. Специфіка роботи органів виконавчої влади полягає в тому, що вони мають право діяти не лише в рамках встановленої правової структури. Цим вони відрізняються від інших гілок влади. Діяльність виконавчих органів базується на дисципліні, професійності, чіткій ієрархії тощо [1, с. 219]. Саме тому, коло компетенції різних міністерств чітко розмежовується й у контексті організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України кожна з них відіграє свою виключну роль. При цьому Кабінет Міністрів України, як вищий орган виконавчої влади в Україні має своє виключне коло компетенції, щодо формування державної політики в сфері агропромисловості, а саме тому є основним суб'єктом, що відповідає за організацію діяльності за цим напрямом.

Кабінет Міністрів України визначає потреби держави в сільськогосподарській продукції і сировині, забезпечує захист та підтримку національного виробника сільськогосподарської продукції, забезпечує проведення державної аграрної політики, продовольчу безпеку держави та ін. Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції визначає статус центральних і місцевих органів державного управління агропромисловим комплексом. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 1 листопада 2006 р. затверджено Положення про Міністерство аграрної політики України, постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 р. - Типове положення про Головне управління агропромислового розвитку обласної, управління агропромислового розвитку Севастопольської міської, районної

державних адміністрацій [120]. Таким чином Кабінет Міністрів України має подвійне коло компетенції, оскільки, як сам має повноваження щодо організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України так і включає в себе низку міністерств та центральних органів виконавчої влади, інших органів державної влади, що забезпечують організацію функціонування агропромислового комплексу України. При цьому, ми пропонуємо надалі більш детально зупинитися на функціях окремих міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, як самостійних суб'єктів, хоч останні і є членами Кабінету Міністрів України.

Інститут Президента України. Як у мирний час, такий у період дії правового режиму воєнного стану Президент України відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування та організації діяльності в сфері агропромисловості. Зокрема, ефективним способом унормування правовідносин в даній сфері є видання указів Президента України з окремих питань. Деякі з цих указів особливо в період дії воєнного стану мають безпосереднє відношення до організації діяльності агропромисловості, оскільки видаються відповідно до рішень Ради національної безпеки і оборони України.

Загалом було розроблено і впроваджено у життя десятки законів, указів та нормативно-правових документів, що були спрямовані на реформування аграрних відносин. Найбільш вагомими з них: Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 р., укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» від 6 червня 2000 р., Указ Президента України №500/2011 від 23 квітня 2011 р., яким було затверджено положення «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України», основними завданнями якого було визначено формування та забезпечення реалізації зокрема: державної аграрної політики, яка спрямована на розвиток агропромислового комплексу та забезпечення продовольчої безпеки держави; державної політики у сферах сільського

господарства, тваринництва, садівництва, насінництва, розсадництва, виноградарства, харчової та переробної промисловості, сільськогосподарського машинобудування, сільськогосподарської дорадчої діяльності; державної політики з питань земельних відносин [24, с. 33-39]. Відповідно чільне місце належить віднести інституту Президента України у період дії правового режиму воєнного стану в Україні, оскільки саме в цей період Президент України, як Верховний головнокомандувач Збройних Сил України має виключне коло компетенції, щодо організації суспільно-правових відносин в державі, а відповідно, безпосередньо впливає на діяльність у сфері агропромисловості котре є ключовою галуззю економіки.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади України.

Найбільш функціональною частиною в системі суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України є міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, котрі в межах своєї компетенції впливають на формування державної політики, контролюють її реалізацію, забезпечують планомірність та поступовість намагань суб'єктів агропромислового сектору, а також взаємодіють з ними.

До прикладу, Міністерство аграрної політики та продовольства України аналогічно забезпечує виконання наступних управлінських функцій: організування, координації і контролювання. Так функція організування презентується розробкою основних напрямів аграрної політики, організацією виробництва сільськогосподарської продукції, організацією державних закупівель сільськогосподарської продукції, формування сприятливих умов для можливості розвитку господарських структур усіх форм власності і господарювання. Здійснення координування діяльності усіх органів, установ, організацій та господарюючих суб'єктів Міністерством аграрної політики і продовольства забезпечує реалізацію функції координації. Аналогічно функція контролювання презентується у здійсненні моніторингу усіх процесів та явищ, що відбуваються в межах чинної організаційної структури. Проведені дослідження вказують на необхідність збереження цілісності

системи управління АПК України, забезпечення її єдності та ефективної взаємодії із зовнішнім середовищем задля удосконалення усіх структурних елементів. При цьому зауважимо, що організація дослідження системи управління здійснюється поетапно, включаючи: постановка цілей та завдань дослідження; аналіз існуючої системи управління: об'єктивна оцінка і порівняльний аналіз; з'ясування наявності «вузьких місць» в управлінському процесі; пошук позитивних і негативних аспектів управлінської діяльності; відбір критеріїв, які оцінюють ефективність управління; презентація рекомендацій задля оптимізації процесу управління [42]. Таким чином, на нашу думку, Міністерство аграрної політики та продовольства України є ключовим суб'єктом в системі організацій та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України, оскільки коло його компетенції безпосередньо відноситься до сфери організації функціонування агропромислового комплексу, контролю за діяльністю суб'єктів агропромислового комплексу, а також забезпечення належних умов плину економіки в даному секторі соціально-економічної діяльності.

Так, Міністерство аграрної політики регулює діяльність в таких сферах, як: аграрна наука, безпечність та окремі показники якості харчових продуктів, виноградарство, виноробство, державна аграрна політика, лісове господарство, мисливське господарство, насінництво, охорона прав на сорти рослин, продовольча безпека держави, регулювання рибальства, розвиток сільських територій, сільське господарство, садівництво, харчова промисловість тощо).

Міністерство аграрної політики та продовольства є відповідальним органом з питань аграрного розвитку та реалізації державної політики у цій сфері. У своїй діяльності Мінагрополітики здійснює такі функції [84]:

1. Формування та реалізація державної аграрної політики, а саме: розробляє стратегії та програми розвитку сільського господарства, агропромислового виробництва, розвитку сільських територій, садівництва, виноградарства, виноробства, хмелярства та інших галузей агропромислового комплексу.

2. Регулювання у галузях сільського господарства, а саме: здійснює регулювання у сферах рослинництва, тваринництва, рибного господарства, органічного виробництва, насінництва та розсадництва. 3. Забезпечення продовольчої безпеки: здійснює контроль якості та безпеки харчових продуктів, регулювання цін на продовольчі товари. 4. Контроль у сфері ветеринарної медицини: здійснює контроль за станом ветеринарної медицини та ветеринарної безпеки. 5. Управління земельними відносинами та меліорацією земель: впроваджує реформи у земельному законодавстві, розподіл земельних ділянок, а також веде діяльність у сфері меліорації земель. 6. Міжнародне співробітництво: співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами в сфері аграрного розвитку та продовольства. 7. Розвиток інфраструктури геопросторових даних: відповідає за політику у сфері національної інфраструктури геопросторових даних. 8. Інженерно-технічне забезпечення та інноваційний розвиток агропромислового комплексу: розробляє політику у сфері технічного обладнання та інноваційного розвитку агропромислового комплексу [35].

Відповідно, зазначений комплекс повноважень та функцій Міністерства аграрної політики та продовольства України, виділяє його серед інших центральних органів виконавчої влади, що входять до структури центральної та регіональної виконавчої влади, що не лише розширяє комплекс компетенції зазначеного органу, а й підвищує рівень його соціально-правової та будь-якої іншої відповідальності, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану та крізь призму євроінтеграційних намагань України.

Провівши аналіз інституційного механізму реалізації державної політики у сфері аграрного розвитку в Україні, підведемо підсумок, що інституційний механізм базується на ієрархії державних органів, які виконують координаційно-регулюючі функції у сфері аграрної політики. Згідно з законодавством, Верховна Рада України, Президент України і Кабінет Міністрів України є вищими органами публічного управління, відповідність яких засадам державної аграрної політики є важливим

завданням. Інституційний механізм також включає в себе ряд інших державних органів, агентств, інституцій, які співпрацюють для виконання аграрних програм та забезпечення ефективної державної підтримки сільськогосподарського сектору. Однак успішна реалізація аграрної політики вимагає добре організованої координації, ефективних комунікаційних зв'язків та системи моніторингу та оцінки результатів. У висновку можна сказати, що важливим аспектом є забезпечення інституційного механізму державної політики у сфері аграрного розвитку необхідними ресурсами та інструментами для ефективної діяльності. Такий механізм повинен бути гнучким, адаптованим до змін у сільському господарстві та мати можливість вчасно реагувати на виклики та потреби галузі. Тільки такий підхід дозволить досягти успіху в формуванні та реалізації державної політики у сфері аграрного розвитку в Україні [35, с. 38-42]. Крім цього, слід звернути увагу на тому, що низка Міністерств, що входять до складу Кабінету Міністрів України, також володіють широким колом компетенції відносно агропромислового комплексу, як от Міністерство внутрішніх справ України (такі питання як атмосферне повітря, гідрометеорологічна діяльність, забезпечення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, забезпечення охорони інтересів суспільства і держави, захист державного кордону та охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, надзвичайні ситуації, поводження з вибуховими матеріалами, цивільний захист), Міністерство екології та природних ресурсів України (атмосферне повітря, біологічна безпека, використання земель, водні ресурси, генетична безпека, екологічна безпека, здійснення державного геологічного контролю, організація охорони та використання природно-заповідного фонду, поводження з відходами, поводження з пестицидами та агрохімікатами) тощо.

Обласні та районні державні адміністрації та їх компетенція.
Враховуючи те, що система органів виконавчої влади в Україні котрі

складають основну частину суб'єктів організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України мають не лише горизонтальну, а й вертикально побудову, необхідним є зазначити про те, що обласні та районні державні адміністрації, як представництва Кабінету Міністрів України в областях України також мають широке коло компетенції, щодо формування та реалізації державної та регіональної політики у сфері агропромисловості.

До прикладу, до основних завдань Департаменту агропромислового розвитку належать наступні: участь та сприяння реалізації державної аграрної політики; розробка та реалізація заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки регіону; розробка і здійснення заходів з метою підтримки товаровиробників; сприяння розвитку конкурентного середовища в агропромисловому комплексі; формування сприятливих рівнозначних економічних, матеріально-технічних і соціальних умов для функціонування підприємств АПК; участь у процесі формування і реалізації соціальної політики на селі; участь у організації роботи, що стосується насінництва і розсадництва, сортовипробування, системи захисту рослин, племінної справи, науково-кадрового забезпечення, стандартизації, охорони праці і дотримання правил техніки безпеки; забезпечення своєчасного виконання завдань, поставлених Міністерством аграрної політики та продовольства України. Крім наведеного вище, Департамент агропромислового розвитку наділений повноваженнями щодо забезпечення реалізації організаційної, координаційної та контрольної функцій на географічно обмеженій території [42].

Так, належить резюмувати, що визначна роль Департаменту агропромислового розвитку обласної державної адміністрації та відповідний підрозділ у районній державній адміністрації володіє широким колом повноважень, щодо управління в сфері агропромисловості, а також виконує низку контрольних функцій, щодо дотримання українського законодавства

суб'єктами агропромислового сектору під час провадження ними відповідної діяльності.

Автор зауважує, що з урахуванням сфер функціонування у сфері агропромисловості розширюється коло суб'єктів, що здійснюють державний нагляд контроль, а також забезпечують впровадження політики регулювання, як за горизонтальним так і за вертикальним принципом у всіх правовідносинах котрі виникають між відповідними суб'єктами. Неможливість хаотичного здійснення відповідної діяльності зумовлюється необхідністю системного оновлення нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу України у спосіб виявлення неточностей в механізмі його функціонування та невідкладного розроблення пропозицій, щодо їх врегулювання та подальшого приведення у відповідність до законодавства України.

Відповідні функції у сфері управління агропромисловим комплексом виконують на підвідомчій їм території обласні, районні місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. Так, органи місцевого самоврядування вирішують питання передання земельних ділянок у власність; надання їх у користування, у тому числі на умовах оренди; погоджують будівництво житлових, виробничих, культурно- побутових та інших будинків і споруджень на земельних ділянках. Вони також організовують і здійснюють державний контроль за додержанням земельного і природоохоронного законодавства, використанням та охороною земель, лісів, надр, вод, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів, вирішують земельні спори у порядку, встановленому законом [42].

Таким чином належить підвести підсумок про те, що система суб'єктів організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України має як горизонтальну так і вертикальну побудову. Виключне коло компетенції, щодо реалізації державної політики у сфері агропромисловості має Міністерство аграрної політики та продовольства України при цьому

Кабінет Міністрів України, як вищий орган виконавчої влади в Україні не лише координую діяльність зазначеного Міністерства а й має виключне власне коло компетенції щодо управління в сфері агропромисловості.

Висновки до розділу 1

Таким чином у першому розділі дисертаційного дослідження нами було досліджено поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Визначено що агропромисловий комплекс як сукупність соціально-економічних та правових відносин об'єднує в собі нерозривний та цілісний інституційний ланцюг в системі економіки України. Автором звертається увага, що на підставі проаналізованих позицій вчених і дослідників обґрунтованою видається позиція про визначальну роль та значення адміністративно-правового регулювання у сфері відносин між суб'єктами агропромислового комплексу України.

Зауважується що в місті сутність адміністративно-правового регулювання, в даному контексті полягає в чіткій та структурованій унормованості функціонування окремих сфер агропромислового комплексу, а також здійснення державного регулювання їх загального вектору діяльності, а також формування таких нормативно-правових засад, що сприяють забезпеченню реалізації функції підтримки з боку держави.

Щодо напрямів організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки України, на думку дисертанта таких існує три, що логічно обґрунтовується трьома нерозривними етапами в структурі функціонування агропромислового комплексу, котрі формують собою систему вирощування сировини, механізм її обробки та зберігання, а виробництва кінцевої продукції та її реалізацію. Ролі місця агропромислового комплексу України в системі економіки є

колосальним та переважає інші її сфери, що в свою чергу зумовлює необхідність врахуванням ризиків і небезпек в процесі здійснення діяльності у сфері агропромисловості.

Водночас нормативно-правовий масив регулювання процесів організації та функціонування агропромислового комплексу України складається з низки нормативно-правових актів різного рівня та форми юрисдикції, що в свою чергу забезпечують реалізацію державної політики у сфері агропромисловості, контроль за здійсненням конкретних заходів, а також механізми державної підтримки у зазначеній сфері. Автором також доводиться позиція про те, що В залежності від виду здійснюваної агропромислової діяльності, або етапу в структурі агропромисловості форми і методи впливу держави на відповідну діяльність, а також забезпечення її підтримки можуть варіюватися, що відповідно впливає на рівень і межі правового регулювання у зазначеній сфері. Так, деякі правовідносини врегульовується виключно на рівні Конституції України, у той час як інші можуть ситуативно регулюватися навіть наказами Міністерства аграрної політики та промисловості України.

На думку автора систему суб'єктів організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України складають органи державної влади, що наділені відповідною компетенцією. Водночас, структурувати та визначати сутність і зміст цієї системи можна по-різному, оскільки зазначені органи та їх підрозділи мають, як горизонтальне, так і вертикальне підпорядкування. При цьому, до зазначеної структури, на нашу думку необхідно обов'язково віднести Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, інститут Президента України, а також Міністерства аграрної політики та промисловості України, як самостійний центральний орган виконавчої влади, що в структурі Кабінету Міністрів України забезпечує формування та контроль за реалізацією відповідної агропромислової політики.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

2.1. Адміністративні процедури здійснення санітарних та фіто санітарних заходів

Перш за все належать зауважити на тому, що адміністративні процедури здійснення санітарної та фітосанітарних заходів є тими інструментами менеджменту у сфері державного регулювання, щодо агропромислового комплексу України, що убезпечують населення від постачання йому неякісних продуктів, а також порушення технології виробництва переробки чи вирощування відповідної сировини. У правовій державі будь-яка діяльність пронизана нормативно-правовими засадами, для підприємницької сфери діє принцип “дозволено усе, що не заборонено”, саме тому питання належного нормативно-правового регулювання здійснення адміністративних процедур у сфері санітарних заходів є одним із найбільш пріоритетних.

Водночас, необхідно зазначити що проблемні питання здійснення санітарних та фітосанітарних заходів починаються, перш за все, із неоднозначного правового тлумачення зазначених термінів і понять, що в свою чергу зумовлює необхідність їх доктринального аналізу та пошуку відповідей на дослідницькі питання.

Підґрунтями для докорінних змін адміністративного законодавства стала закладена в Конституцію України ідея людиноцентризму, яка стала таким собі тригером для перегляду змісту приписів законів, що регламентували права й обов'язки приватної особи та публічної

адміністрації. Для України цей процес став непротим, адже в спадок від радянської доби незалежній державі дісталися парадигми, згідно яких людині відводилася роль об'єкта управління. І переформатування світоглядної позиції і влади, і суспільства відбувалося повільно. Нині Україна є чи не єдиною країною в Європі, яка не ухвалила загальний закон про адміністративну процедуру. Прийняття подібних законів свідчить, що держави не лише декларують значимість людини, її прав і свобод, а й впроваджують принципи належного (доброго) адміністрування в регулювання відносин з приватними особами. В Україні ж ухвалена низка законодавчих актів, у яких закріплено порядок прийняття адміністративних актів у тій чи іншій сфері. Вони в різній мірі враховують європейські стандарти адміністративної процедури. Але загального закону, який би по праву вважався основним законом публічної адміністрації, не прийнято [16]. Правове регулювання адміністративної процедури в Україні дійсно веде свій початок з давніх-давен, водночас окремі елементи зазначеної процедури прямо передбачені Конституцією України, що безперечно створює сприятливі обставини для розгалуження зазначеної системи законодавства України, унормування відповідного інституту на законодавчому рівні, а також напрацювання відповідної нормативно-правової та правозастосовчої практики, з метою врегулювання, як поточних проблемних питань, так і формування загального вектора державної політики у цьому напрямі.

Сучасний світ переживає значні трансформаційні зміни. Переважна частина суспільних відносин глобалізується, поступово стираючи жорсткі національні кордони. Безпосередній вплив цих процесів відчуває і сільське господарство, зокрема у частині розвитку санітарного та фітосанітарного контролю. У цій сфері за останнє століття відбувся значний стрибок від перших спроб цілеспрямованої побудови національних систем контролю санітарних та фітосанітарних ризиків до утворення глобальної системи врегулювання застосування санітарних та фітосанітарних заходів. Так, створення та функціонування цілісних національних систем санітарного та

фітосанітарного захисту почалося лише в ХІХ столітті. Це було спричинено низкою факторів, серед яких головними є: а) швидкий розвиток транспорту, який спричинив інтенсивне збільшення обсягу експортно-імпортних операцій, під час яких разом із товарами перевозилися й небезпечні шкідники; б) із розвитком науки поглибилися знання про шкідників, захворювання тварин та рослин, а також про склад продуктів харчування, що значно розширило інструментарій контролю; в) прогрес новітніх технологій розширив можливості для обробки, а також штучної зміни продуктів харчування шляхом використання добавок [94]. Глобалізація суспільно-правових процесів призвела не лише до необхідності розширення діяльності у сфері боротьби за шкідниками, що зокрема є однією із функцій держави як соціально-правового утворення. Це питання неодноразово розглядалось вчинено та дослідниками на різному рівні, що створило умови та обставини для ствердження позиції про те, що держава зобов'язана забезпечувати якість продукції, що виробляється відповідним агропромисловим комплексом, у незалежності від того, що цей комплекс їй безпосередньо не належить, а є приватною власністю. При цьому стрімкий розвиток біотехнологій дозволив докорінно впливати на процес вирощування окремих культур та процесів їх переробки завдяки окремим природним властивостям шкідників, що в свою чергу зумовило необхідність, з боку держави забезпечення контролю за такою діяльністю та відповідно якістю виготовлюваної продукції.

Сільське господарство, як закріплено в розділі 7 *Acquis communautaire* – одна з найбільших галузей європейського права, що становить близько 40% від всього європейського законодавства. З проблемами єдиного ринку пов'язуються лише деякі з відповідних галузевих актів. По-перше, це акти, що стосуються питання ветеринарії та санітарії. Вони регулюють широкий спектр діяльності в галузі тваринництва і рослинництва, а також переробку цієї продукції з метою захисту прав споживачів, здоров'я людей, тварин і рослин. По-друге, це акти, що регулюють сільськогосподарський ринок і стосуються в основному стандартів якості і маркування. Крім того, в

міжнародно-правовому регулюванні безпеки сільськогосподарської продукції та харчових продуктів прийнято виділяти горизонтальне та вертикальне законодавство. Перше спрямоване на загальне регулювання безпеки, гігієни сільськогосподарської продукції чи харчових продуктів, а друге характеризується детальними правилами, критеріями і приписами для конкретного продукту, приміщення його виробництва, всіх етапів процесу виробництва цього продукту [40]. Безпека вироблення сільськогосподарської продукції, зокрема в умовах її глобального впливу на весь агропромисловий сектор та економіку будь-якої держави є пріоритетним завданням. Нормативно-правове регулювання та, зокрема адміністративно-правові норми, є тими правовими інструментами що забезпечують державний нагляд та контроль за здійснюваною діяльністю, уможливають притягнення до юридичної відповідальності суб'єктів агропромислового комплексу, що не дотримуються тих чи інших норм належності і принципів провадження відповідної діяльності. При цьому ролі місця адміністративного законодавства у даному контексті відіграє чи не найважливішу роль, оскільки взаємини суспільства, окремих суспільних утворень та держави регулює саме адміністративне право. Крім цього, в масштабі триваючих заходів із відбиття збройної агресії росії проти України, роль і місце держави, а також її безпосередній вплив на функціонування всього агропромислового комплексу, а також здійснення санітарних і фітосанітарних заходів є визначальною.

Аналіз змістовно-цільової складової визначення санітарних та фітосанітарних заходів вказує на кілька цікавих особливостей. По-перше, СФЗ спрямовуються на захист встановлених Угодою благ шляхом попередження порушень або їх усунення. По-друге, поняття СФЗ формулюється через перераховані об'єкти захисту: а) життя і здоров'я рослин, тварин і людей; б) матеріальні та нематеріальні блага та інтереси, що існують на території країни – члена СОТ. Отже, об'єкти захисту можуть бути як матеріальними, так нематеріальними. По-третє, захисту шляхом

застосування СФЗ підлягають не лише сільськогосподарські рослини і тварини, але й дика флора і фауна, риби, ліси. Такий підхід враховує екосистемні взаємозв'язки та необхідність захисту не лише майнових інтересів аграріїв (що безпосередньо зацікавлені у захисті сільськогосподарських рослин і тварин), але й рослинного й тваринного світу у цілому з огляду на їх вразливість, залежність від сільськогосподарських процесів, наявність єдиних шкідників, хвороб тощо. По-четверте, цікавим методологічним підходом слід визнати побудову процитованої вище статті Угоди СФЗ, а саме: спочатку йдеться про захист рослин і тварин, і лише потім – людини. Це має логічне пояснення та обумовлюється наступним. Від негативних впливів шкідників, хвороб чи забруднень страждають перш за все рослини і тварини, а людина – частіше за все – опосередковано через споживання відповідних продуктів рослинного чи тваринного походження або унаслідок контакту із цими об'єктами рослинного або тваринного світу. Саме тому, з урахуванням цих причинно-наслідкових зв'язків, захисту в першу чергу має підлягати життя і здоров'я рослин і тварин, а вже потім – людини [57]. Взаємопов'язуючи зазначену, безперечно правильну позицію, належать зауважити на тому, що система здійснення санітарних та фітосанітарних заходів у агропромисловому комплексі України є тим механізмом, що безпосередньо забезпечує цілісність функціонування цього комплексу, а також убезпечує від ймовірно негативних наслідків кінцевого споживача, котрими і є громадяни України.

При цьому, превентивна функція таких нормативно-правових актів, що забезпечують контроль та нагляд за здійсненням фітосанітарних та санітарних заходів, полягає у недопущенні впливу різноманітних деструктивних чинників та факторів не лише на окремі культури сільського господарства, а й на тваринництво, рибний промисел тощо. Відповідно, така комплексна система забезпечує державний нагляд і контроль за правами і свободами людини і громадянина у найширшому розумінні цього поняття,

оскільки, таким чином, може бути забезпечено не лише право на проживання у безпечному середовищі, а й право на життя.

Одним із заходів забезпечення виготовлення і реалізації високоякісної, конкурентоспроможної, безпечної продукції є проведення державного контролю і нагляду. Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві є Державна ветеринарна та фітосанітарна служби України. Відповідно до п. 3 Указ Президента України «Про затвердження Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України» від 13 квітня 2011 року № 464/2011, основними завданнями Держветфітослужби України є: реалізація державної політики у галузі ветеринарної медицини, державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві; проведення державного ветеринарносанітарного контролю та нагляду за здоров'ям тварин, безпечністю та якістю всіх харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, кормів та інших товарів, охорони території України від занесення збудників особливо небезпечних хвороб, включених до списку Міжнародного епізоотичного бюро (МЕБ), з територій інших держав або карантинних зон; аналіз причин і умов виникнення та поширення хвороб тварин, організація заходів з локалізації та ліквідації спалаху заразних хвороб, спільних для тварин і людей, підготовка пропозицій щодо профілактики та боротьби з такими хворобами; проведення моніторингу поширення та визначення біологічної характеристики збудників особливо небезпечних хвороб тварин, включених до списку МЕБ, з метою вжиття заходів, пов'язаних з епізоотичною та епідеміологічною діагностикою спалаху заразних хвороб; спрямування та координація діяльності територіальних органів Держветфітослужби України із забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя, захисту життя і здоров'я людей та тварин від ризику, пов'язаного з хворобами тварин,

включаючи зоонози, додержання порядку здійснення державного ветеринарно-санітарного, фітосанітарного контролю та нагляду; розроблення, затвердження та здійснення в межах своїх повноважень санітарних, ветеринарно-санітарних та фітосанітарних заходів; здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за тваринами, харчовими продуктами, неїстівними продуктами тваринного походження, репродуктивним матеріалом, біологічними продуктами, патологічним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами та кормами, засобами ветеринарної медицини, засобами догляду за тваринами та супутніми об'єктами, а також потужностями (об'єктами), що використовуються для їх виробництва, переробки, зберігання та обігу; здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні України та транспорті за тваринами, харчовими продуктами, неїстівними продуктами тваринного походження, репродуктивним матеріалом, біологічними продуктами, патологічним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами та кормами, засобами ветеринарної медицини, призначеними для вирощування тварин та догляду за ними, що не мають лікувальної і профілактичної дії, супутніми об'єктами; охорона території України від занесення регульованих шкідливих організмів; виявлення, локалізація і ліквідація регульованих шкідливих організмів; запобігання проникненню регульованих шкідливих організмів у зони, вільні від таких регульованих шкідливих організмів на території України [119; 40]. Безперечно, окремі питання функціонування державної санітарної служби можуть стати предметом окремого дисертаційного дослідження, водночас необхідно зазначити на тому, що наявність окремої інституції до кола компетенції якої відноситься забезпечення державного контролю та нагляду у сфері здійснення санітарних та санітарних заходів, зокрема в сфері функціонування агропромислового комплексу України в умовах надзвичайних зовнішніх ризиків та факторів є безперечно позитивною

практикою. Поряд із цим, нами не розглядається ефективність адміністрування та управління таким органом чи підрозділом, а оцінюється Лише його позитивний ефект від наявного кола компетенції котре з адміністративної точки зору забезпечує реалізацію окремих державних функцій.

Формальна складова поняття СФЗ, що визначається Угодою СОТ, втілюється у наступному абзаці ст. 1 Додатку А, а саме: «Санітарні або фітосанітарні заходи включають усі відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури, у тому числі, *inter alia*, критерії кінцевого продукту; процеси та способи виробництва; процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, у тому числі відповідні вимоги стосовно перевезення тварин чи рослин або стосовно матеріалів, необхідних для їхнього виживання під час перевезення; положення про відповідні статистичні методи, процедури вибіркового контролю та методів оцінки ризику, а також вимоги стосовно пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпеки продуктів харчування» [154; 57]. Таким чином, на нашу думку, необхідно окремо виділити сутнісний та формальний зміст здійснення санітарних та фітосанітарних заходів, оскільки з одного боку їх реалізація неможлива без належного нормативно-правового регулювання, що є складовою частиною законодавства України, а з іншого боку, наявність таких норм і положень у законодавстві України зумовлює необхідність системного здійснення професійної не правничої діяльності.

Згідно ст. 6 Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні санітарні заходи були адаптовані до санітарних особливостей району (що може являти собою всю країну, її частину або всі країни чи частини кількох з них), з якого походить товар або для якого товар призначено. При оцінці санітарних особливостей регіону, члени СОТ повинні враховувати, *inter alia*, рівень присутності певних хвороб, наявність програм їх викоренення або боротьби з ними, а

також належні критерії чи інструкції, які може бути розроблено відповідними міжнародними організаціями. Члени СОТ, зокрема, повинні визнати концепції зон, вільних від шкідників або хвороб, та зон з незначною присутністю шкідників або хвороб. Визначення таких зон ґрунтується на таких факторах, як географія, екосистеми, епідеміологічний нагляд та ефективність санітарного контролю. Зокрема, зона, вільна від шкідників або хвороб визначається як зона, що являє собою всю країну, її частину або всі країни чи частини кількох з них, визначена компетентним органами, у якій не зустрічається окремий шкідник або хвороба. Зона, вільна від шкідників або хвороб, може оточувати зону, про яку відомо, що окремий шкідник або хвороба у ній зустрічається, але в якій проводяться такі регіональні заходи боротьби з ними, як встановлення захисту, нагляду та буферних зон, що обмежують поширення таких шкідників чи хвороб або викорінюють їх; зона, вільна від шкідників або хвороб, може також бути оточеною такою зоною або прилягати до неї. Зона з незначною присутністю шкідників або хвороб – це зона, що являє собою всю країну, її частину або всі країни чи частини кількох з них, визначена компетентними органами, у якій окремий шкідник або хвороба зустрічається у незначній кількості і в якій проводяться ефективні заходи з нагляду, боротьби та винищення [40, с. 72-76]. Зазначена позиція, перш за все, підкреслює, що система забезпечення здійснення санітарних фітосанітарних заходів, крізь призму норм законодавства України є комплексом норм і положень, що формують систему правових підстав для провадження такої діяльності, а не просто комплексом заходів. При цьому, чільне місце виділяється державній та регіональній політиці здійснення санітарних та фітосанітарних заходів, оскільки враховуючи поліваріативність суб'єктів що наповнюють агропромисловий комплекс України, а також кількість та різновид видів промислу, що також є структурними елементами агропромислового, комплекс здійснюваних санітарних та фітосанітарних заходів може суттєво варіюватись.

Законодавство України має відповідати проаналізованому визначенню СФЗ на національному рівні. Це особливо важливо для забезпечення відповідності вітчизняної сільськогосподарської продукції санітарним та фітосанітарним нормам і вимогам СОТ. Періодичні скандали щодо безпечності сільськогосподарської продукції суттєво ускладнюють роботу українських експортерів на зовнішніх ринках [11, с. 25-30; 27, с. 14-19]. Вступ України до СОТ надав позитивний поштовх до активізації процесам уніфікації вимог щодо застосування СФЗ та уникнення конфліктних ситуацій під час міжнародних торговельних операцій із сільськогосподарською продукцією, однак з іншого боку не слід забувати, що саме Угода про застосування СФЗ створює найбільшу кількість прецедентів для міжнародних суперечок у рамках СОТ. Це спричинено тим, що СФЗ можуть використовуватися по-різному, наприклад, у разі упередженого застосування вони можуть перетворитися у нетарифні бар'єри в торгівлі, стати фактором неправомірної дискримінації [57]. Слід зауважити те, що питання пов'язані із внутрішньою та зовнішньою взаємоінтеграцією агропромислового комплексу України та країн Європейського Союзу, зокрема в світлі перспективного вступу України до зазначеної організації є надзвичайно важливим питанням. При цьому, членство України в міжнародних організаціях, котрі забезпечують реалізацію світової санітарної та фітосанітарної політики у сфері агропромисловості дозволить якомога більш ефективно взаємоінтегрувати зазначені утворення в межах вступу України до Європейського Союзу. Крім цього, європейська якість продуктів не є ефемерним явищем, а фактично складає осяжний результат належного нормативно-правового регулювання санітарної та фітосанітарної політики кожної держави окремо.

Основним законодавчим актом, який визначає правові засади санітарних та фітосанітарних заходів є Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [3], який визначає, що санітарні або фітосанітарні заходи, зокрема, включають усі

нормативно-правові акти, які стосуються питань забезпечення безпечності харчових продуктів, здоров'я тварин і карантину рослин; виробничі процеси та способи виробництва; процедури випробувань, інспекції та ухвалення; карантинні режими, включаючи відповідні вимоги щодо перевезення тварин чи рослин або щодо матеріалів, необхідних для їх виживання під час перевезення; положення щодо відповідних статистичних методів, процедур відбору зразків та методів аналізу ризику; вимоги щодо пакування та маркування, які безпосередньо стосуються безпечності харчових продуктів (ст. 1 Закону). Регламентація цих заходів міститься не лише в нормативно-правових актах аграрного законодавства, а носить комплексний характер і включає також норми екологічного, господарського, адміністративного, міжнародного права [79]. Належить зазначити на тому, що неналежне здійснення санітарних або фітосанітарних заходів, по порушення правил і вимог що визначаються відповідним профільним законодавством України, можуть створити умови для притягнення відповідних осіб до адміністративної чи кримінальної відповідальності, оскільки окремі види промислу та сільського господарства передбачають обов'язкове здійснення санітарних чи фітосанітарних заходів. При цьому, на нашу думку положення зазначеного закону України, з огляду на давність його прийняття потребують суттєвого доопрацювання, Зокрема в частині застосування термінології, а також окремих процедур у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, визначення їх формальних ознак, а також вказання на види і ступені відповідальності що передбачається за їх нереалізацію.

Таким чином, вбачається, що процес застосування СФЗ є багатоаспектним та складним. Важливу роль у цьому процесі відіграє належне інституційне забезпечення застосування, регулювання, стандартизації СФЗ. Інституційно-функціональна система забезпечення управління та контролю за застосуванням СФЗ поділяється на міжнародний та національний рівні. Встановлено, що міжнародному рівні найбільш глобально відносини СФЗ регулюються у рамках СОТ та відповідно

підпадають під компетенцію її структурних частин. Комітет СОТ із СФЗ покликаний вирішувати розбіжності, пов'язані із застосуванням СФЗ, забезпечувати моніторинг гармонізації міжнародних стандартів та взаємодію з міжнародними організаціями, до діяльності яких відноситься питання забезпечення безпеки харчових продуктів, відповідає за розробку, розвиток і тлумачення норм Угоди СОТ про застосування СФЗ, збір, розповсюдження інформації щодо застосування СФЗ держав-членів та надання їм технічного співробітництва. Вкрай важливою функцією Комітету із СФЗ є медіаційна [56]. Слід зауважити на тому що міжнародний та державний моніторинг здійснення санітарних і фітосанітарних заходів у сфері агропромисловості є ефективним інструментом державного управління та належним фактором стимулювання свідомої діяльності суб'єктів агропромислового комплексу не лише України, а й усього світового співтовариства. При цьому медіаційна роль окремих органів та інституцій полягає в необхідності врегулювання низки розбіжностей що виникають під час заходів із гармонізації національного та міжнародного законодавства, в періоди коли такі норми були ініційовані та прийняті, а також в разі намагання окремої держави вступу до Європейського співтовариства та прийняття відповідних принципів в свою правову систему.

Основні зміни щодо санітарних та фітосанітарних заходів, які запроваджено у зв'язку з воєнним станом, умовно охоплюють три групи заходів. Це 1) заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для агробізнесу з метою безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарських товарів в умовах воєнного стану; 2) заходи, спрямовані на створення максимально безпечних умов при здійсненні фітосанітарних заходів і процедур в умовах воєнного стану; 3) заходи, спрямовані на здійснення окремих фітосанітарних процедур стосовно об'єктів регулювання, що експортуються згідно з Ініціативою щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів, підписаною відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів

України від 22 липня 2022 р. № 626 «Про делегацію Уряду України для участі у багатосторонніх переговорах з підготовки та узгодження проекту Ініціативи щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів» [115], таким чином, санітарні та фітосанітарні заходи виступають дієвими та вагомими інструментами регулювання та захисту внутрішнього ринку з метою забезпечення продовольчої безпеки держави, безпечності харчових продуктів, здоров'я тварин і карантину рослин. В умовах воєнного стану державна аграрна політика в сфері санітарних та фітосанітарних заходів ґрунтується на принципах екстериторіальності, дерегуляції та пріоритетності безпеки суб'єктів господарювання та спеціалістів Держпродспоживслужби. Водночас, особливий правовий режим у сфері фітосанітарних заходів розрахований на період воєнного стану та протягом 90 днів (в окремих випадках – 6 місяців, один рік) з дати його припинення або скасування, а в післявоєнний період має бути гармонізований до вимог СОТ та законодавства ЄС [79].

2.2. Адміністративні процедури регуляторної політики в агропромисловому комплексі

Державна регуляторна політика, як один із найбільш ефективних інструментів забезпечення приватних інтересів особи, під час провадження нею діяльності в загальнодержавному масштабі та коли така діяльність має надзвичайне виключне для держави економічне значення. До такого виду діяльності в Україні відноситься аграрна промисловість. Відсутність належної регуляторної політики в агропромисловому комплексі призводить до системної дестабілізації його функціонування, нестабільності економіки всієї держави, а також ризику серйозних економічних складнощів. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні окремим наріжним каменем функціонування агропромислового комплексу постає державна регуляторна

політика та окремі інструменти і засоби, що фактично є адміністративними процедурами.

Адміністративна процедура як сукупність правил, придатних для прийняття адміністративних актів, а в деяких випадках, також їх виконання, слугує нормативною підставою для діяльності публічної адміністрації, основним призначення якої є забезпечення реалізації та захист прав приватної особи. Значення цих правил полягає в наступному: адміністративна процедура – це стандарт діяльності публічної адміністрації з вирішення справ щодо приватної особи шляхом прийняття актів, якими таким особам надаються права або на них покладаються обов'язки, а також у деяких випадках і виконання таких актів; адміністративна процедура вміщує найкращі принципи, практики діяльності публічної адміністрації, що дозволяють впровадити концепцію належного (доброго) адміністрування у практичну діяльність; адміністративна процедура дозволяє захистити особу від свавілля публічної адміністрації; адміністративна процедура упереджує від конфліктів, дозволяє ефективно вирішити їх, а також знижує навантаження на судову систему; адміністративна процедура як прояв європейської конвергенції наближає Україну до стандартів Європейського Союзу у сфері публічного адміністрування [16]. Необхідно вказати те, що інститут адміністративної процедури є одним із структурних елементів сучасної правової державності, а також однією з необхідних умов до вступу України в Європейський союз. Крім цього, питання пов'язане з адміністративною процедурою регуляторної політики в сфері агропромисловості, є інструментом забезпечення реалізації державної агропромислової політики з огляду на конкретний приватний інтерес. В даному контексті втілюється основні засади та принципи співмірного та конкурентного впровадження діяльності у сфері агропромисловості. Упередження від конфліктів шляхом провадження належної регуляторної політики та використання всіх методів і способів адміністративної процедури наближає регулювання у сфері агропромислового комплексу України до

високих європейських стандартів, що в свою чергу є однією з ідеологічних цілей української державності.

В.В. Мушенко зазначав, що вона являє собою діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків, зборів, рентних плат та інших видів загальнообов'язкових платежів до Державного бюджету України та місцевих бюджетів територіальних громад. Сутність регуляторного впливу науковець вбачав у здійсненні, формуванні та реалізації державою механізму перерозподілу сукупного суспільного продукту в процесі економічної діяльності суб'єктів [87, с. 32; 60]. Безперечно, очевидним є те що державна регуляторна політика є механізмом збалансування державного та приватного інтересу з огляду на дефіцити та профіцити в контексті функціонування агропромислового комплексу. Бо більших обертів - це питання набирає з огляду на взаємну інтеграцію агропромислового комплексу України та країн європейського простору, оскільки в даному випадку державна регуляторна політика має враховувати також і міжнародний інтерес, що в свою чергу може слугувати суттєвим поштовхом до розвитку інституцій у сфері аграрної промисловості.

Україна, що є обґрунтовано з огляду на наявний потенціал і реалізуючи проект щодо створення зони вільної торгівлі з ЄС, визначає зовнішню торгівлю продукцією АПК серед пріоритетів щодо національного економічного розвитку. Тому, на сьогодні, необхідно вирішувати вкрай важливі питання щодо створення дієвого та ефективного середовища для вільного доступу на зовнішні ринки конкурентоспроможної продукції та її стабільних торговельних потоків. Для цього, перш за все, необхідно вирішити наступні питання: спрощення експортної структури; зростання імпорту некритичних продовольчих товарів через відсутність дієвого реформування; нерозвиненість інфраструктури щодо заготівлі й реалізації продукції; низький рівень підтримки виробників (тарифний захист); жорсткі зобов'язання в рамках угод СОТ; тощо [87]. Важливим є зазначити, що інтеграція України до Європейського простору Полягає перш за все в

економічній та соціально-фінансовій складовій зазначеного процесу. Вхідження України до загально-економічної системи Європейського Союзу, зокрема й в складі агропромислового комплексу дозволить накопичити спроможності України щодо виробництва конкретного виду продукції, а також забезпечити сталий економічний розвиток нашої держави та убезпечити державний бюджет України від впливудеструктивних, дестабілізаційних факторів.

Безперечно окреслені вище кроки можуть стати ефективними інструментами під час провадження державної регуляторної політики в сфері агропромисловості, що в свою чергу докорінно повпливає на інтенсивність розвитку зазначеного сектору економіки, а також дозволить забезпечити принцип безперервності та загальнодержавного планування під час формування державного вектору її подальшого розвитку.

Занфіров В. А. розглядає державну регуляторну політику на регіональному рівні як певний набір різних пар методичних впливів: заборони й дозволу, примусу і заохочення, покарання й винагороди, спонукання і стримування, зацікавлення й пригнічення. Власного авторського визначення регуляторної політики автор не дає, що ускладнює розуміння нами позиції автора щодо чітких складових державної регуляторної політики на рівні регіону. Автором доречно проаналізовано регуляторну політику держави за регіонами, проте регуляторна політика на рівні регіонів розглянута у вузькому розумінні з точки зору її впливу переважно на соціальний розвиток регіонів, а інші сфери впливу (підтримка розвитку малого підприємництва, пріоритетних галузей тощо) залишилися без уваги, отже потребують подальшого дослідження [47]. Водночас, у контексті забезпечення національної безпеки та сталості функціонування сектору агропромисловості, як одного з найбільш важливих у сфері безпеки державної економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану та реалізації заходів із відсічі збройної агресії російської федерації, важливість

провадження ефективної та чітко унормованої регуляторної політики на загальнодержавному рівні набуває нового значення.

Суб'єктами державної регуляторної політики повинні виступати публічно-владні структури, громадські об'єднання (організації), наукове співтовариство і громадяни. Це дозволить визначати її стратегії шляхом діалогу, визначаючи взаємну адаптацію громадських, державних і приватних інтересів, формування їх балансу. Стійкість патерналізму в суспільній свідомості, орієнтовану на модель виняткових прерогатив держави у політико-правовій сфері, дефіцит комунікативних компетенцій відповідного змісту у певних публічних суб'єктів, недостатність активності та соціальної відповідальності громадян можуть призводити до дефектів ідентифікації належних суб'єктів формування моделі державної регуляторної політики, з огляду на рівень складності та правила інтерпретації відповідної правової інформації. У контенті реформування державного управління важливим є оптимальний вибір суб'єктів, здатних транслювати правову інформацію необхідного змісту, результатом взаємодії яких стане система програмних нормативних актів, що визначають правову основу державної регуляторної політики, забезпечуючи ефективне державне управління в Україні в окремих сферах життєдіяльності суспільства [169]. Відповідно, зміст і сутність державної регуляторної політики у контексті впорядкування адміністративно-правових відносин у сфері агропромисловості полягає в необхідності чіткого визначення всіх регуляторних елементів обставин, а також змістовного окреслення методів, способів і засобів з огляду на сучасні соціально-правові потреби та загальний стан реалізації цього напрямку в державі.

За Погрібняк М. А. регуляторна політика держави – це напрям політики держави, спрямований на поліпшення якості державного управління та місцевого самоврядування у сфері господарської діяльності шляхом законодавчого визначення процедур підготовки, прийняття, відстеження ефективності дії та перегляду регуляторних актів щодо регулювання сфери

господарської діяльності. Отже, у даному визначенні враховується суто державно-управлінський підхід до визначення регуляторної політики держави, який не віддзеркалює всі складові оцінки стану запровадження регуляторної політики, які наводить автор. З урахуванням наведених складових регуляторної політики економічний аспект, на нашу думку, має бути враховано [107]. Водночас, поряд із цим, необхідно підкреслити на важливості ефективної реалізації державної регуляторної політики на регіональному рівні, що прямо відноситься до компетенції відповідних структурних підрозділів обласних державних адміністрацій хоч загальна тенденція такої політики чітко формується Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Ідея та сенс регуляторної політики підтримуються інструментарієм Керівних принципів щодо відповідального ведення бізнесу, спрямованим на вирішення питань протидії корупції, у межах яких акцентується законність, прозорість, доступність, ефективність, простота заходів регулювання щодо формування практики регулювання. Принципово важливою складовою регуляторної політики є практика у сфері застосування права та перевірок, яка заснована на інтеграції правотворчості та застосування права у частині контрольної-наглядової діяльності, виділяючи відповідний специфічний інструментарій (персоніфікація профілів ризику, ризик-орієнтованість, пропорційність тощо). Цей напрям діяльності підлягає моніторингу та оцінці ефективності і результативності. Стрімко підвищується значимість у державній регуляторній політиці інструментарій державно-приватного партнерства щодо якого ОЕСР висуває вимоги чіткої, передбачуваної та законної основи, результативності, ефективності, прозорості, підзвітності, мінімізації бюджетних ризиків. З позиції ОЕСР якість державної регуляторної політики і державного управління в кількісному вимірі оцінюється на основі критеріїв регулюючого впливу, фактичного впливу та залучення зацікавлених сторін [169]. Моніторинг, як спосіб перевірки ефективності реалізації регуляторної політики на практиці є ефективним

інструментом зокрема в умовах, коли немає можливості експериментувати із методами і способами соціально-правового врегулювання проблем адміністративно-правових відносин у сфері агропромисловості, в умовах дії правового режиму воєнного стану та необхідності якомога скорішого приведення у відповідність всіх нормативно-правових актів у сфері агропромисловості, до норм права Європейського Союзу.

Ясіновська І. Ф. аналізує регуляторну політику держави як політику, спрямовану на вдосконалення правових взаємовідносин між державними органами влади та суб'єктами господарювання; автор проводить аналіз регуляторного законодавства та доводить, що для ефективної реалізації державної регуляторної політики нормативно-правова база потребує вдосконалення та має бути спрямована на вдосконалення мотиваційного механізму і регулювання розвитку бізнесу. Подальшого розвитку, на наш погляд, потребує аналіз регуляторної політики з точки зору економічних регуляторів та оцінки ефективності їх впливу на господарську діяльність суб'єктів господарювання. Адже автором правильно визначено актуалізацію податкових важелів регуляторної політики, проте не наведено конкретних прикладів (пільги з податку на прибуток, спрощена система оподаткування). На нашу думку, податкові важелі регуляторної політики потребують уточнення та деталізації по суб'єктам господарювання, що буде нами досліджено у подальшому [167]. Можливо, аспектом регуляторної політики держави є, наприклад те, що вона спрямована на оптимізацію реалізації державних функцій у відповідній соціально-правовій сфері з метою забезпечення їх подальшої ефективізації та підвищення результативності, у тому числі фінансово-економічних та соціальних показників з метою подальшого забезпечення безперервного інноваційного та фінансово-економічного прогресу.

Національне (українське) законодавство зазнало принципівих змін у частині забезпечення прозорості регуляторної політики. Ці зміни спрямовані не тільки на формування системи суб'єктів державної регуляторної політики,

але й на залучення громадян і структур громадянського суспільства. Ця система функціонує на основі політичного діалогу, у межах якого відбувається взаємна адаптація і баланс інтересів різних соціальних груп. Ефективність регуляторної політики у певній мірі залежить від транспарентності державного управління. Основні інструменти досягнення ідеї транспарентності – публічне обговорення нормативних актів регуляторної властивості, публікація звітів про ефективність і результативність регуляторної політики, у тому числі – за матеріалами контрольної-наглядової діяльності. Нормативно встановлений механізм звітів про оцінку ефективності державного контролю (нагляду), спрямований на систематизацію і аналіз правозастосовної практики з подальшим удосконаленням нормування у певних сферах. Водночас питання фактичного впливу, з точки зору чинного законодавства України обмежені впливом конкретного нормативного акту, а не сфери регулювання. Ідея транспарентності передбачає залучення широкого кола зацікавлених суб'єктів з числа громадян і структур громадянського суспільства до формування заходів регулювання шляхом участі у правотворчому процесі, включаючи аналіз якості формалізованих заходів регулювання, у частині зрозумілості та чіткості пропонованих державою заходів. Можна відзначити достатню урегульованість правової регламентації порядку проведення громадських слухань в частині термінів, обов'язковості врахування результатів [169]. Крізь призму проаналізованого належить зазначити, що ефективна реалізація державної регуляторної політики можлива лише в умовах коли вона чітко визначена й унормована відповідним актом законодавства України, що й наділяє її правовою силою та дозволяє безперешкодно впорядковувати соціально-правові відносини у вказаній сфері. При цьому, діяльність відповідних суб'єктів у сфері здійснення реалізації регуляторної політики, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні обмежується можливістю здійснення її виключно у спосіб визначення законодавством України.

На думку І.В. Колупаєвої державна регуляторна політика – це напрям державної політики, що передбачає синтез правового та економічного регулювання відносин між суб'єктами підприємницької діяльності, а також адміністративних та економічних відносин між регуляторними органами та іншими органами влади й суб'єктами підприємництва, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та використання податкових важелів як основного інструменту державного регулювання, який спрямований на стимулювання легальної господарської діяльності суб'єктів господарювання та детінізації бізнесу. Державна регуляторна політика характеризується як напрям державної політики, що передбачає синтез правового та економічного регулювання відносин між суб'єктами підприємницької діяльності, а також адміністративних та економічних відносин між регуляторними органами та іншими органами влади й суб'єктами підприємництва. Важливим напрямом державної регуляторної політики є недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів. Використання податкових важелів має стати основним інструментом державного регулювання економіки, який спрямований на стимулювання легальної господарської діяльності суб'єктів господарювання та детінізації бізнесу. Принципи державної регуляторної політики потребують уточнення з урахуванням сучасних тенденцій розвитку економіки та складатися з наступних: доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість, швидкість, гнучкість, об'єктивність, наукова обґрунтованість, компетентність [62].

З огляду на зазначене вище, слід зробити припущення про те, що регуляторний вплив у системі державної політики реалізується шляхом контролю та управління діяльністю господарюючих суб'єктів у процесі діяльності самої держави. Методи, способи та прийоми регуляторної політики у діяльності держави повинні застосовуватись у відповідності до законодавчо визначеної системи загальних принципів та позитивних

суспільних стереотипів, які відповідають належним соціальним засадам суспільного розвитку та прогресу. Поступово наближаючись до основної мети дослідження – характеристики категорії «регуляторна політика в аграрному секторі», використавши сучасні методи наукового дослідження, спочатку запропонуємо перелік її функцій. Отже, регуляторна політика в аграрному секторі: 1) є зовнішнім вираженням права держави; 2) здійснюється від імені держави уповноваженими органами; 3) її засоби мають державно-владний, організуючий характер; 4) здійснюються з використанням правових, засобів впливу на фінансово-економічний стан суб'єктів аграрного сектору; 5) засоби державної регуляторної діяльності закріплені у формі окремих норм права тощо. Слід зазначити, що поряд із дослідженням функцій регуляторної політики в аграрному секторі економіки нашої держави, доцільно звернути увагу на певні стандарти щодо необхідних процедур підготовки та прийняття рішень органами публічного управління (державної виконавчої влади та місцевого самоврядування) на усіх рівнях владно-управлінської вертикалі. Звернемо увагу на той факт, що дотримуватися принципів регуляторної політики в царині публічного адміністрування аграрно-виробничих відносин повинні як органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування [60]. Таким чином, на підставі проаналізованого належить зазначити наступне. Державна регуляторна політика, перш за все базується на нормативно-правових актах котрі беруть свій початок з Конституції України. Державна регуляторна політика не може охоплюватися соціально-правовою економічною діяльністю, що не входять до структури агропромислового комплексу України та не мають значення для сфери економіки. Основною метою регуляторної політики, жорсткості її провадження та необхідність довгострокового планування таких заходів є необхідність забезпечення ефективного впливу на функціонування агропромислового сектору, убезпечення його від дестабілізаційних процесів, а також забезпечення сталого розвитку, як всередині держави, так і на міждержавній арені. При цьому вплив державної регуляторної політики на

міждержавній економічні відносини, зокрема в сфері функціонування агропромислового комплексу України, з огляду на її подальшу європейську інтеграцію є колосальним.

Як зазначають автори «державна регуляторна зовнішньоторговельна політика у сфері АПК – це система дій урядів, що спрямовані на формування передумов для ефективного здійснення господарської діяльності у сфері АПК на засадах факторної гнучкості, легальності, рівності, прозорості та збалансованості інтересів держави і суспільства із гармонізацією національних пріоритетів розвитку аграрної сфери з нормами та правилами міжнародних регуляторних інституцій, поточним станом і очікуваними змінами кон'юнктури світового агропродовольчого ринку, основними тенденціями міжнародної торгівлі, до яких, зокрема, належать: посилення протекціонізму розвинених країн за одночасної лібералізації доступу до аграрних ринків країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою; концентрація зусиль країн на імпортозаміщенні в аграрній сфері задля реалізації завдань продовольчої безпеки; посилення позицій транснаціональних корпорацій на глобальних ринках аграрної продукції [172; 171; 158]. Кооперація у зазначеній сфері зумовлена тим, що різні стадії функціонування та діяльності у сфері агропромисловості є сильними сторонами різних держав окремого міждержавного утворення, а саме тому інструментами регуляторної політики мають бути використані найбільш сильні сторони тієї чи іншої держави з метою загального економічного інтересу. Яскравим прикладом у даному контексті є наявність в структурі агропромислового комплексу України лівової частки використовуваних земель сільськогосподарського призначення, що в свою чергу сприяє ефективному вирощуванню та збиранню різноманітних культур котрі в подальшому можуть бути перероблені збережені та направлені для виготовлення продукції до країн де розвинений відповідний сегмент.

Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» містить вимоги до всіх розробників регуляторних

актів щодо дотримання визначеного порядку їх розробки, розгляду та прийняття. Зазначимо, що запропонований законодавцем порядок передбачає: 1) підготовку проекту регуляторного акта; 2) аналізу його регуляторного впливу; 3) обов'язкове оприлюднення регуляторного акту та аналізу його впливу; 4) активну роботу із зацікавленими суб'єктами (проведення громадських слухань, урахування зауважень та пропозицій тощо); 5) проведення відстеження результативності регуляторних актів та прийняття на їх підставі рішень щодо доцільності регулювання [117; 86; 60]. Зазначений нормативно-правовий акт перш за все визначає зміст і сутність адміністративно-правових процедур У реалізації державної регуляторної політики, котрі власне й забезпечують втілення в життя тих чи інших норм законодавства України. Крім цього, належить зауважити, що на основі аналізу норми положень відповідного закону України, очевидним є те, що цикл регуляторної політики визначений зазначеним нормативно-правовим актом є замкненим, а відповідно враховує як розроблені відповідного нормативно-правового документа так і аналіз його впливу, оприлюднення та обговорення його положень, а також моніторинг результатів його впливу на відповідний сегмент здійснюваної діяльності.

Світовий досвід підтверджує позиціонування аграрного сектору як системи, що не має здатності до саморегулювання внаслідок низки об'єктивних причин, зокрема необхідності формування ним суспільних благ, виникнення зовнішніх ефектів, монополізації суміжних із сільським господарством галузей. Тому успішного функціонування галузі, що має стратегічне значення в національній економіці, можна досягти лише за умови регулювання з боку держави, роль якої в ринковій економіці полягає в усуненні негативних наслідків функціонування ринкового механізму, забезпеченні економічної справедливості в розвитку аграрного виробництва, захисті національних інтересів на внутрішньому і зовнішньому ринках. Процеси вжиття державою регуляторних заходів в аграрному секторі в розвинутих країнах світу тісно пов'язані з державною

підтримкою, що зумовлюється необхідністю перерозподілу національного доходу на користь галузі з метою забезпечення її сталого розвитку та продовольчої безпеки країни [137, с. 26]. Роль місце функціонування державної регуляторної політики в агропромисловому комплексі України безперечно є визначальною. Це, зокрема підтверджується тим, що дестабілізація функціонування агропромислового комплексу України внаслідок неефективної регуляторної політики, здійснення неналежних заходів у відповідній сфері, а також відсутності моніторингу за результатами здійснених заходів можуть кардинально негативно повпливати на економіку України, а також дестабілізувати її національну та державну безпеку, що наразі і так перебуває під загрозою з боку російських загарбників та необхідності реалізації заходів з відсічі їм.

На нашу думку, доцільну як прикладну частину узагальнення до проблематики теоретико-правового дослідження додати інформацію про стан регуляторної політики в Україні. Отже, за визначенням О. Мороз, середній рівень якості регуляторної політики в Україні визначається належним, про що свідчать не лише внутрішні оцінки, але й зовнішні рейтинги визнаних міжнародних організацій. Зокрема, Україна посідає п'яту сходинку з-поміж 185 країн у рейтингу Світового банку, що досліджує взаємодію урядів різних країн світу з громадськістю в процесі формування регулювань, які впливають на бізнес-середовище. Загальний показник України відповідає рівню країн західної Європи [86, с. 103; 60]. Без належного державного регулювання та бюджетної підтримки ефективного функціонування безвідходного агропромислового виробництва та загалом розвиток АПК є вкрай ускладненими. В нинішніх умовах агропромислове виробництво потребує оновлення. Якнайширше впровадження безвідходних технологій у сферу АПК є одним з дієвих кроків у цьому напрямі. Наявні механізми державного регулювання нині не в змозі забезпечити достатніх темпів такого оновлення. Державі з метою забезпечення ефективності безвідходного агропромислового виробництва

доцільно виявляти резерви ресурсозбереження за рахунок використання відходів АПК та максимально можливим чином використовувати їх ресурсний потенціал; поліпшувати організацію збирання, заготівлі, зберігання, транспортування та використання відходів АПК як вторинної сировини; посилити стимулювання розвитку безвідходних технологічних систем в АПК шляхом реалізації бюджетних програм державної підтримки створення таких систем; створити сприятливі умови для організації на підприємствах України безвідходних виробництв з урахуванням провідного іноземного досвіду; підвищити дієвість системи інженерно-технічного забезпечення безвідходного агропромислового виробництва; вдосконалити системи обліку та звітності щодо відходів АПК; вжити превентивних заходів щодо неконтрольованого експорту відходів АПК; формувати вторинну ресурсну базу на ринку вторинних ресурсів; запровадити практику періодичного перегляду технологій агропромислового виробництва [6, с. 81-84]. Погоджуючись зазначеними позиціями належить зауважити на тому, що державна регуляторна політика як інструмент менеджменту в агропромисловому комплексі є тим засобом, що забезпечує стратегічне планування та втілення життя поставлених завдань протягом всього циклу агропромислового виробництва. При цьому ефективність та результативність державної регуляторної політики безпосередньо залежить від аналізу вже здійснених заходів у цій сфері, проведені досліджень із зазначеного питання, зокрема порівняльних аналізів, що в свою чергу дозволяють ефективно планувати подальшу діяльність та здійснювати моніторинг за нею. При цьому, окремим питанням постає важливість функціонування регуляторних інституцій, що фактично є органами державної влади зі специфічними повноваженнями у відповідній сфері.

Відтак, можна впевнено стверджувати, що державне регулювання аграрного сектору економіки повинно полягати у тому, що органи державної влади через виважене та раціональне використання правових, адміністративних й економічних важелів повинні стимулювати діяльність

сільгоспвиробника, визначати перспективи розвитку аграрної сфери та виконувати коригуючу роль щодо реалізації довготривалих програм розвитку. Підбиваючи підсумки, підкреслимо, що ринок аграрної сфери багато в чому є самодостатньою системою, і тому здійснювати на нього вплив потрібно тільки непрямыми виваженими економічними методами. При цьому, держава як суспільний інститут в ринковій економіці, повинна відігравати провідну роль з підтримання стабільності відтворення та забезпечення умов для розвитку економіки [156]. Державну регуляторну політику в аграрному секторі економіки України доцільно визнавати як забезпечення державою, в особі уповноважених органів, урегульованого чинним законодавством впливу на сільськогосподарських товаровиробників усіх форм власності і господарювання з метою забезпечення достойних рівнів їх дохідності та прибутковості виробничої діяльності, поліпшення еквівалентності обміну з промисловими галузями, а також покращання їх фінансової стійкості та фінансового стану тощо. Поєднання розрізнених правових категорій і понять у комплексну категоріальну систему відкриває шлях до визначення найважливіших базових складових удосконалення державної регуляторної політики щодо суб'єктів аграрного товарного виробництва як особливо важливої господарської діяльності для держави і суспільства. Запропоновані автором даного дослідження рекомендації щодо основних завдань державної регуляторної політики в аграрному секторі на сучасному етапі доцільно використати для комплексного удосконалення Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», систематизації та поглиблення знань у сфері державної регуляторної політики представниками регуляторних органів, а також для підготовки обґрунтування при виконанні регуляторних рішень суб'єктами господарювання в аграрному секторі економіки нашої держави [60]. Співмірність державних і приватних інтересів у сфері агропромислової діяльності є тим наріжним каменем і предметом державної регуляторної політики, що має бути врахований під час планування відповідної діяльності.

Ефективність нормативно-правового регулювання, як державної регуляторної політики так і діяльності у сфері агропромисловості залежить від врахування публічних і приватних інтересів в загальнодержавному розумінні. При цьому, адміністративно-правові процедури державної регуляторної політики полягають в здійсненні спеціального уповноваженими суб'єктами (органами державної влади) конкретних заходів у сфері аналізу діяльності конкретного сегменту агропромислового комплексу, визначення основних проблемних питань такого функціонування, окреслення інструментів, методів, способів та засобів що можуть позитивно вплинути на стабілізацію, а також моніторингу реалізованих дій у межах зазначених процесів.

В цьому аспекті варто взяти до уваги, що завжди існували різні погляди на втручання держави в сільськогосподарське виробництво. Крім того, деякі вчені та економісти вимагають суворого втручання та контролю держави. Тим часом інші фахівці висловлювали протилежні думки щодо ролі держави у регулюванні сільського господарства та виробництва продуктів харчування. Більше того, необхідність виконання органами державної влади певних функцій ніхто не заперечує. Насправді постає питання тільки в тому, які мають бути межі державного втручання, чи як повинні поєднуватися державне і ринкове регулювання, а також, які мають бути напрями державного регулювання. З цього приводу існують різноманітні теоретичні погляди та практичні підходи, є і повний державний монополізм в сфері управління економікою, та повний економічний лібералізм, при якому підприємництво нічим не обмежене [32, с. 98; 156]. Таким чином, сутність і зміст адміністративних процедур державної регуляторної політики в агропромисловому комплексі України полягає в тому, що вони є ефективним інструментом менеджменту зазначеного сегменту державної політики. При цьому державна регуляторна політика як внутрішню та зовнішньоекономічний інструмент регулювання агропромислової діяльності забезпечує концентрацію сил і ресурсів

конкретного сегменту агропромислового комплексу, всього комплексу загалом на економічних потребах суспільства, враховуючи при цьому приватний інтерес підприємців та їх об'єднань.

2.3. Адміністративні процедури в сільськогосподарській дорадчій діяльності

Перш за все необхідно визначитись у розумінні сутності та змісту сільськогосподарської дорадчої діяльності, котра є одним із найбільш ефективних інститутів менеджменту в сільському господарстві. При цьому формалізація процесів дорадчої діяльності крізь призму адміністративних процедур відбувається з метою забезпечення ефективного провадження державної політики у сфері сільського господарства, необхідності визначення ціннісних пріоритетів такої діяльності, а Забезпечення повного циклу функціонування агропромислового комплексу України. Крім цього, інститут сільськогосподарського дорадництва є широкорозвиненим у Європейському Союзі, що в свою чергу в контексті європейської інтеграції України сприяє якомога більш ефективності синхронізації діяльності у сфері аграрної промисловості України та відповідних країн Європейського Союзу.

Сучасний процес державотворення, що відбувається в Україні, обумовлює необхідність пошуку оптимальних моделей правового регулювання відносин публічної адміністрації з приватною особою. Мета цього процесу – впровадити механізми належного (доброго) адміністрування, що забезпечить розумний баланс публічних і приватних інтересів, прийняття справедливих і законних рішень щодо громадян, бізнесу, громадських інституцій. Правове регулювання таких відносин має своїм підґрунтям конституційні положення про цінність людини, її прав і свобод, а також про обов'язок держави та її органів утверджувати та забезпечувати ці права і свободи. Приватна особа, будь-то громадянин чи

суб'єкт господарювання, постійно перебуває у відносинах із публічною адміністрацією, реалізуючи належні їй права або виконуючи покладені законодавством обов'язки. Перебіг цих відносин відбувається за правилами, які в європейській правовій традиції прийнято називати адміністративною процедурою. Україна ж, попри свої євроінтеграційні прагнення, впродовж майже 30 років незалежності уникала прийняття закону про адміністративну процедуру. В той же час законодавець ухвалив низку законодавчих актів, у яких втілено низку основних ідей адміністративної процедури, приміром, вимогу мотивувати несприятливі для особи рішення. 16 листопада 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про адміністративну процедуру». 8 грудня 2021 року Президент України його ветовав, запропонувавши вивести з-під дії цього закону окремі відносини та скоригувати механізм набрання ним чинності. Водночас є достатні підстави очікувати остаточного прийняття ЗАП із урахуванням пропозицій глави держави у найближчий час [16]. При цьому розглядаючи сільськогосподарську дорадчу діяльність крізь призму адміністративних процедур, належить зауважити на тому, що відповідний процес не може бути поза дією відповідних нормативно-правових актів, оскільки враховуючи стратегічність функціонування сфери економіки та впливу агропромислового комплексу на неї, ці питання безперечно мають бути врегульовані на рівні актів законодавства України. Водночас, сільськогосподарське дорадництво може, як використовуватись так і не використовуватись відповідними сільськогосподарськими кооперативами чи самостійними особами, оскільки носить виключно інформаційний характер та надання відповідних аналітичних послуг, з метою ефективізації діяльності того чи іншого підприємця.

На сучасному етапі сільськогосподарська дорадча діяльність зарубіжних країн, яка акумулює позитивний історичний досвід становлення та функціонування, демонструє високі показники ефективності та є важливим чинником, що забезпечує динамічний розвиток аграрного сектору економіки. В Україні сільськогосподарське дорадництво також відіграє

важливу роль для розвитку сільськогосподарської кооперації, оскільки члени сільськогосподарських кооперативів потребують належної професійної інформаційної та консультативної підтримки з боку сільськогосподарських дорадчих служб. При цьому продовжує існувати значна кількість чинників, які стримують розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності та сільськогосподарських дорадчих служб, що як наслідок негативно позначається на розвитку сільськогосподарської кооперації. На жаль, на сьогоднішній день у сучасній науці аграрного права приділяється недостатня увага дослідженню сучасного стану сільськогосподарської дорадчої діяльності та її значення для розвитку сільськогосподарської кооперації на теренах України, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження [130]. В цивілізованому світі сільськогосподарське дорадництво є одним із найбільш ефективних інструментів менеджменту в сільському господарстві як сегменті агропромислового комплексу. При цьому диспозитивний принцип державного регулювання сільськогосподарського дорадництва дозволяє ефективно використовувати всі інструменти, способи та засоби такого процесу для задоволення потреб сільського господарства. Порівнюючи сільськогосподарське дорадництво із державною регуляторною політикою необхідно підкреслити, що остання є обов'язковим інститутом в структурі державного регулювання, а також покладається на Спеціально уповноважений суб'єкт - орган державної влади, а поряд із цим сільськогосподарське дорадництво хоч і має низку формальних ознак здійснюється на добровільних засадах.

На сучасному етапі сільськогосподарська дорадча діяльність зарубіжних країн, яка акумулює позитивний історичний досвід становлення та функціонування, демонструє високі показники ефективності та є важливим чинником, що забезпечує динамічний розвиток аграрного сектору економіки. В Україні сільськогосподарське дорадництво також відіграє важливу роль для розвитку сільськогосподарської кооперації, оскільки члени сільськогосподарських кооперативів потребують належної професійної

інформаційної та консультативної підтримки з боку сільськогосподарських дорадчих служб. При цьому продовжує існувати значна кількість чинників, які стримують розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності та сільськогосподарських дорадчих служб, що як наслідок негативно позначається на розвитку сільськогосподарської кооперації. На жаль, на сьогоднішній день у сучасній науці аграрного права приділяється недостатня увага дослідженню сучасного стану сільськогосподарської дорадчої діяльності та її значення для розвитку сільськогосподарської кооперації на теренах України [130]. Будучи ефективним інструментом менеджменту, сільськогосподарська дорадча діяльність перш за все дозволяє ефективізувати безпосередню реалізацію державної політики у сфері фермерства та кооперації, а також інших секторах агропромислового комплексу України, що в умовах триваючого широкомасштабного вторгнення росії в Україну, а також дестабілізації системи економіки України є надзвичайно важливим. При цьому необхідність здійснення державного нагляду та контролю за діяльністю інституції сільськогосподарського дорадництва є необхідною умовою забезпечення інтересів національної та державної безпеки в даній сфері соціально-правових відносин.

Зробити об'єктивну та точну оцінку стану дорадчої діяльності в аграрній сфері загалом по Україні доволі складно, оскільки не існує єдиних критеріїв оцінки, не здійснюється системний моніторинг щодо поширення сільськогосподарських знань та досягнутих результатів. Даних, які реєструються в Міністерстві аграрної політики та продовольства України щодо діяльності сільськогосподарських дорадчих служб недостатньо, оскільки вони відстежують переважно кількість існуючих дорадчих структур та сертифікованих дорадників, кількість здійснених інформаційно-консультаційних заходів та обсяг витрачених на це бюджетних коштів. Таким чином, найбільш вагомим джерелом інформації щодо здійснення дорадчої діяльності та в цілому функціонування ринку дорадчих послуг в Україні є вивчення громадської думки, особливо для оцінки затребуваності

інформаційно-консультаційних послуг. З метою визначення найбільш ефективних способів задоволення потреб сільськогосподарських підприємств в дорадчих (інформаційно-консультаційних) послугах було здійснено маркетингове дослідження ринку дорадчих послуг в Запорізькому регіоні з використанням опрацьованої автором методики експертної оцінки [166]. Безперечно в частині використання коштів державного бюджету України на оплату сільськогосподарських дорадчих послуг важливим питанням постає те, що ефективність та результативність функціонування такого дорадництва має приносити релевантний прибуток відповідним сільським господарствам. При цьому роль місце державної політики у сфері сільськогосподарського дорадництва полягає в необхідності безперервного розуміння структури цього сегменту, кількості та якості таких сільськогосподарських дорадників, систематичності здійсненими такої діяльності, а також ефективності, конструктивності та результативності за підсумками наданих послуг для суб'єктів агропромислового комплексу України.

Сільськогосподарська дорадча діяльність є необхідною умовою для ефективного розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні, оскільки в умовах появи новітніх інноваційних сільськогосподарських технологій, активного оновлення нормативно-правових актів в аграрній сфері, з урахуванням того, що рівень кооперативної освіти українських кооператорів не є задовільним, члени сільськогосподарських кооперативів потребують належної професійної інформаційної та консультативної підтримки з питань технологій, економіки, маркетингу, права, екології тощо з боку сільськогосподарських дорадчих служб для успішного ведення сільського господарства [130]. О.О. Недбалюк доцільно зазначає, що «дорадча діяльність як інструмент аграрної політики, забезпечує розвиток прибутковості та конкурентоздатності аграрного сектора й комплексного розвитку сільських територій через надання сприяння сільським товаровиробникам і сільському населенню у прийнятті ними обґрунтованих

рішень щодо прогресивних змін у системі господарювання через підвищення рівня знань та практичних навичок, забезпечення найновішою інтегрованою інформацією, демонстраційними показами, індивідуальними практичними консультаціями й порадами» [91, с. 104-105; 130]. Водночас необхідно зазначити, що стратегічна роль і значення державної політики у сфері функціонування аграрної промисловості полягає в необхідності забезпечення загальнонаціонального вектору інноваційного розвитку аграрної промисловості, що в контексті функціонування інституту дорадчої діяльності в сільському господарстві, може знайти свій прояв у декількох формах. Однією з таких форм є деталізація загальнодержавної політики та поділ її на конкретні організаційні заходи, що в подальшому сприятимуть стрімкому розвитку системи господарювання на підставі застосування новітніх інструментів управління та діяльності в сфері аграрної промисловості. Ще одним інструментом сільськогосподарського дорадництва є здійснення стандартної аналітичної діяльності, на підставі отриманих показників та результатів конкретного сільськогосподарського утворення, що має свою специфіку та сферу діяльності з метою подальшого напрацювання низки кроків щодо його ефективізації.

В період агропромислової інтеграції України та Європейського союзу за складних економічних умов особливо важко здійснювати процес ефективного управління процесами сталого розвитку сільських територій. Варто наголосити, що саме за рахунок сільськогосподарського виробництва як базису народного господарства, населення забезпечене продуктами харчування, а промисловість – сировиною. На сьогоднішній день серед сукупності різних проблем, які стримають сталий розвиток на селі (високий рівень безробіття, низькі рівні доходів селян та соціальної захищеності, недоступні для більшості підприємств малого і середнього бізнесу кредитні програми, зниження інвестиційної привабливості), можна виокремити також і недостатній рівень інформаційно-просвітницької діяльності. Міністерством аграрної політики та продовольства України з метою підвищення якості

життя сільських мешканців, спираючись на світовий досвід, було розроблено Концепцію сталого розвитку сільських територій, відповідно до якої шляхами розв'язання проблеми низького рівня інформаційного забезпечення потреб управління на селі є: інформування сільського населення щодо доступу до фінансів; створення Національного центру сільськогосподарського дорадництва; сприяння інноваціям шляхом просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників [135]. Водночас, на нашу думку необхідно підкреслити архаїчність та застарілість такого підходу до організації інформаційно-аналітичної діяльності у сфері агропромислового сектору. Це, зокрема підкреслюється тим що доступність до інформації про інвестиції в сільське господарство, публічність інноваційної діяльності у сфері сільського господарства та агропромисловості та ефективна державна цифровізаційна політика частково нівелюють зусилля інституту сільськогосподарського дорадництва, що в свою чергу втрачає низку функцій та особливостей котрі були характерні для нього у період інформаційної ізоляції та відсутності мережі інтернет.

Діяльність дорадчих служб є одним з найбільш важливих інструментів підтримки та розвитку аграрної сфери економіки країни, підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва. Важливе значення має виявлення особливостей розвитку дорадництва в умовах інтеграційних процесів, обґрунтування напрямів і форм надання дорадчих послуг з урахуванням наявності новітніх інформаційних технологій, що змінюються, вдосконалення державної підтримки дорадництва. Створення ефективної і надійної системи інформаційно-консультаційного обслуговування сільськогосподарських виробників є однією з найважливіших передумов стабілізації сільськогосподарського виробництва та подолання кризових явищ у сільському господарстві. Мета статті – дослідити аспекти виникнення дорадництва, розглянути особливості еволюції дорадчих служб в Україні, їх значення для сільськогосподарського виробника, зазначити можливі причини гальмування їх розвитку. Із

господарського погляду сільськогосподарська дорадча служба (дорадча служба) – це юридична особа, незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, або структурний підрозділ аграрного навчального закладу (науково-дослідної установи), які здійснюють дорадчу діяльність, мають у персональному складі не менше трьох дорадників (які пройшли реєстрацію відповідно до законодавства) і внесені до Реєстру дорадчих служб [135]. Так чи інакше сільськогосподарське дорадництво, в контексті здійснення адміністративно-правового регулювання одного із секторів агропромисловості, є одним із найбільш ефективних інструментів, оскільки являє собою системно впорядковане та нормативно врегульоване коло фахових суб'єктів що здійснюють методичне та науково інноваційне забезпечення інституту сільського господарства.

Результати експертних опитувань, проведених серед керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств різних форм власності Запорізької області, свідчать про їх позитивне ставлення до інформаційно-консультаційних послуг. Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що 87,5 % експертів визнали велику значущість дорадчих послуг у підвищенні ефективності сільськогосподарської діяльності господарства. Визнали потребу у зверненні до дорадчих служб 93 % сільгосптоваровиробників та майже 70 % представників органів місцевого самоврядування. Натомість лише 22% сільгосптоваровиробників Запорізької області та 45% представників органів місцевого самоврядування визнали факт співпраці з дорадчими службами області [166]. Зазначені результати чітко свідчать про важливість ефективізації діяльності сільськогосподарських дорадників зокрема й у контексті нововиявлених обставин функціонування всього агропромислового комплексу, що зумовлюється дією правового режиму воєнного стану, а також інтенсифікацію євроінтеграційних процесів що пов'язані з перспективою вступу України до Європейського Союзу та початком відповідного переговорного процесу.

Розбудова системи сільськогосподарського дорадництва в Україні є невід'ємною складовою євроінтеграційного процесу. Статтею 404 проекту Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачається, що співробітництво між сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплюватиме, серед іншого, наступні сфери: поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів; сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників [163]. Сьогодні, в першу чергу, важливо забезпечити єдність державних та місцевих органів влади у вирішенні питання фінансування дорадчої діяльності в Україні. Таким чином, розвиток інформаційного забезпечення за рахунок удосконалення існуючої системи дорадчих служб для управління процесами сталого розвитку сільських територій повинен сприяти прибутковій діяльності сільськогосподарських підприємств та підвищенню рівня життя сільського населення через: активне навчання, запровадження сучасних досягнень науки, техніки і технологій тощо [135]. Належить зауважити, що питання фінансування сільськогосподарського дорадництва є одним із найбільш гострих з усього кола проблемних питань, що виникають під час адміністративно-правового забезпечення та відповідного регулювання у сфері функціонування агропромислового комплексу України та потребує не лише наукового опрацювання а й законодавчого вирішення на загальнодержавному рівні.

Однією з основних причин, що стримують розвиток сільськогосподарського дорадництва в Україні, є складність процедури отримання бюджетних коштів дорадчими службами, що не дає змоги забезпечити планомірність і ритмічність надання дорадчих послуг, а також своєчасність сплати соціальних платежів. Фінансування соціально спрямованих служб з державного бюджету здійснюють за фактом виконання робіт, тобто всі видатки, пов'язані з проведенням дорадчих заходів, повинна забезпечити дорадча служба, і після здачі акта виконаних робіт територіальні

управління агропромислового розвитку відшкодовують витрати. Через відсутність можливості отримання дорадчими службами коштів з державного бюджету, а також низький рівень власних обігових коштів дорадчі служби часто не мають можливості оплатити витрати щодо здійснення дорадчих заходів. Проблеми зі сплатою соціальних платежів дорадчих служб зумовлені тим, що у момент оформлення акта передачі виконаних робіт у них виникає зобов'язання щодо сплати єдиного соціального внеску, а фактична відсутність розрахунків з боку державного казначейства щодо відшкодування витрат дорадчих служб унеможливорює своєчасне його здійснення. Функціонування дорадчих служб спрямоване як на навчання, так і на практичну допомогу сільськогосподарським підприємцям, діяльність яких частково фінансують коштами місцевого та державного бюджетів, а також іноземних інвесторів за окремими проектами; їхні послуги доступні для середніх і малих підприємств. Є низка проблем, що стримує розвиток дорадництва в Україні, але за достатнього розвитку сільськогосподарська дорадча діяльність як один із напрямків державної аграрної політики України дасть змогу забезпечити доступ сільського населення до необхідних знань, підвищити ефективність його господарювання; підвищити ефективність і прибутковість сільськогосподарського виробництва та збільшити його обсяги, забезпечити стабільність аграрного бізнесу [78].

В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень 2014 року зазначено, що основними причинами, які стримують розвиток сільськогосподарського дорадництва в Україні, є: «гальмування розвитку інституційної бази дорадництва; зменшення обсягів фінансування сільськогосподарської дорадчої діяльності з державного бюджету, а також неповне використання державних коштів безпосередньо дорадчими службами; складність процедури отримання бюджетних коштів дорадчими службами; низька вартість соціально спрямованих дорадчих послуг;

скорочення міжнародних програм технічної допомоги розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні» [163].

Сільськогосподарська дорадча діяльність є необхідною умовою для ефективного розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні, оскільки в умовах появи новітніх інноваційних сільськогосподарських технологій, активного оновлення нормативно-правових актів в аграрній сфері, з урахуванням того, що рівень кооперативної освіти українських кооператорів не є задовільним, члени сільськогосподарських кооперативів потребують належної професійної інформаційної та консультативної підтримки з питань технологій, економіки, маркетингу, права, екології тощо з боку сільськогосподарських дорадчих служб для успішного ведення сільського господарства [130].

При цьому, національна кооперативна діяльність осіб, що здійснюють відповідну діяльність у сфері сільського господарства, котра в свою чергу базується на необхідності державної реєстрації такої діяльності, отриманні відповідних свідоцтв та ліцензій більш за все потребує, на нашу думку недорадництво, а якісного надання комплексних юридичних послуг у сфері земельного, податкового, корпоративного та адміністративного права. Водночас, особливого роз'яснення потребують норми адміністративного та кримінального законодавства, щодо можливого притягнення до відповідної юридичної відповідальності суб'єктів такої діяльності.

У західних землях ФРН важливу роль у консультуванні селян відіграють аграрні палати, які є органами суспільного права (їхня діяльність регулюється спеціальними законами) і мають змішане фінансування: з бюджету землі, грошові внески членів палати (всі підприємства та робітники сільського та лісового господарства, садівництва тощо), доходи від платних послуг. Подібна практика існує у Франції, Австрії. Інший приклад – консультаційні кола: селяни, фермери (наприклад, Німеччини, Данії) створюють власний консультаційний орган і фінансують його [65].

Розбудова системи сільськогосподарського дорадництва в Україні є невід'ємною складовою євроінтеграційного процесу. Статтею 404 проекту Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачається, що співробітництво між сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплюватиме, серед іншого, наступні сфери: поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів; сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників [163].

Таким чином, інститут сільськогосподарського дорадництва в Україні є необхідним інструментом успішної взаємної інтеграції агропромислового комплексу України з країнами Європейського Союзу, а також позитивною передумовою для вступу України до Європейського Союзу та налагодженню ефективних соціально-економічних зв'язків між відповідними системами економіки. Це зокрема, дозволить стабілізувати економіку України в умовах суттєвих загроз з боку агресора, а також уможливить подальший соціально-економічний розвиток як усього сектору агропромисловості, так і сільського господарства як його окремого елемента.

Сільськогосподарська дорадча діяльність має важливе значення для аграрного сектору економіки держави, зокрема для підтримки та належного і ефективного розвитку сільськогосподарської кооперації на теренах України, оскільки в умовах появи новітніх інноваційних сільськогосподарських технологій, активного оновлення нормативно-правових актів в аграрній сфері, з урахуванням того, що рівень кооперативної освіти українських кооператорів не є задовільним, члени сільськогосподарських кооперативів потребують належної професійної інформаційної та консультативної підтримки з боку сільськогосподарських дорадчих служб. При цьому на сучасному етапі продовжує існувати значна кількість чинників, які стримують розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності та сільськогосподарських дорадчих служб. Для ефективного розвитку

сільськогосподарських дорадчих служб та нівелювання причин стримування сільськогосподарської дорадчої діяльності на теренах України необхідна належна підтримка з боку держави [130].

На відміну від північноамериканських країн, де дорадчі служби (екстеншн) функціонують при університетах, у європейських країнах консультування здійснюють, в основному, незалежні дорадчі служби, які діють на приватних засадах і мають свою дослідницьку базу. Попри це, розробки дослідницьких установ активно використовується СДС та дорадниками як джерело інформації та допоміжні інструменти прийняття рішень у процесі надання порад селянам. В Україні заклади освіти і науки, зокрема Національного аграрного університету, інших університетів та Української академії аграрних наук, також активно включилися в процес створення системи сільськогосподарського дорадництва [65].

Таким чином, здійснення заходів у сфері сільськогосподарського дорадництва, на нашу думку, суттєво позитивно може повпливати на процес розвитку окремо взятого сільського господарства. При цьому, загальнодержавному масштабі доктринальний вплив на функціонування в сфері сільського господарства мають відповідні регуляторні органи, а також Міністерства аграрної промисловості та продовольства України, оскільки воно не лише формує державну політику у зазначеній сфері, а й окреслює конкретні шляхи її втілення в повсякденну агропромислову діяльність.

Сільськогосподарські дорадчі служби допомагають сільському населенню та товаровиробникам освоїти і ефективно використовувати методи прибуткового господарювання, впровадити нові сучасні технології, надають послуги з питань маркетингу, менеджменту, соціального розвитку села, допомагають вирішувати проблеми зайнятості, правового навчання сільського населення, сприяють створенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок, громадських організацій та інших видів несільськогосподарських підприємств. Найголовніше, сільськогосподарські дорадчі служби поширюють необхідні знання серед

сільського населення та сільськогосподарських товаровиробників. А інвестиції у знання в сучасному світі належать до найбільш перспективних і прибуткових [65].

Таким чином, сільськогосподарське дорадництво є одним із допоміжних інститутів у системі агропромисловості України, що дозволяє задовольнити потреби окремих суб'єктів сільськогосподарської діяльності, що потребують допомоги з урахуванням конкретних потреб або конкретно сформульованими проблемними питаннями функціонування відповідного сільського господарства. При цьому дослідники зазначають, що основною проблемою обставиною функціонування сільськогосподарського дорадництва є неможливість ефективного управління цим інститутом з огляду на його хаотичність.

2.4. Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації

Законодавче регулювання фермерства в Україні забезпечується системою нормативно-правових актів, основоположна роль серед яких належить спеціальному акту – Закону України «Про фермерське господарство». Важливою складовою сучасного аграрного законодавства України є законодавство про фермерство, що регламентує діяльність численної групи суб'єктів аграрних відносин – фермерських господарств. Ефективне функціонування фермерських господарств як самостійних суб'єктів господарювання можливе за умови належного законодавчого забезпечення. Тому аналіз законодавства про фермерство в умовах розвитку АПК та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є об'єктивно важливим [13].

Водночас, протилежно, питання пов'язані з кооперацією завжди залишались дещо де регульованими та такими, що потребують законодавчої

та нормативно-правової уваги регулятора цих взаємин – тобто держави. Проте, питання адміністративно-правового регулювання фермерства останнім часом, особливо з унесенням змін до правового режиму використання земель сільськогосподарського призначення знайшли новий шлях для розвитку та наукового опрацювання.

Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно – зі зміною юридичної природи майнових відносин в агропромисловому комплексі, що підкреслює актуальність дослідження. Фермерське господарство є «формою підприємницької діяльності громадян» та однією із перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Особливість фермерських господарств, порівняно з іншими суб'єктами аграрного підприємництва, полягає у таких головних ознаках: фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа – підприємець; членство засноване виключно на родинних та/або сімейних зв'язках; можливість створення господарства однією особою; право на створення такого господарства має «кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство» [80, с. 199-202].

Саме тому, питання проведення комплексного наукового дослідження проблем пов'язаних із адміністративно-правовим регулювання фермерства та кооперації на території України, а особливо в період нестабільності законодавства та триваючих заходів із відбиття збройної агресії росії, що ставить під загрозу промисловість, як вид діяльності в даній галузі підприємництва.

Як свідчить світовий досвід, фермерське господарство є однією з найбільш перспективних і ефективних форм господарювання, з високою агрокультурою, належним рівнем організації виробництва, бережливим відношенням до землі та оптимальною впорядкованістю території. Але в

Україні цей рух тільки починає розвиватися про що свідчать наступні факти. Так, у 2015 році по чисельності ведучу позицію займають фермерські господарства – 71,2% всіх діючих підприємств, господарські товариства займають 17%, а приватні підприємства – лише 8,0%. Разом з тим, у 2015 році у загальному обсязі валової продукції сільського господарства основна частка належить господарствам населення - 44,9%, а решту створюють сільськогосподарські підприємства – 47,2% та фермерські господарства - 7,9%. Таким чином, не зважаючи на розгалуженість фермерських господарств, їх частка у загальному обсязі валової продукції є не досить значною у порівнянні з господарствами населення та сільськогосподарськими підприємствами, але позиції фермерських господарств укріплюються з кожним роком: частка виробленої сільськогосподарської продукції ними збільшилась з 1,7% у 2000 році, до 5,0% у 2010 році і до 7,9% у 2015 році [36].

Ще більш широко це питання розкривається в умовах функціонування такої держави, як Україна, оскільки основну частину її земельного ресурсу використовують в інтересах всього агропромислового комплексу. Поряд із цим, враховуючи тривалість агропромислових процесів, а також високий ризик від здійснюваної діяльності для самого природного фонду, зокрема земельного, важливість належного правового регулювання аграрної промисловості відіграє чи не найважливішу роль у функціонуванні держави, оскільки порушення правил і алгоритмів діяльності у даній сфері негативно вплине не лише на приватний інтерес, а й національну та державну безпеку загалом.

Право на створення фермерського господарства – це суб'єктивне право громадян України, яке може бути реалізоване ними за певних правових умов, що безпосередньо пов'язано з їх цивільною та земельною дієздатністю. Необхідно відмітити, що ці умови зумовлені специфікою сільськогосподарської праці, яка у фермерському законодавстві визнана як необхідна юридична умова створення такого господарства. Законом України

„Про фермерське господарство” від 19 червня 2003 року досить чітко (хоча і неповно) регламентовано коло осіб, які мають право створити фермерське господарство. При цьому слід розділяти дві категорії суб’єктів: 1) які мають намір організувати господарство; 2) які мають намір стати його членами. І в першому, і в другому випадках не йдеться про так званих найманих працівників [39].

Водночас, слід зазначити, що держава зі свого боку відповідно до зазначеного закону України забезпечує державно-правове гарантування у зазначеній сфері, особам, що відповідно до законодавства України організували господарство, або стали його членами. Важливість сутності та змісту адміністративно-правового регулювання в даному контексті відіграє чи на найважливішу роль, оскільки адмініструвальний контекст норм законодавства України впорядковує правовідносини у всіх сферах взаємодії суспільства та держави.

У сільськогосподарському виробництві нашої держави зайнято 4,9 млн. чоловік або 24,4% від загальної чисельності, що значно більше, ніж у розвинутих країнах світу. Масовим явищем в Україні стала праця на присадибних та садово-городніх ділянках, в якій беруть участь, за оцінками фахівців, понад 80% всіх сімей [150].

Основними типами фермерських господарств в Україні є фермерське господарство – юридична особа, та фермерське господарство без статусу юридичної особи, яке зареєстроване як фізична особа – підприємець. В Україні відбувається становлення нових видів фермерських господарств – сімейних ферм. Пропонуємо у випадку створення фермерського господарства – юридичної особи членами родини, крім статуту, укладати засновницький договір про створення такого господарства. Члени однієї сім’ї, які створили фермерське господарство у вигляді сімейної ферми на підставі реєстрації фізичної особи – підприємця, є співпідприємцями вищевказаної сімейної ферми. В Україні з 2020 р. передбачено два основні типи сільськогосподарських кооперативів: кооперативи, які ставлять мету

одержання прибутку, та кооперативи, які функціонують без мети одержання прибутку. Значущість розвитку сімейних ферм та участь їх у діяльності сільськогосподарських кооперативів полягає у тому, що вони сприятимуть не лише задоволенню особистих потреб членів родин, але й забезпеченню екологічними продуктами харчування населення держави. У перспективі, фермерські господарства будуть членами не одного, а декількох сільськогосподарських кооперативів [38].

Безперечно, враховуючи необхідність членів фермерських господарств перебувати в балансі між державним та приватним інтересом, а також враховувати принципи і засади природокористування в Україні, виключну сутність і зміст в даному питанні носить адміністративне законодавство. Організаційна роль держави полягає не лише в запровадженні правил і обмежень для членів фермерських господарств, а також у провадженні політики державної підтримки зазначених утворень, з метою забезпечення економічної стабільності держави та її національної безпеки.

При цьому вони працюють за межами правових засад підприємництва, їх праця є формою само зайнятості та вони не мають соціальної захищеності. По суті на сучасному етапі така зайнятість є формою виживання сільських жителів в умовах відсутності інших місць працевлаштування. Фермерство за останні два десятиліття стало традиційною формою ведення сільського господарства. Такі господарства виробляють широкий спектр продукції для внутрішніх потреб та експорту [81]. Фермерські господарства стали активно розвиватися на початку 90-х років минулого століття у зв'язку з введенням нових нормативно-правових документів, які стимулювали достатньо бурхливий розвиток фермерства. Якщо в 1990 році було зареєстровано лише 82 таких господарства, які в своєму користуванні мали 2 тис. га сільськогосподарських угідь, то у 2010 році їх кількість становила вже 41,7 тисяч [36]. При цьому, слід зауважити, що засади природокористування, а також принципи поводження із земельними ресурсами України та її надрами, зокрема і в межах сільськогосподарських угідь врегульовані іншими

нормативно-правовими актами, котрі передбачають не лише низку можливих алгоритмів діяльності в даній сфері, а й повний перелік обмежень за недотримання яких може наставати адміністративна чи кримінальна відповідальність.

Як справедливо зазначають учені, «фермерські господарства в ринковій економіці повинні стати однією з основних організаційно-правових форм здійснення громадянами України (переважно селянами) їхніх земельних прав» [49, с. 168; 13]. Упродовж тривалого періоду здійснення аграрної реформи в Україні законодавство про фермерство зазнавало багатьох змін, що аналізувалися аграрно-правовою наукою. Як зазначає М.Я. Ващишин, правовий статус фермерського господарства, уперше закріплений у 1991 р., коригували з кожною новою редакцією Закону України «Про фермерське господарство» – від 22 червня 1993 р. і від 19 червня 2003 р. Найсуттєвіших змін, на думку вченої, зазнав правовий режим земель і майна у фермерському господарстві, ліберальнішими стали норми щодо участі найманих фермерських працівників, однак ускладнився порядок створення фермерського господарства як юридичної особи [21, с. 157; 13]. Поряд із цим, фермерство як вид промислу та структурна одиниця агропромислового комплексу України як правило залишався стабільним і регульованим як нормами адміністративного так і фінансового та земельного права, що забезпечувало можливість прогнозувати діяльність та створювати сталі умови для кар'єрного зростання на відповідному підприємстві.

Для рішення проблем агрострахування, по-перше важливо ухвалити Закон України «Про особливості здійснення страхування сільськогосподарської продукції за державної фінансової підтримки», оскільки великою проблемою у фермерському господарстві є система ресурсного забезпечення і збуту. Системи ресурсного забезпечення і збуту, орієнтовані на невеликі обсяги постачання або доставки, потребу в яких відчувають фермери, лише почали розвиватися. Обслуговуючі кооперативи, орієнтовані на ресурсне забезпечення та послуги фермерам у сфері

маркетингу та збуту, які дозволяють придбання та продаж фермерами малих партій без упакування, погано розвинуті, або взагалі не існують. Також відсутнє бізнес-середовище в сільському господарстві, що дозволило б найефективнішим виробникам використовувати нові технології для збільшення власної продуктивності [96].

Зазначені проблемні питання, зокрема щодо особливостей здійснення страхування сільськогосподарської продукції в умовах відкриття ринку землі в Україні у довоєнний період, а також триваючих широкомасштабних заходів із відбиття збройної агресії росії проти України обґрунтовують переконання в тому, що сфера організації фермерства та кооперації потребує комплексних та системних змін на рівні законодавства України. При цьому агрострахування, як інструмент забезпечення ефективної діяльності в сфері фермерства та кооперації є визнаним на міжнародному рівні інструментом менеджменту у сфері агропромисловості.

Цей Закон повинен буде наближеним до кращих світових напрацювань, які є в західноєвропейських країнах, в Канаді. Агрострахування дуже відрізняється від усіх інших видів страхування автомобілів, майна. Тут дуже велике значення мають кліматичні умови. Модель агрострахування передбачає створення Державної агенції, пулу страховиків і механізму співпраці між трьома суб'єктами: Держагенцією, страховиками і сільгоспвиробниками. Звісно, що така модель передбачає державну підтримку. У нас страхується лише 2-3% фермерських господарств, а в тій же Канаді – 80-90%. Це пов'язано з низьким рівнем поінформованості дрібних агровиробників. Вони не мають достатньої юридичної підготовки і часто страховики користуються цим, пропонуючи надто складні договори. Та й страхові компанії не володіють належним досвідом співпраці з дрібними сільгоспвиробниками. Тому і не знають, які послуги їм запропонувати, як налагодити з ними роботу [151; 96].

Поряд із цим, слід зауважити, що кооперація у вузькому розумінні слова здавна означала співробітництво людей у господарському житті.

Науковці звертали увагу на те, що кооперативна організація в прадавнині була такою звичайною річчю, що історики навіть її не згадували, або дуже рідко. Стара історія це історія воєн, а не звичаїв та їхнього влаштування. Мимо того, ми тепер знаємо, що вже в Вавилоні існували орендні кооперативи, що в Вірменії аж до нових часів заховалися спільні молочарні, ведені жінками, що нинішні кооперативні молочарні Італії й Швейцарії мали своїх попередниць в середньовіччі, що земельні, пасовищні та лісові спільноти. А. Лаш посилаючись на М.В. Левицького прирівнював історію кооперації до історії всього людства і вважав спроби стародавніх людей об'єднатися для боротьби проти спільного ворога або для спільної праці природним прообразом для кооперативного об'єднання [153; 73; 72].

Відповідно, належить зазначити, що кооперація як вид діяльності та сфера правовідносин на території сучасної України може бути порівняна з фермерськими господарствами за принципами організації, проте обсяги діяльності та спосіб організації основних процесів тому й регулюється в адміністративно-правовий спосіб, адже фермерство провадиться в масштабі загрозливому для держави та такому, що може зашкодити навколишньому природному середовищу чи іншим правовідносинам.

Законом від 31 березня 2016 р. внесено зміни до поняття фермерського господарства й вилучено вказівку на необхідність створення юридичної особи, а також розширено можливості щодо використання різних земельних ділянок для ведення фермерського господарства, в тому числі й тих, що надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та особистого селянського господарства. Так, фермерське господарство розглядається як форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку й реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність і/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [13; 114].

Ще одним неформальним інститутом кооперації є інститут ідеології. В Україні сьогодні не вистачає людей, готових популяризувати ідеї кооперації. Необізнаність, низький професіоналізм, низька просвітницька та інформаційна діяльність населення гальмують розвиток кооперації. З високим розвитком іт-технологій, соціальних мереж і засобів масової інформації зацікавлені особи не можуть ідентифікувати потрібну і мотивуючу інформацію про природу кооперативів та кооперативні відносини. Громадські та благодійні організації і об'єднання кооперативів не проводять просвітницьку діяльність серед населення в достатній кількості. На селі відсутні осередки навчання кооперації та порозуміння між селянами, а також відсутня цілеспрямована робота місцевих органів влади із зацікавленими людьми щодо початку власної справи і зокрема основ кооперації [13; 141].

Фактично зараз законодавством визнається як можливість створення фермерського господарства зі статусом юридичної особи, так і можливість ведення господарства фізичною особою-підприємцем без створення юридичної особи. Очевидно, що в другому випадку суб'єктом аграрних відносин уважатиметься фізична особа-підприємець, а не фермерське господарство. Це, своєю чергою, вимагає особливого підходу законодавця до вирішення земельних, майнових питань, що виникатимуть у разі спільного ведення фермерського господарства фізичною особою-підприємцем і членами його сім'ї чи родичами [13].

Слід звернути увагу, що громадяни переважною більшістю звертаються до праці в фермерських господарствах, з котрих і складається ледь відсоткова частка агропромислового комплексу України, та котрі й є основними джерелами працевлаштування на території України та за рахунок яких формується валовий внутрішній продукт, що є запорукою економічної стабільності та процвітання.

На думку Н.О. Багай, фактично зараз законодавством визнається як можливість створення фермерського господарства зі статусом юридичної

особи, так і можливість ведення господарства фізичною особою-підприємцем без створення юридичної особи. Очевидно, що в другому випадку суб'єктом аграрних відносин уважатиметься фізична особа-підприємець, а не фермерське господарство. Це, своєю чергою, вимагає особливого підходу законодавця до вирішення земельних, майнових питань, що виникатимуть у разі спільного ведення фермерського господарства фізичною особою-підприємцем і членами його сім'ї чи родичами [13].

Таким чином на нашу думку можливо удосконалити систему фермерства таку операції, а забезпечити визначені законодавством України засади підтримки та державно-правового гарантування у зазначеній сфері.

Крім цього особливості кооперації, як форми взаємодії між різноманітними фермерами, що можуть класифікуватися за географічним принципом, а також з урахуванням масштабів своєї діяльності полягає у створенні ефективних умов взаємної підтримки між зазначеними суб'єктами агропромислового комплексу України, з метою подальшого накопичення потенціалу за відповідним напрямом та збільшення масштабів указаної діяльності.

Під державною підтримкою фермерських господарств пропонується розуміти сукупність заходів, що вживаються державою з метою забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку фермерських господарств, включаючи їх створення та функціонування як суб'єктів господарювання. Вона здійснюється через: 1) Міністерство аграрної політики та продовольства України, державні установи (зокрема, Український державний фонд підтримки фермерських господарств, Аграрний фонд тощо); 2) органи місцевого самоврядування; 3) сільськогосподарські дорадчі служби, кредитні спілки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи тощо. Причому, особливе місце серед суб'єктів, які можуть надавати допомогу фермерським господарствам, займає остання група. Підтримуючи їх розвиток, держава створює умови для надання не тільки фінансових, а й

консультаційних, організаційних та інших послуг фермерським господарствам на пільгових засадах [133].

Відповідно, зазначені державі інституції покликані не лише забезпечувати дотримання визначених нормативно-правовими актами приписів і правил, а й сприяти в утвердженні діяльності відповідного сектору підприємництва, забезпечувати дотримання правил конкурентоспроможності на ринку та сприяти дотриманню соціально-правових стандартів поведінки з працевлаштованими громадянами.

Діяльність зазначених державних інституцій, крізь призму адміністративно-правового регулювання та використання різноманітних адміністративних процедур у сфері фермерства та кооперації, полягає в створенні належних умов для спільного суміжного розвитку всіх суб'єктів у сфері агропромисловості загалом та фермерства зокрема, котрі в свою чергу мають надзвичайно важливе державницьке значення для стабільного та виваженого функціонування системи економіки України, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану та в контексті подальших євроінтеграційних процесів, що включають в себе внесення змін до актів законодавства України з метою проведення його відповідність до норм Європейського Союзу та перспективного проведення переговорного процесу між зазначеними сторонами.

Законом від 31 березня 2016 р. внесено зміни до поняття фермерського господарства й вилучено вказівку на необхідність створення юридичної особи, а також розширено можливості щодо використання різних земельних ділянок для ведення фермерського господарства, в тому числі й тих, що надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та особистого селянського господарства. Так, фермерське господарство розглядається як форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку й реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність і/або користування, у тому числі в оренду, для ведення

фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [153; 114]. Сталий розвиток сільських територій можливий за умов виконання прийнятих нормативних актів, збалансованого росту економіки, розширення несільськогосподарської зайнятості в сільській місцевості, основою якого є зелений туризм, поліпшення умов доступу господарських суб'єктів підприємницької діяльності на селі до ринків ресурсів, де головною метою є створення умов для зростання благополуччя населення й формування сприятливого соціального та економічного середовища на селі [114]. Себто, зазначене дає підстави стверджувати про те, що фермерське господарство як один із найбільших сегментів агропромислового комплексу, на нашу думку є більш регульованим адміністративно-правовими методами ніж сфера кооперації, оскільки передбачає більш розвинені та великі масштаби діяльності в указаному сегменті агропромислового комплексу.

Законодавство про фермерство в Україні є важливим інститутом аграрного законодавства України. Сучасний розвиток законодавства про фермерство характеризується зміною підходів до сутності і юридичних ознак фермерського господарства, спрощенням порядку створення фермерського господарства, урізноманітненням видів господарств і державним сприянням розвитку сімейних фермерських господарств. Основними напрямками розвитку законодавства про фермерські господарства є такі: належна регламентація правового статусу фізичних осіб-підприємців, що займаються веденням фермерського господарства, врегулювання земельних і майнових відносин у таких господарствах, а також законодавче закріплення заходів державної підтримки сімейних фермерських господарств [13]. Саме тому так важливо забезпечувати функціонування всіх структурних елементів інституту фермерства та кооперації, крізь призму нормативно-правового забезпечення його функціонування в цілому, а також забезпечення діяльності в цьому напрямку, загалом. Він має прямо пропорційну дію на можливість

подальшого розвитку цього інституту, а також його здатність до подолання проблем і труднощів.

У підрозділі автором досліджено особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації, що в свою чергу дозволило обґрунтувати низку теоретико-правових висновків, що на нашу думку позитивно впливають на укріплення інституційної спроможності забезпечення функціонування адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації в Україні як сфер критично важливих для стабільного та невинного розвитку економіки України.

Фермерство, як один із найбільш розповсюджених видів агропромислової діяльності на території України, станом на сьогодні є досить ризикованим і юридично зрегульованим процесом, що зумовлює потребу удосконалення системи адміністрування цієї сфери правовідносин з боку держави та створення системи лояльного та ефективного управління з боку фермерів. Крім цього, питання кооперації як правовий і адміністративно-правничий феномен так само не достатньо досліджений, що в свою чергу створює необхідність аналізу відповідних норм законодавства України, зокрема удосконалення їх дії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Крім цього, автором досягнуто думки про те, що особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації в період активної фази бойових дій із відбиття збройної агресії росії проти України потребують вдосконалення, оскільки саме тут державний і приватний інтерес може перетинатись за ознакою належності надр України її народу, й відповідно загроза надрам – складає загрозу національній безпеці України.

Висновки до розділу 2

Отже, в результаті аналізу запропонованих у другому розділі матеріалів автору вдалось досягнути позиції про що зміст та сутність адміністративних процедур для функціонування агропромислового комплексу є визначальним, оскільки вся така діяльність пронизана нормами права та базується на принципах диспозитивності та імперативності, що у поєднанні забезпечує реалізацію ефективної державної політики у сфері агропромисловості.

Здесь и на санітарних та фітосанітарних заходів є вектором державної політики, що чітко унормовується законодавством України та покладає низку обов'язків на суб'єкти агропромислового комплексу, щодо забезпечення безпечності впровадження відповідної діяльності та дотримання високих стандартів виготовлення продукції. Поряд із цим державна регуляторна політика як інструмент планування на загальнонаціональному рівні, що дозволяє враховувати державний інтерес приватними методами та інструментами уможливорює провадження такого формату діяльності агропромислового комплексу України, що якомога більш ефективно дозволить інтегрувати його до відповідних агропромислових комплексів країн Європейського Союзу напередодні вступу України до ЄС.

Автором доведено позицію про те, що засади сільськогосподарського дорадництва в контексті функціонування агропромислового комплексу, а також крізь призму адміністративних процедур Розглядається як унормована правнича та інформаційно-аналітична, методична діяльність окремих суб'єктів, що мають на меті ефективізацію сільського господарства в Україні. При цьому ефективність провадження фермерства та кооперації в Україні зумовлюється низкою факторів, що безпосередньо пов'язані зі збройною агресією, а також реформуванням ринку сільськогосподарських земель напередодні широкомасштабного вторгнення.

РОЗДІЛ 3.
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
УКРАЇНИ

3.1. Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України

Державно-правове гарантування діяльності в агропромисловому комплексі України як засіб його підтримки та забезпечення сталості діяльності досліджувалось багатьма вченими, проте сучасні дослідження, на нашу думку, мають бути спрямовані на реагування в сучасних правових реаліях.

Необхідно зазначити, що державні структури можуть і повинні відповідно рівню своєї компетенції в тій або іншій формі брати участь в держрегулюванні і розвитку агропромислового виробництва, забезпеченні державної підтримки господарюючих суб'єктів агропродовольчого сектора економіки. Зважаючи на складність проблем державної підтримки і необхідність забезпечення, виходячи з соціально-політичних і економічних умов, балансу податкового, фінансово-кредитного і цінового регулювання, урахування вимог ринку і інших чинників, особливу увагу необхідно звернути на рівень компетентності органів управління агропродовольчого сектора, на готовність організацій до сприйняття встановлених правил, використання наданих ним можливостей; а також на наявність і вірне використання наявних державних ресурсів. Все вказане вимагає наукового підходу до питань державного регулювання і підтримки господарських структур агропродовольчого сектора економіки [46]. Соціально-політичні та соціально-економічні умови функціонування агропромислового комплексу

створюють обставини та необхідність забезпечення гарантування цієї діяльності з боку держави.

Головне завдання правової політики - нормативно-правове забезпечення реформ, які проводяться в державі. Сьогодні з цим завданням вона, на превеликий жаль, належним чином не справляється. Більшість важливих законодавчих актів ще не прийняті, хоча потреба в них відчувається дуже гостро, а це означає, що відповідні суспільні відносини залишаються нерегульованими, пущеними на самоплив. Тому вільно почувуються мафіозні структури, які задля своїх інтересів намагаються самі за допомогою кримінальних правил врегулювати відповідні сфери діяльності. Виникли «тіньова політика», «тіньова економіка», «тіньова влада», «тіньове регулювання», які призводять урешті до «тіньової держави». Правова політика повинна мати здатність прогнозувати больові точки життя суспільства і своєчасно та ефективно здійснювати їх профілактику. Зміст правової політики включає в себе велику кількість компонентів: стратегію законодавства, принципи правового регулювання, конституційне будівництво, здійснення державно-правової реформи, захист прав людини, вдосконалення виборчого права, основних засад суспільного та конституційного ладу, зміцнення законності, правопорядку, дисципліни і багато чого іншого. Можна говорити й про деякі інші різновиди (або напрямки) правової політики, наприклад, кримінальний, виправний (виконавчий), наглядовий, законотворчий тощо [44].

Правове регулювання відносин щодо надання державних і місцевих гарантій здійснюється нормами як фінансового, так і цивільного та господарського права. Водночас, за справедливим застереженням науковців, спостерігається пріоритет фінансово-правового регулювання над приватноправовим, що зумовлено публічно-правовою природою суспільних відносин, що аналізуються. Наведене є цілком логічним. Зазначимо, що усі форми державної допомоги суб'єктам господарювання, закріплені в Законі України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»

характеризуються певними особливостями, не є виключенням державні та місцеві гарантії. Зокрема, відмінність гарантії від інших форм державної (публічної) допомоги полягає в тому, що при її наданні не виникає зобов'язання здійснювати видатки, тобто витратити кошти згідно з затвердженою бюджетною програмою, а формується умовний борг публічного утворення, яке надає такий вид державної допомоги, – гарантований борг [19, с. 13]. Слід зазначити, що як вченими і дослідниками так і в нормативно-правових актах система державно-правового гарантування визначається, як механізм підтримки у відповідній сфері соціально-правових відносин, що гарантує можливість безперервного сталого та системного подальшого розвитку будь-якого напрямку, не лише у сфері агропромисловості хоч зазначений контекст і є одним із найбільш важливих для сучасної України та сталості її економіки.

При визначенні цільової спрямованості державних гарантій пріоритет повинен надаватися інвестиціям в інфраструктуру, особливо в транспортний сектор, мережі водо- і газопостачання, забезпечення теплом і електроенергією. Підвищення якості об'єктів транспортної інфраструктури та розширення сітьових галузей сприятимуть зниженню витрат на ведення підприємницької діяльності в Україні та визначатимуть підвищення темпів зростання економіки України у довгостроковому періоді. Так, О. Р. Гофман пропонує визначати державну гарантію як письмове, строкове, платне, грошове зобов'язання України щодо виконання гарантованого зобов'язання перед кредитором, за умови прострочення його виконання боржником, у порядку встановленому законом та договором, що виникає на конкурсній основі, унаслідок прийняття відповідного акта Кабінетом Міністрів України, у межах, за рахунок і за напрямками, визначеними законом про Державний бюджет України [29, с. 8]. Спираючись на позицію автора необхідно звернути увагу на те, що ефективна система розподілу порядку виплати та визначення чітких умов компенсації конкретних фінансових активів, що були надані суб'єкту агропромисловості в межах державно-правового гарантування

сталості розвитку зазначеної сфери, є аксіомою ефективності політики державного інвестування у відповідний сектор й має бути забезпечено контроль за цим процесом на найвищому рівні.

Міжнародний досвід вказує на те, що уряди багатьох країн схильні до надмірного надання державних гарантій підприємствам у зв'язку з тим, що гарантії не підлягають такій же ретельній перевірці на предмет доцільності і обґрунтованості обсягу, як інші державні витрати. Рішення щодо надання державних гарантій не вимагають негайного витрачання бюджетних коштів і не впливають на величину бюджетного дефіциту у період надання гарантії. Зазначені чинники заохочують уряд надавати субсидії підприємствам не у грошовій формі, а через прийняття певних ризиків. На підставі зазначається, що надання державних (місцевих) гарантій є доволі складною формою підтримки суб'єктів господарювання. На нашу думку, правовий механізм їх надання потребує певних коригувань. Зокрема, йдеться про необхідність усунення, так би мовити, подвійних стандартів, у визначенні умов надання державних гарантій. Крім того, необхідно враховувати практику надання державної допомоги суб'єктам господарювання в країнах ЄС [67].

Державна аграрна політика виступає вагомим складником національної політики України й спрямована на створення умов для сталого розвитку сільського господарства. Пріоритетність розвитку національного аграрного сектору зумовлюється винятковою значущістю та незамінністю продукції рослинництва і тваринництва в життєдіяльності людини і суспільства, а також визначальною роллю нашої держави як одного зі світових лідерів – виробників сільськогосподарської продукції та гаранта глобальної продовольчої безпеки. Як вбачається, у сучасних умовах ведення повномасштабної війни на території України державна аграрна політика потребує суттєвої трансформації, певної зміни векторів, пріоритетів і напрямів, опрацювання ефективних засобів досягнення проголошених стратегічних цілей в умовах воєнного стану, в тому числі з урахуванням необхідності створення умов для повоєнного відродження потенціалу

аграрного сектору й агросфери в цілому [69]. Розширюючи дане судження належить зазначити, що державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу, складовою якого є рослинництво тваринництво і сільське господарство, є невід'ємною складовою механізму не лише державної підтримки, а й уможливлення такого виду діяльності, як аграрна промисловість, особливо на період дії воєнного стану. Крім цього, суміжні галузі діяльності, як от рослинництво чи тваринництво також потребують державно-правового гарантування, що зокрема міститься в системі нормативно-правових актів котрі регулюють дану сферу соціально-правових відносин.

Розглянувши різноманітні законодавчі та доктринальні підходи до визначення державних та місцевих гарантій, а також проаналізувавши порядок їх надання в Україні, констатуємо: по-перше, вказані гарантії характеризуються публічною природою: (а) порядок їх надання регламентовано нормами публічного права; (б) обов'язковими учасниками у правовідносинах з надання таких гарантій є органи державної влади (зокрема, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України та ін.) та органи місцевого самоврядування (відповідні міські ради); (в) яскраво виражений імперативний порядок їх надання та нерівність учасників; по-друге, необхідно чітко закріпити критерії, які дозволятимуть владним суб'єктам надавати відповідні преференції суб'єктам господарювання на отримання таких гарантій (наприклад, пріоритетність відповідної галузі для держави на певний період; по-третє, забезпечити реалізацію всіх умов надання гарантій як істотних й усунути, так би мовити формальне їх виконання [37].

Державна підтримка сільськогосподарського виробництва в Україні має бути спрямована на забезпечення отримання прибутковості виробництва на рівні, що забезпечує розширене відтворення, створення сприятливих соціальних умов життя сільських жителів та покращення добробуту їхніх сімей, формування передумов для збереження та комплексного розвитку

сільських територій, задоволення потреб населення України в якісних і доступних продуктах харчування, розширення експортного потенціалу країни. Основними нормативно-правовими актами, що визначають державну підтримку аграрної галузі та сільськогосподарських товаровиробників в Україні, є закони України: «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.», Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. та ін. [164]. Так, ідея гарантування правових відносин у державно-правовому ладі втілюється в конкретних нормативно-правових актах, котрі забезпечують адміністративно-правове регулюванні відповідного сектору правовідносин. Саме чітке формулювання державно-правових гарантій у нормативно-правових актах, що забезпечують адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу України забезпечує можливість втілення в життя відповідних нормативних приписів.

Удосконалення державно-владного механізму - магістральний напрямок правової політики України на цьому етапі. Порядок у владі залежить насамперед від самої влади. Якщо вона апелює до народу, то для цього потрібно посилити контроль знизу, відповідальність згори, здійснити стратегічне реформування державної служби, забезпечити належний рівень кваліфікованих кадрів, звільнитися від корупціонерів, суворо дотримуватися законів, принципів демократії, прав людини, покінчити з конфронтацією та протистоянням у цій сфері, виробити чітку програму виходу суспільства з кризи, підвищити життєвий рівень населення і тим самим підняти свій престиж в очах народу, завоювати його довіру [44].

Потреба в державній підтримці сільського господарства викликає в науковій літературі або активне схвалення, або досить критичний осуд. На цій основі сформувалося багато підходів до класифікації моделей державного впливу на сільське господарство. Аналізуючи наукові погляди, представлені в літературі, П.Ю. Шведенко дійшов висновку, що наразі склалося два підходи щодо ролі держави в економіці: а) один представлений концепцією

«обмеженої інтервенції держави в економіку» та передбачає проведення макроекономічної політики, основаної на монетаристських методах; б) другий полягає в обґрунтуванні достатньо активної ролі держави в перетвореннях, зокрема в аграрному секторі [31; 160]. Державний вплив на гарантування процесів здійснення основних операцій у сфері агропромислового комплексу України полягає не лише в гарантуванні окремих системних і структурованих елементів, а й у забезпеченні реалізації заходів із державного контролю відповідної сфери правовідносин.

З цих позицій стратегічний напрямок правової політики сьогодні - переведення суспільства за допомогою права в якісно інший стан - формування громадянського суспільства, правової держави, забезпечення їх стійкого поступового розвитку. Завдання правової реформи полягає в тому, щоб поставити в центр правової системи особистість як найвищу соціальну цінність з її різнобічними духовними та матеріальними інтересами. Відповідно пріоритети сучасної правової політики - особистість, сім'я, суспільство, держава. Ці пріоритети повинні реалізовуватись за допомогою всіх галузей права як об'єднані, системотвірні засади правової системи. На цій основі й повинні здійснюватись нині правотворчість, правореалізація та інші правові й організаційні форми реалізації державної правової політики. Без комплексної взаємодії всіх компонентів правової системи не можуть бути реалізовані цілі правової політики [44].

Ведення повномасштабної війни на території України зумовлює виникнення реальних загроз у сферах продовольчої, агроекологічної, енергетичної безпеки, причому як на національному, так і на глобальному рівні. Війна завдала величезних збитків аграріям й агросфері в цілому. Аграрний сектор на сьогодні є прямою жертвою війни. Лише прямі втрати сільськогосподарських активів станом на 1 січня 2023 р. сягнули 7,8 млрд. дол. [2]. Саме тому питання державно-правового гарантування усього агропромислового комплексу, а також його значущість Для національної та державної безпеки, зокрема у період дії правового режиму воєнного стану та

реалізації заходів із відсічі агресору є пріоритетним. Відповідно, механізм державно-правового гарантування втілюється в системі нормативно-правових актів, котрі й складають його.

До них включаються: а) збитки нанесені активам, що використовуються у сільському господарстві: сільськогосподарська техніка, зерносховища й інші об'єкти аграрної інфраструктури, поголів'я сільськогосподарських тварин, багаторічні насадження, виробничі приміщення, вироблена продукція тощо; б) шкода, завдана ґрунтам. Переважна частина територій, на яких ведуться активні бойові дії, зайнята сільськогосподарськими угіддями – полями, сіножатями та пасовищами. Військові дії призводять до цілого ряду небезпечних впливів на землі сільськогосподарського призначення – мінування, засмічення уламками бойових частин ракет, забруднення важкими металами та їх сполуками внаслідок обстрілів, утворення воронок, ущільнення й деградація ґрунтів внаслідок зміни інтенсивності процесів, які домінували на довоєнному ґрунтовому ландшафті тощо. Земельному фонду України внаслідок військової агресії РФ завдано колосальної шкоди, негативні наслідки якої відчуватимуться ще тривалий час. Адже відновлення ґрунту є процесом, неймовірно витратним за часом, для відновлення природного ґрунтового покриву необхідні століття; в) витрати, понесені на релокацію агробізнесу, за умови її проведення та ін. Окрім скорочення посівних площ й значних агроекологічних проблем, серед чинників, що ускладнюють ситуацію слід назвати: порушення логістичних ланцюгів, блокування морських портів і шляхів, руйнування місць зберігання сільгосппродукції, заборона окремих країн ЄС на імпорт української сільськогосподарської продукції, зниження внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію на фоні здорожчання паливно-мастильних матеріалів, енергоносіїв, насіння, кормів тощо. З огляду на викладене й з урахуванням перспектив майбутньої євроінтеграції значною мірою підвищується роль держави в забезпеченні ефективного регулювання аграрного сектору економіки, у формуванні й проведенні науково-

обґрунтованої, системної і стабільної державної аграрної політики в умовах воєнного стану і в повоєнний період, визначенні її актуальних пріоритетів, напрямів й системи заходів реалізації поставлених цілей, розробці й впровадженні необхідних змін до чинного законодавства та ін. При цьому, як вбачається, одним з пріоритетних напрямів державної аграрної політики в умовах воєнного стану має стати грантова підтримка агробізнесу як різновид фінансової підтримки вітчизняного агробізнесу [69]. Відповідно, на нашу думку, механізм державно-правового гарантування функціонування агропромислового комплексу, полягає в необхідності укладення та реалізації державних стратегічних концепцій та інших планів діяльності, що безпосередньо втілюють такі інструменти менеджменту в агропромисловому комплексі, як от державне гарантування, підтримка у вирішенні тих чи інших спорів у тому числі в судовому порядку на міжнародному рівні, організація процесів з належної фіксації усіх діянь, що завдали збитку агропромисловому комплексу в загальнодержавному контексті та з огляду на приватний інтерес кожного громадянина.

Більш детально своє бачення описують С. Майстро та О. Федоренко, які аналізують три найпоширеніші концепції аграрного розвитку: 1) «конкурентоспроможна галузь», згідно з якою АПК має розвиватися на таких же засадах, що й інші сектори економіки: без жодних пільг і сприяння розвитку; 2) «глобалізоване сільське господарство», тобто якщо в країні є сприятливі умови для вирощування пшениці, кукурудзи чи ріпаку, то вона має спеціалізуватися на їх виробництві, прагнучи високих врожаїв шляхом максимальної інтенсифікації; 3) «багатофункціональний розвиток», згідно з якою аграрне виробництво має ставити перед собою завдання не лише виробляти якомога більше зерна, молока, м'яса, овочів та фруктів, а й розвивати соціальну сферу, культуру сільських територій. Цей, останній, варіант аграрного розвитку (який, до речі, рекомендований резолюцією ООН) обрали розвинені країни світу [76; 155]. Правові питання державної підтримки сільського господарства надзвичайно тісно пов'язані із

економічною складовою цих відносин. З цього приводу дуже слушною є думка О.П. Подцерковного, який вважає, що розвиток галузей права, що мають своїм предметом врегулювання відносин у сучасній економіці, неможливо науково забезпечити, якщо не дослідити економічний зміст суспільних відносин, які піддані державно-правовому впливу, не з'ясувати економічні наслідки від дії правових приписів, дозволів, заборон [108]. Правове регулювання державної підтримки сільського господарства в цьому аспекті не є виключенням, адже економічні передумови її надання є первинними порівняно з правом. При цьому економічні передумови державної підтримки сільського господарства хоча і є найбільш дослідженими, однак вони далеко не єдині [31]. Саме суттєвий вплив на сферу економіки в державі, а також левовий вплив результатів діяльності агропромислового комплексу на річний і ситуативний показник валового внутрішнього продукту зумовлює потребу забезпечення державно-правового гарантування відповідного сегменту правовідносин, що в свою чергу є дієвим інструментом стабільності та розвитку.

Як вбачається, сутність сучасної аграрної політики держави полягає у подоланні викликів і загроз воєнного стану й необхідності забезпечення повоєнного відродження аграрного сектору України й має реалізовуватись, насамперед, у таких напрямках, як: а) безпековий (гарантування продовольчої безпеки, забезпечення агровиробничої, агроенергетичної та агроекологічної безпеки); б) напрям стимулювання ведення агробізнесу в надскладних умовах ведення повномасштабної війни (фінансова, грантова, податкова підтримка та ін.), в) напрям відшкодування завданої військовою агресією РФ шкоди агросфері й аграрним товаровиробникам; г) напрям цифрової трансформації відносин у сфері агробізнесу; д) напрям повоєнного відновлення й забезпечення сталого розвитку агросфери [69]. Водночас, аналізуючи зазначену соціально-правову конструкцію, на нашу думку, належать звернути увагу на те, що такі аспекти, як цифрова трансформація, відносин в структурі агропромислового комплексу, стимулювання ведення

агробізнесу в будь-яких умовах, а також питання продовольчої безпеки та агроенергетичної інфраструктури, вже мають вирішуватись на загальнодержавному рівні, що власне регулюється окремим законодавством у цій сфері та гарантується неналежному рівні.

Участь держави в забезпеченні сприятливіших умов для АПК пов'язана з тим, що система кредитування, що існує в країні, орієнтована на галузі з високою оборотністю капіталу і прибутковістю. Специфіка сільського господарства і інших галузей АПК, їх складне фінансово-економічне становище, високі процентні ставки по кредитах не дозволяють товаровиробникам аграрного сектора нарівні з іншими галузями народного господарства брати участь на ринку кредитних ресурсів. Для підприємств агропродовольчого сектора економіки кредитна система на сучасному етапі, повинна включати пільгове кредитування, що передбачає: збільшення частки довгострокових кредитів; зниження процентних ставок; розвиток заставних операцій; розвиток іпотечного кредиту; створення системи кредитних кооперативів. Залучення інвестиційних ресурсів в агропродовольчий сектор є важливою умовою, його розвитку. Зважаючи на специфіку АПК, необхідна державна підтримка залучення інвестицій в цю сферу виробництва. Вона повинна виражатися в створенні законодавчо-нормативних механізмів, регулюючих відносини між суб'єктами підприємницької діяльності, розробці механізмів страхування інвестицій, в створенні системи пільг, яка б забезпечувала привабливість інвестицій в АПК. В цілях подолання негативних сторін «пропорційного розподілу» бюджетних ресурсів останніми роками реалізується принцип «виділення бюджетних коштів ефективно працюючим господарствам». Кошти субсидій і субвенцій, фонду пільгового кредитування і лізингового фонду прямують переважно в сильні господарства, здатні забезпечити їх повернення. Проте фінансово стійкі в даний час сільськогосподарські підприємства – це, як правило, ті, які ще в дореформений період мали могутню матеріально-технічну і соціальну базу, швидше інших адаптувалися до ринку, зберегли

кваліфіковані кадри, відновили платоспроможність [46]. Агропромисловий комплекс, із урахуванням частки агропромислових культур і видів зайняття підприємницькою діяльністю на території України загалом відіграє неабияке важливе значення для стабільності функціонування економіки України, а крім цього, враховуючи, що національно власністю України – є надра та земля, це питання потребує додаткового контролю, регуляції, а відповідно й державно-правового гарантування процесів використання земельних ресурсів України в підприємницькій діяльності відповідних суб'єктів.

Певні кроки на шляху реалізації деяких із зазначених цілей вже зроблено. Так, з метою запровадження нових інструментів фінансової підтримки суб'єктів агробізнесу в умовах воєнного стану Постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року «Деякі питання надання грантів бізнесу» затверджено Порядки надання: мікрогрантів на створення і розвиток власного бізнесу; грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства; грантів для створення й розвитку тепличного господарства. Прийняття цих Порядків засвідчує нормативний перехід до прямої грантової підтримки аграрних товаровиробників. Серед інших загальних підходів у спеціальній літературі виділяють наступні: надання коштів з резервного фонду державного бюджету за програмою “Надання грантів для створення або розвитку бізнесу”; безготівкова форма надання гранту; цифровізація процедури з використанням засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Порталу Дія); закріплення загальних вимог до грантоотримувачів й накладання на них певних обов'язків (приміром, створення визначеної кількості робочих місць тощо) та ін. [68, с. 19]. На нашу думку, з урахуванням специфіки агропромислового комплексу, що полягає в поєднанні та безпосередньому регулюванню державних інтересів способами публічно-приватного партнерства найбільш ефективним інструментом державно-правового гарантування функціонування агропромислового комплексу є гарантування в даній сфері. Державно-правові гарантії за допомогою гранту, перш за все, дозволяють

визначити правильні вектори розвитку агропромислового комплексу, що становить предмет національної безпеки, визначити щодо інструментів та методів впливу на ті чи інші деструктивні фактори, що гальмують його розвиток, а також забезпечити аналіз наслідків вжитих заходів та результативність тих чи інших управлінських рішень, що складає повний цикл державного менеджменту в сфері агропромисловості, а також втілює собою державно-правове гарантування.

Визначаючи розвиток аграрного сектору та зміцнення присутності України на світовому ринку аграрної продукції як одну з підойм забезпечення стійкості та динамічності економічного розвитку країни, слід враховувати особливості конкурентної ситуації на цьому ринку. Зокрема, вона характеризується наявністю активної державної підтримки сільськогосподарського виробництва провідними країнами світу. Основними напрямками (цілями) такої підтримки є наступні: підтримка товарного виробництва та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; підтримка дрібних товаровиробників, починаючи підприємців, сімейних ферм та кооперативних об'єднань; охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь; встановлення цін підтримки на окремі види сільськогосподарської продукції; розвиток ринкової інфраструктури; підтримка місцевих ініціатив розвитку сільських територій та якості життя на селі; розвиток аграрної науки та впровадження у виробництво новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції, догляду за тваринами, систем обробітку ґрунту та ін.; розвиток сільськогосподарського машинобудування [164].

Позитивний ефект на розв'язання проблем фінансової підтримки агробізнесу засвідчила й Державна програма підтримки бізнесу «Робота», спрямована на стимулювання аграріїв за рахунок грантової допомоги розвивати власну справу в складний період війни, забезпечувати безперервне функціонування свого агробізнесу, створювати робочі місця і сплачувати податки. Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО)

в межах проекту «Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків доданої вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах» запроваджено програму «Грантова підтримка для мікро- та малих виробників аграрної продукції» [10]. Програму спрямовано на надання інвестиційної грантової допомоги мікро- та малим сільськогосподарським виробникам, кооперативам та асоціаціям виробників географічних зазначень зі Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та частини Чернівецької областей. Донором цієї грантової програми виступив Європейський Союз, бюджет становить 14,3 млн євро. Пріоритетами даної програми грантової підтримки виступають: 1) гендерна рівність і справедливість (підтримка господарств, очолюваних жінками); 2) сприяння участі молоді (до 35 років) та інших вразливих верств у сільському господарстві; 3) сприяння впровадженню кліматично орієнтованих методів сільського господарства; 4) сприяння розвитку географічних зазначень або виробництва органічної продукції [69]. Саме тому, на нашу думку, питання державно-правового гарантування в агропромисловому комплексі перш за все полягає в укладанні низки високорівневих нормативно-правових актів, що прямо чи опосередковано створюють обставини та умови для збереження всіх структурних елементів та суб'єктів діючого агропромислового комплексу України, а також забезпечують перспективи щодо його подальшого розвитку в залежності від різноманітних детермінантів безпекового середовища, у тому числі з огляду на діючий правовий режим воєнного стану, а також активно триваючі заходи з відсічі агресору.

У підрозділі проаналізовано сутність, зміст і значення державно-правових гарантій підтримки агропромислового комплексу України, що в свою чергу розглядаються науковцями і дослідниками, як низка визначених законодавством України (нормативно-правовими актами) та втілених у державних програмах правничих систем підтримки суб'єктів агропромислового комплексу України з метою забезпечення стабільності

його функціонування та забезпечення непорушності та дерегуляції економічних правовідносин в Україні.

Державно-правове гарантування за своєю сутністю є тим інструментом менеджменту у сфері агропромислового комплексу, що дозволяє ефективно розпоряджатися наявними ресурсами, а також всебічно сприяти розвитку зазначеної сфери соціально-правових відносин та її ефективній взаємній інтеграції з економіко-правовим середовищем Європейського Союзу.

Підкреслено, що навіть під час дії правового режиму воєнного стану в Україні та триваючих заходів із відбиття збройної агресії росії проти України, що характерно широтою й довготою лінії бойового зіткнення, повальним мінуванням полів, а також руйнуванням і мінуванням адміністративних споруд агропромислового комплексу, державою вживаються необхідні право-гарантувальні кроки, спрямовані на підтримку агропромислового комплексу України.

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України

Наріжним каменем у дослідженнях вчених і науковців постає питання подальшого розвитку механізму адміністративно-правового регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України, оскільки в даному контексті нормативно-правові акти є визначальним та найбільш ефективними інструментами впорядкування соціально-правової діяльності у зазначеній сфері. Крім цього Спираючись на попередне сформовані позиції про стратегічність та надзвичайно важливість функціонування агропромислового комплексу України, а також широке коло нормативно-правових актів, що забезпечують його регулювання, питання розвитку адміністративного законодавства, в частині удосконалення

адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України постає ще більш гостро.

Структура агропромислового комплексу України, з урахуванням всіх нормативно-правових особливостей, є досить розгалуженою, зокрема, це впливає на необхідність застосування стратегічного підходу до питання розвитку адміністративного законодавства в указаному векторі соціальних відносин. Крім цього, додатковою обставиною виступає те, що в Україні діє правовий режим воєнного стану та всі структурні елементи агропромислового комплексу України, маючи стратегічне значення для економіки додатково врегульовується нормативно-правовими актами різного рівня та кіл компетенції.

На сьогоднішній день аграрний сектор займає значну частку в структурі економіки України, а також є одним з перспективних напрямків розширення зовнішньоекономічних відносин. Ефективність виробничих та торгівельних відносин в аграрній сфері суттєво впливає на розвиток суміжних секторів та конкурентоспроможність країни в цілому. На сьогоднішній день, вітчизняна сільськогосподарська продукція, а саме зернові культури, соняшникова олія та молочна продукція експортується до багатьох країн світу і користуються попитом на міжнародних ринках, що відповідно суттєво посилює позиції України серед інших гравців світового ринку. Однак, не зважаючи на значний потенціал, агропромисловий комплекс має ряд галузевих проблем, що можуть стати перешкодою для подальшого розвитку та зміцнення вже існуючої позиції. Серед них: організаційні та структурні зміни у галузі, недостатньо ефективна інноваційна діяльність та управління витратами, нестабільність економічної ситуації в світі, та ін. Вирішення цих проблем дасть можливість розширити та модернізувати діяльність окремих аграрних підприємств, а також компаній, що є суміжними до агропромислового комплексу, що в результаті буде сприяти подальшому підвищенню потенціалу аграрного сектору [30]. Безперечним належить виокремити те, що провадження організаційних та

структурних змін у системі агропромислового комплексу України, з урахуванням поліваріативності векторів його функціонування потребує комплексного та системного підходу з боку законодавця. Крім цього чільним буде зазначити про те, що хоч зміни і мають вносити системно, проте, вкласти їх в один нормативно-правовий акт з огляду на підходи до конструювання законодавства України є неможливим.

Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що з одного боку може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки [90; 84]. Такі широкий підхід до адміністративно-правового регулювання відносин у сфері функціонування агропромислового комплексу, а також можливості застосування різноманітних інструментів адміністративно-правового менеджменту зазначеного напряму в державній політиці свідчить про необхідність застосування мультидисциплінарного підходу до підготовки проектів змін у нормативно-правові акти. Перш за все, окремим питанням на нашу думку має постати внесення змін до податкового законодавства.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою. Незважаючи на певні досягнення в розвитку аграрної сфери, в Україні ще багато питань чекають на вирішення. Для того щоб сільське господарство в нашій країні розвивалося і процвітало потрібні суттєві зміни

у ціновій політиці. Сільському господарству потрібні стабільні ціни, орієнтуючись на які фермери могли б визначати оптимальний обсяг виробництва продукції. Ціновий механізм повинен стати головною ланкою постреформованого аграрного виробництва [83]. Цілком поділяючи зазначену позицію, на нашу думку необхідно підкреслити те, що стратегічний підхід до розвитку різних секторів агропромислового комплексу України має бути застосований із огляду на багаторічну перспективу, у тому числі, враховуючи безпекову ситуацію. Крім цього, одним із найбільш важливих факторів, що необхідно врахувати під час укладання відповідних стратегій, є інтенсивні європейські намагання України, що вже відображаються на чинному законодавстві України, оскільки вона набула статусу кандидата в члени Європейського Союзу, а перемовини про вступ заплановано розпочати влітку 2024 року, що так само може тягнути за собою необхідність унесення комплексних змін до законодавства України у сфері агропромисловості та відповідного сектору загалом.

Детально проаналізувавши стан агропромислового комплексу можна зробити висновок, що сектор потребує значної модернізації технічного обладнання для більш швидкої адаптації до кліматичних та економічних умов, а також з метою стрімкого розвитку галузі. Загалом, починаючи з 2017 року ринок сільськогосподарської техніки активно розширювався. У 2018 році інтерес сільськогосподарських товаровиробників був сконцентрований більше на малих та середніх тракторах, був відчутний дефіцит комбайнів, адже виробництво продукції рослинного походження зростає, відповідно необхідно все більше машин для збору врожаю. Дослідження ринку дозволяє виділити низку факторів, що характеризують її стан на сьогоднішній день [48]. Водночас, зазначена позиція свідчить про необхідність укладання комплексної стратегії із модернізації агропромислового комплексу, застосування необхідних інноваційних інструментів, що можуть поліпшити функціонування різних секторів агропромислового комплексу України.

Такий підхід дозволить забезпечити економію трудових та фінансових ресурсів, а також раціоналізацію взаємин (як внутрішніх так і зовнішніх) у зазначеній сфері державної політики.

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення потреб населення якісними продуктами харчування різноманітного асортименту актуалізують питання якісного використання наявного природоресурсного потенціалу вітчизняного аграрного сектору і підвищення його конкурентоспроможності. Без високоефективного і конкурентоспроможного аграрного сектору неможливо вирішити також стратегічні завдання розвитку соціально орієнтованої економіки країни, формування цивілізованого аграрного ринку, входження країни у світовий економічний простір. Ефективний розвиток сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності є ключовими пріоритетами реформування національної економіки, зафіксованими у Стратегії розвитку «Україна – 2020», Програмі діяльності Кабінету Міністрів України на 2015-2016 рр., Угоді про Коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України Верховної Ради України VIII скликання, Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та Плані дій з її виконання та ін. Основними напрямками реформ визначено: забезпечення ефективного землекористування на основі завершення земельної реформи; удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь; розвиток зовнішньоекономічних відносин та сприяння міжнародній торгівлі; забезпечення сталого розвитку сільських територій; адаптацію процесів агропромислового виробництва до європейських вимог [129]. Указана позиція свідчить про визначальну роль і значення нормативно-правового регулювання у функціонуванні агропромислового комплексу України, а також особливе підкреслює важливість норм і положень адміністративного характеру, що власний забезпечують регулювання даного вектору державної політики. При цьому, на нашу думку, значна кількість нормативно-правових актів, як от програми діяльності або стратегії розвитку

потребують суттєвого доопрацювання з урахуванням безпекової ситуації на території України, що перш за все безпосередньо взаємопов'язане із триваючими заходами із відсічі збройній агресії.

Тому, ми пропонуємо взявши за основу зазначені напрями державної політики, розширити межі їх реалізації та визначити акценти адміністративно-правового регулювання зазначених процесів. Це, на нашу думку, перш за все може бути втілено в контексті декількох напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України. Пропонуємо розглянути кожний із них окремо, виділивши при цьому найбільш важливі вектори та особливості правореалізації.

Щодо забезпечення ефективного землекористування на основі завершення земельної реформи. Ефективне землекористування, що перш за все пов'язується із завершенням земельної реформи та ускладнюється триваючими бойовими діями на окремих територіях України, а також економічною нестабільністю держави є результативним інструментом стабілізації національної економіки та забезпечення державної безпеки у даному контексті.

Сьогодні, на жаль, відзначається той факт, що ефективність використання земель в Україні далека від оптимальної. Багатьма українськими аграріями ігноруються основні агротехнічні заходи за технологічними картами вирощування сільськогосподарських культур. Спостерігається порушення структури посівних площ, в сівозміні змінюється науково обґрунтоване чергування культур. Окремо необхідне відзначити, що відтворення родючості ґрунтів не буде відбуватися, якщо немає агрохімічного обстеження полів на вміст рухомих форм мікроелементів, вмісту гумусу, рН ґрунту тощо, яке необхідне для складання систем живлення рослин [43]. Крім цього, на нашу думку, важливим є необхідність врахування того, що значна територія українських земель де в певний період

відбувались бойові дії є замінованою. За інформацією органів державної влади із числа суб'єктів сектору безпеки і оборони щільність мінування не дозволяє ефективно провадити сільське господарство та забезпечувати реалізацію політики землекористування без попереднього проведення відповідних розмінувальних заходів. Цей елемент, на нашу думку, має бути обов'язковим елементом будь-якої стратегії, концепції чи державної програми, оскільки безпековий аспект у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина є надважливим.

Розглядаючи ефективність використання земель, як соціально-економічну категорію за об'єкт дослідження було взято землі, які за функціональним використанням належать до земель продуктивного типу (відповідно до класифікації земель за функціональним використанням [18, с. 122-125]). Такий підхід з точки зору формування екосистем, а також сталих агроландшафтів в межах територіальних громад та управління ними є перспективним так як усуває громіздку класифікацію земель, дозволяє чітко виписати для землекористувачів екологічні норми та стандарти землекористування, розширити функції земель щодо їх цільового використання в межах групи, та полегшити їх нормативно-правове регулювання. Із площ земель продуктивного типу зокрема, досліджували ефективність використання земель залучених під посіви сільськогосподарських культур, до яких, в умовах ринкових відносин найбільше прикута увага [17]. Водночас, крізь призму адміністративно-правового регулювання відповідних правовідносин, належить зауважити на тому, що питання користування різними типами і видами земельного фонду України врегульоване різноманітними нормативно-правовими актами, котрі часто не перетинаються один із одним, а саме тому пошук ефективних інноваційних інструментів щодо менеджменту у сфері агропромисловості є надважливим питанням. При цьому, роль і місце адміністративно-правового законодавства України в зазначеній системі відносин, полягає не лише в

необхідності забезпечення державного контролю за провадженням такої діяльності, а й потреби упровадження програм державної підтримки.

Так, науковці вважають, що вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності в Україні має здійснюватися за такими напрямками: по-перше, національне законодавство в галузі підтримки сільськогосподарських підприємств загалом та адміністративно-правові засади у цьому напрямі зокрема мають бути максимально адаптовані до нормативних актів Європейського Союзу, адже нині Україна перебуває у стані інтеграції в цю міжнародну організацію, що унеможлиблює проведення будь-яких реформувань без врахування європейських стандартів у відповідних галузях життєдіяльності соціуму; по-друге, ключовим аспектом у контексті розвитку адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств має бути вдосконалення державного регулювання бюджетних процесів стимулювання агропромислового комплексу. Реформування у цій сфері має бути спрямоване на підвищення прозорості подібних процесів, їх цільової орієнтованості та виключення з них будь-яких проявів корупційного складника; по-третє, адміністративно-правові засади підтримки сільськогосподарських підприємств мають бути спрямовані на стимулювання діяльності підприємців в агропромисловій сфері, зокрема у формі кооперацій; по-четверте, важливим є вдосконалення нагляду та контролю у сфері державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Так, контрольні-наглядові процедури мають бути спрямовані не на «владний тиск» на підприємця у галузі сільського господарства, а на забезпечення їх рівності у разі отримання державної підтримки, унеможливлення порушення цього принципу, створення відчуття захищеності від протиправних посягань на його власність та діяльність загалом. Реалізація саме цих чотирьох напрямів, на нашу думку, приведе до вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств в Україні, покращення ефективності та дієвості процесів державної підтримки

агропромислового комплексу та виведення його на конкурентний міжнародний рівень [34]. На нашу думку, зазначена позиція найбільш розгорнута та чітко відображає зміст і сутність адміністративно-правового регулювання щодо організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України. Ключовим питанням у забезпеченні державного регулювання агропромисловим сектором є необхідність відлагодження системи державної підтримки зазначеного сектору, оскільки в надскладних умовах нестабільності економіки, а також триваючих бойових дій на території України приватний сектор ризикує технічно не задовольнити потреби економіки держави, що призведе до неминучої дестабілізації фінансово-економічної системи України та неможливості забезпечення потреб відсічі збройної агресії.

В Україні залишається актуальною проблема раціонального використання земельних ресурсів, так як значно погіршується їх якісний стан. Це пов'язано з неправильним веденням сільського господарства деяких сільськогосподарських підприємств, що піклуються більше про отримання прибутку, ніж збереження родючості ґрунту. В результаті такої безгосподарної діяльності, ґрунт сильно виснажується, сильніше підпадає ерозійним процесам. Від якісного стану земельних ресурсів залежить врожайність і якість сільськогосподарських культур [70]. Ця позиція, на нашу думку, так само має бути врахована під час формулювання тих чи інших нормативно-правових актів, або внесення змін до діючих, оскільки питання забезпечення державного контролю запровадженням діяльності у сфері агропромисловості й досі залишається відкритим.

Дослідження ефективного використання земель продуктивного типу показали, що при майже однаковій структурі використання земель під посіви сільськогосподарських культур результати ефективного використання земель в регіонах України були різними. Так, лише у 28% регіонів України показники ефективного використання земель є високими, тоді як у 36% регіонів є низькими та потребують впровадження інноваційних агропроектів.

Щодо ефективного використання земель різними формами господарювання, то нині темпи зростання ефективного використання земель сільськогосподарськими підприємства є вищими, а ніж у господарствах населення, однак нинішня пандемія у країнах світу, призвела до обмеження імпорту продовольчих товарів і тим самим показала, що не слід недооцінювати господарства населення, а навпаки, їм потрібно приділити більше уваги, максимально надавши фінансову підтримку для розвитку, адже це сприятиме як появі нових робочих місць, так і поліпшенню якості життя в сільській місцевості. Нині ефективність землекористування в регіонах та по формах господарювання визначатиметься їх здатністю швидко адаптуватися до темпів деградації та опустелювання земель в умовах змін клімату. Звичні підходи до ефективності використання земель і розуміння процесів землекористування не працюватимуть, а динаміка змін і невизначеностей буде тільки наростати. Тому нагальними є кардинальні зміни в підходах та стратегії формування земельних відносин, ефективного використання земель як у розрізі регіонів, з урахуванням регіональних особливостей, так і в розрізі форм господарювання, оскільки земельні ресурси є і будуть важливим та стратегічним ресурсом розвитку не лише регіональної, але й національної економік [17]. При цьому, ефективність роботи тих чи інших суб'єктів у сфері агропромисловості, а також відповідної системи органів державної влади, що забезпечують регулювання державної політики в зазначеній сфері, подекуди викликає сумнів у ефективності. На сьогоднішній день поліпшення якості життя у сфері агропромисловості, а також неминучість впливу проблем функціонування агропромислового комплексу на національну та державну безпеку загалом, а також сектор економіки зокрема є очевидними.

Ефективне використання земельних ресурсів неможливо без достовірної інформації про якісний стан ґрунтів, рівня їх забруднення. Тому необхідно вирішити, які будуть визначені основні напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів, який оптимальний варіант структури посівних площ, системи обробітку ґрунту, системи живлення і

захисту рослин. При розробці систем удобрення важливо визначити оптимальні норми і співвідношення поживних елементів для сільськогосподарських культур. Як відомо, клімат впливає на умови сільськогосподарського виробництва, тому потрібно враховувати зміни метеоумов при вирощуванні сільськогосподарських культур [157]. Чинним належить зазначити позицію про те, що питання ефективного моніторингу стану ґрунтів в Україні є найважливішим, оскільки земельні ресурси є вичерпними та досить складно відновлюється, що в умовах економічної нестабільності та триваючої збройної агресії проти України є майже нереалізованим завданням.

Щодо удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь. Питання додаткових фінансових ресурсів, в період збройної агресії постають особливо гостро, а саме тому вироблення ефективних державних механізмів підтримки сільськогосподарського виробництва є пріоритетним завданням для всього сектору менеджменту у сфері агропромисловості. При цьому поточні принципи державного регулювання у сфері сільського господарства характеризується застарілістю та неефективністю, що в свою чергу зумовлює необхідність унесення відповідних змін до нормативно-правових актів.

Державне регулювання сільського господарства – це економічний вплив держави на виробництво, переробку і реалізацію сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, а також виробничо-технічне обслуговування і матеріально-технічне забезпечення агропромислового виробництва. Державно-правове регулювання сільським господарством характеризується сукупністю заходів щодо визначення системи органів державного управління, які наділені відповідними повноваженнями в цій галузі, прийняттям та належним виконанням аграрних законів і нормативно-правових актів про сільське господарство. Чинним законодавством визначені основні завдання державного регулювання та

управління сільським господарством. До них відносяться: необхідність своєчасних перетворень і реформувань в АПК; завершення аграрної і земельної реформ; стабілізація і розвиток агропромислового виробництва; забезпечення продовольчої безпеки України; забезпечення якісним продовольством і сировиною населення; підтримка економічного пріоритету сільського господарства перед іншими галузями економіки; пріоритетність розвитку соціальної сфери села; зближення рівнів прибутків працівників сільського господарства і промисловості; захист вітчизняних товаровиробників у сфері агропромислового виробництва. В чинному законодавстві визначені такі основні напрямки державного регулювання і управління: формування ринку землі і сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства; фінансування, кредитування, страхування суб'єктів АПК; налагодження виробництва вітчизняної сільськогосподарської техніки, інших засобів сільськогосподарського виробництва; належне матеріально-технічне забезпечення товаровиробників : технікою вітчизняного виробництва; захист вітчизняних виробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; розвиток науки і здійснення наукової діяльності в сфері агропромислового виробництва [103]. Зазначені кроки, на нашу думку, є досить ефективними оскільки характеризується як організаційним управлінською так і нормативно-правовою складовою, котрі в даному контексті є нерозривно пов'язаними, оскільки будь-яке державне регулювання у сфері агропромисловості відбувається виключно в межах його спосіб визначення законодавством України. При цьому, враховуючи особливість функціонування агропромислового комплексу України, що полягає в перебуванні відповідних об'єктів власності, переважно, поза межами державної власності, особливості менеджменту у даному секторі мають бути координаційними.

Інноваційно-інвестиційний розвиток є єдиною реальною основою соціально-економічних перетворень агропромислової галузі та вихід на нову траєкторію розвитку та конкурентоспроможності національного продукту.

На підставі аналізу досвіду розвинених країн можна спостерігати, що підвищення ефективності агропромислового виробництва досягається переважно за рахунок активізації інноваційної діяльності, а саме успішного функціонування науково-технічної сфери галузі. Кінцевим результатом інноваційної діяльності є створення інновацій та їх освоєння безпосередньо у виробництві, що буде сприяти систематичному і більш прогресуючому організаційно-економічному, технічному і технологічному відновленню агропромислового виробництва і підвищенню його ефективності [45, с. 81; 131]. На нашу думку, питання забезпечення не лише конкурентоспроможності українського виробника, а й дотримання принципів ринкової економіки, а також взаємної інтеграції агропромислового комплексу України та країн Європейського Союзу є надважливими та мають бути вирішені в найбільш короткий строк в нормативно-правовий спосіб.

Держава може здійснювати різноманітні види підтримки підприємств галузі АПК, серед яких: субсидування частини плати (відсотків) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті та компенсації лізингових платежів (часткове відшкодування сплачених лізингових платежів за придбані техніку та/або обладнання), регулювання гуртових цін окремих видів сільськогосподарської продукції, встановлення режиму заставних закупівель зерна за використанням подвійного складського свідоцтва, надання дотації галузі тваринництва та іншим сільгоспвиробникам, виділення бюджетних субсидій, застосування нульової ставки ввізного мита при ввезенні на митну територію України безпосередньо сільськогосподарськими товаровиробниками винятково для власних потреб техніки та обладнання для сільськогосподарського виробництва, застосування спецрежиму по ПДВ тощо [71, с. 52; 131]. Водночас, нормативно-правова конструкція механізму субсидування частини плати за використання кредитів, на нашу думку є недостатньо ефективною порівняно із механізмами гарантування діяльності сільськогосподарських виробників та інших суб'єктів агропромислового

комплексу України. Конкурсний підхід до грантової політики у сфері функціонування агропромислового комплексу, дозволить найбільш ефективно вкладати не лише державні кошти, а й ресурси державних та приватних банків у діяльність агропромислового комплексу України.

Належить зауважити на чіткому відмежуванні механізму субсидування у сфері агропромислового комплексу та механізму грантової підтримки зазначеної діяльності. Вони різняться за своїм змістом і сутністю структурою та механізмом отримання. Не менш важливим аспектом у даному контексті є доступність того чи іншого виду підтримки для всіх суб'єктів у сфері агропромисловості України, що вже відіграють та в подальшому можуть відігравати ще більшу роль в утвердженні та безперервному функціонуванні система економіки України, котра на сьогоднішній день спрямована на посилення можливостей у сфері обороноздатності держави та забезпечення відсічі агресору.

Розмір компенсацій та дотацій не відповідають вимогам сьогодення, не створюють умови для впровадження інноваційних технологій в агропромислового комплексу та розвитку сільського господарства. Державне управління галузі АПК потребує проведення ряд дієвих реформ, які будуть містити низку взаємопов'язаних та структурованих заходів для ефективною та результативною підтримки даного напрямку. Проте, необхідно зазначити, що реформи будуть мати економічний ефект тільки за умови визначення чітких термінів виконання, відповідальних осіб, систему контролю та покарання. На нашу думку, державна підтримка галузі АПК відповідно до Державного бюджету України на 2018 рік не відображає значної частини проблемних питань, оскільки основна частина фінансової допомоги закладена на галузі тваринництва та фермерським господарствам, а на розвиток інноваційних технологій та підготовки наукових кадрів трішки більше 1% від загальних видатків. Таким чином, тільки постійна державна підтримка розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності може забезпечити динамічний розвиток галузі. Головною умовою має стати безперервне оновлення

технологій і широке використання новітніх наукових розробок. Шляхом виходу сільського господарства з кризового стану є розвиток його інноваційної основи за рахунок підвищення техніко-економічного рівня виробництва та як результату поліпшення інвестиційного клімату [131].

Таким чином удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та необхідність залучення фінансових ресурсів у зазначену галузь ззовні країни не викликає заперечень, як у знаних науковців так і в законодавця. При цьому, питання пов'язані із цим, на нашу думку, можуть бути врегульовані виключно в нормативно-правовий спосіб, оскільки основна функція і роль держави в агропромислових взаємовідносинах полягає в установленні правил поведінки та міри можливостей суб'єктів агропромислового комплексу, щодо провадження ними відповідної діяльності.

Одним із найбільш важливих документів національного законодавства в контексті удосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» від 30.12.2015 року № 1437-р. У документі зазначається, що аграрний сектор економіки, базовою складовою частиною якого є сільське господарство, формує продовольчу, у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створення соціально-економічних умов сільського розвитку. Ситуація, що склалася в аграрному секторі, зумовлює низку викликів, основними з яких є необхідність поліпшення умов ведення бізнесу, проведення якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринку, продовольчу безпеку держави, і наближення до європейської політики у сфері сільського господарства. Натепер залишаються невирішеними питання удосконалення форм і методів

державної підтримки, розроблення дієвих інструментів підтримки малих виробників, сприяння у виході товаровиробників на світовий аграрний ринок. Потребує невідкладного вирішення питання адаптації сільськогосподарських товаровиробників до умов роботи в глобалізованому економічному середовищі із урахуванням формування зони вільної торгівлі з державами – членами ЄС [61]. Відповідно внесення змін до зазначених нормативно-правових актів, що доповнення їх ефективними механізмами державної підтримки у сфері агропромислового комплексу є надважливими. Зокрема, механізм гарантування, у тому числі із залученням міжнародної фінансової допомоги, може стати ефективним інструментом поліпшення діяльності у різних секторах агропромисловості України.

Низка дослідників вважають, що необхідно розробити та прийняти в Україні Кодекс корпоративної соціальної відповідальності, а основними орієнтирами для його розробки повинні стати міжнародні стандарти у галузі соціальної відповідальності та стандарти не фінансової звітності Global Reporting Initiative (GRI) [110, с. 46]. Дане регулювання має базуватись на таких принципах як: підзвітність (передбачає, що організація є відповідальною перед тими, на кого впливають її рішення та дії, а також перед суспільством в цілому), прозорість (організації слід бути прозорою у своїх рішеннях та діях, які впливають на суспільство та навколишнє середовище), етична поведінка (включає турботу про людей, тварин та навколишнє середовище), повага до інтересів зацікавлених сторін, повага до верховенства права [58; 41]. Будучи ефективним механізмом державного менеджменту у сфері агропромисловості, нормативно-правове забезпечення корпоративної соціальної відповідальності у зазначеному секторі може стати ефективним інструментом оптимізації внутрішньоуправлінських та зовнішньоекономічних процесів та значно спростити взаємну інтеграцію агропромислового комплексу України та країн Європейського Союзу напередодні вступу України до нього.

Ключові шляхи можуть включати у себе: наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері сільського господарства, включаючи вимоги до безпечності харчових продуктів, сприяння широкому впровадженню постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках, на потужностях харчової та переробної галузей; розроблення заходів з удосконалення системи оподаткування, запровадження нових інструментів державної підтримки, що базуватимуться на принципах публічності і прозорості використання державних фінансів, підвищення ефективності інтервенційної діяльності державних агентів на ринку аграрної продукції; удосконалення системи кредитного забезпечення, а також розвитку державної підтримки страхування аграрних ризиків; забезпечення підтримки фермерських господарств, малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції та створених ними сільськогосподарських кооперативів; сприяння створенню нових потужностей з виробництва та глибокої переробки сільськогосподарської продукції та модернізації наявних, зокрема у сфері виробництва органічної продукції, садівництва, тваринництва, виноградарства, продукції дитячого харчування тощо [152].

Науковці наголошують на тому, що сільськогосподарські підприємства через свою специфіку не в змозі ефективно функціонувати без державної підтримки вітчизняних товаровиробників на рівні нормативно-законодавчого забезпечення, що через вказане виступає базою для розвитку; без бюджетної підтримки; без розумної цінової політики на продовольчі товари; без фінансово-кредитного забезпечення та податкового регулювання основної діяльності й аграрної інфраструктури; без стандартизації якості сировини та готової продукції; без моніторингу аграрного ринку та відповідних маркетингових стратегій підвищення конкурентоспроможності [8; 12, с. 29]. Водночас науковець доходить висновку, що державна підтримка, як інструмент підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах економічної кризи, є не досить

ефективною. Тому необхідно здійснювати пошук внутрішніх резервів для відновлення платоспроможності, покращення економічної стійкості та зниження ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств [152]. Таким чином, необхідність запровадження ефективного нормативно-правового регулювання адміністративно-правовими інструментами державної підтримки агропромислового комплексу є очевидною.

Висновки до розділу 3

Таким чином, у зазначеному розділі було проаналізовано державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України котрі фактично є тими засадами та підвалами, що містяться в законодавстві України, котрі забезпечують не лише стабільне функціонування всього агропромислового комплексу, а й належне та злагоджене взаємоіснування всіх його сегментів.

Автором зазначається, що система та сформований механізм державно-правового гарантування агропромисловості Україні потребує суттєвого вдосконалення, оскільки станом на сьогодні базується на застарілих принципах та засадах, що більшою мірою формують засади жорсткої державної політики, щодо регулювання у відповідній сфері. При цьому, як засвідчує міжнародний досвід Одним із найбільш ефективних інструментів державного-правового гарантування у сфері агропромисловості є надання допомоги та підтримки за допомогою інструментів і методів залучення грантових коштів. Поряд з цим важливим аспектом є контроль за реалізацією цих коштів, а також загальний моніторинг дотримання стану впровадження агропромислової діяльності у всіх її сферах.

Крім цього удосконалення адміністративного законодавства у сфері агропромисловості належить сформулювати за відповідними напрямками, оскільки комплексний підхід забезпечить стратегічний державницький

підхід до адміністрування у сфері агропромисловості, а визначені пріоритети та напрями уможливають реалізацію конкретних операційних цілей. Забезпечення ефективного землекористування на основі завершення земельної реформи є одним із найбільш пріоритетних напрямів, оскільки Україна є аграрною, а проблем і неточностей функціонування приватного сектору та врахування в такій діяльності державних інтересів накопичилась значна кількість, у тому числі через триваючу збройну агресію. Поряд із цим державна підтримка сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у відповідну галузь є пріоритетним напрямом з огляду на європейську інтеграцію України та потребує вироблення дієвих механізмів запровадження цієї політики на загальнодержавному рівні

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу думок і позицій учених та дослідників, а також використання нормативно-правового підґрунтя як національної, так і міжнародної юрисдикції, було досягнуто загальнотеоретичних і прикладних результатів, що полягають в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій до доктрини адміністративного права у сфері функціонування агропромислового комплексу України. Найбільш вагомими серед них є такі.

1. Визначено, що агропромисловий комплекс як сукупність соціально-економічних, урегульованих нормами права відносин, об'єднує нерозривний та цілісний інституційний ланцюг в системі економіки України. При цьому адміністративно-правове регулювання в цій критичній галузі української економіки має визначальне значення, оскільки хоч ця сфера і діє в умовах ринкової економіки й характеризується діяльністю гравців із приватним інтересом, загальна мета функціонування агропромислового комплексу України має державне значення та доктринально впливає як на економіку України, так і на національну безпеку.

2. Окреслено три напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки, що логічно обґрунтовується трьома нерозривними етапами в структурі функціонування агропромислового комплексу, котрі формують систему правових механізмів організації процесу вирощування сировини, державний нагляд і контроль за механізмом її обробки та зберігання, а також чітке адміністративно-правове врегулювання системи виробництва кінцевої продукції та її реалізацію. Саме нерозривний цикл усіх зазначених елементів та їх взаємопов'язаність і формують сутність і зміст агропромислового комплексу, як важливого елементу системи забезпечення стійкості національної безпеки. Крім цього важливим аспектом функціонування вказаного комплексу зазначається необхідність належного

матеріально-технічного обслуговування та забезпечення, інфраструктури агропромисловості загалом і в кожній галузі окремо.

3. Було проаналізовано нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу до кола якого, на нашу думку, належить віднести Конституцію України, як основний нормативно-правовий акт, що врегульовує соціально-правові відносини в державі, а також інше (галузеве) законодавство України, що забезпечує дотримання основних адміністративних процедур під час провадження діяльності в сфері агропромисловості. Такими нормативно-правовими актами є закони України, укази Президента України, розпорядження та постанови Кабінету Міністрів України, постанови Верховної Ради України, а також накази та доручення Міністерства аграрної політики та продовольства України, котрі складають систему адміністративно-правового регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України.

4. До системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України віднесено Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади в Україні, Інститут Президента України – як гаранта Конституції та суб'єкта забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Верховну Раду України – як єдиний законодавчий орган влади (що, відповідно, забезпечує реалізацію законопроектної та нормотворчої діяльності, котра і забезпечує в подальшому адміністративно-правове регулювання цієї сфери). Окремо необхідно виділити Міністерство аграрної політики та продовольства України, як суб'єкт, що має виключне коло компетенції в агропромисловій сфері та забезпечує формування та реалізацію державної політики в даній сфері, а також контроль за діяльністю суб'єктів агропромислового комплексу. Крім цього структурні підрозділи обласних державних адміністрацій є представництвом Кабінету Міністрів та Міністерства аграрної політики та продовольства України на місцях, що

в свою чергу сприяє ефективній реалізації загальнодержавної політики, крізь призму регіональних потреб.

5. Зміст і сутність адміністративних процедур здійснення санітарних та фітосанітарних заходів полягає у впровадженні обмежувальної з боку держави політики щодо забезпечення реалізації безпекових характеристик впровадження відповідного виду агропромислової діяльності.

Підведено підсумок про те, що превентивна функція нормативно-правових актів, що забезпечують контроль та нагляд за здійсненням фітосанітарних та санітарних заходів полягає у недопущенні впливу різноманітних деструктивних чинників та факторів не лише на окремі культури сільського господарства, а й на тваринництво, рибний промисел тощо (охоплюють всі сфери агропромисловості як цілісного комплексу). Відповідно цей механізм забезпечує державний нагляд і контроль за правами і свободами людини і громадянина у найширшому розумінні цього поняття, оскільки, таким чином, може бути забезпечено не лише право на проживання у безпечному середовищі, а й право на життя.

6. Обґрунтовується, що принципи і засади державної регуляторної політики безпосередньо спрямовують та формують правову архітектуру адміністративних процедур регуляторної політики в агропромисловому комплексі, що регулюється іншими нормами і положеннями законодавства України та чітко регламентує основні процеси і процедури в цій сфері. Водночас необхідно зазначити, що адміністративні процедури в державній регуляторній політиці є тим інструментом менеджменту у структурі агропромислового комплексу України, що забезпечує планування такої діяльності на основі конкретних потреб держави у тій чи іншій сфері, а також врахування попередньо допущених помилок і прогалин, що кратно позитивно підвищує ефективність діяльності того чи іншого сегменту агропромислового комплексу України.

7. Зміст і сутність адміністративних процедур у системі сільськогосподарського дорадництва перш за все формується з урахуванням

дозвільних, контрольних і аналітичних методів, що уможлиблюють реалізацію державної агропромислової політики загалом. Так у контексті функціонування сільськогосподарського дорадництва адміністративні процедури розглядаються як урегульована відповідними суб'єктами органів державної влади інформаційно-роз'яснювальна діяльність у сфері сільського господарства, що виноситься на рівень державної політики, проте за своїм змістом і сутністю не підлягає жорсткому державному регулюванню, хоч і фінансується, переважно, за кошти державного бюджету України.

Контекст адміністративних процедур сільськогосподарського дорадництва полягає в можливості здійснення контрольних-аналітичних функцій, що пов'язані з загальними та ситуативними тенденціями у сфері сільського господарства, що перш за все потребують ефективного реагування та, в тому числі, внесення змін до законодавства України та підзаконних нормативно-правових актів.

8. Доведено, що важливість організації та ефективного функціонування фермерства та кооперації, як форми колективної співорганізації, набуває державного значення у зв'язку зі своєю масштабністю та потребує чіткого адміністративно-правового регулювання й зрозумілого та точного відмежування меж компетенції всіх відповідних суб'єктів, зокрема й через земельну реформу в Україні, що була започаткована напередодні війни та полягає в особливому режимі функціонування земель сільськогосподарського призначення, що, в свою чергу, потребувало внесення додаткових змін до інших норм і положень законодавства України.

Кооперація як явище, що існує в аграрній країні не може перебувати поза межами державно-правового регулювання, зміст і сутність якого втілюється в нормах адміністративного законодавства та призначенням якого є чіткий розподіл обов'язків і компетенцій між відповідними суб'єктами, оскільки неточності та дисбаланс в цьому виді партнерства несе

загрозу для всього агропромислового комплексу та національної й державної безпеки.

9. Аналіз державно-правових гарантій підтримки агропромислового комплексу України засвідчив, що вони є фактично є тими засадами, що містяться в законодавстві України, котрі забезпечують не лише стабільне функціонування всього агропромислового комплексу, а й належне та злагоджене взаємоіснування всіх його сегментів.

Зазначається, що державно-правове гарантування в сфері агропромисловості в умовах сучасної ринкової економіки, триваючої збройної агресії росії проти України, а також широкомасштабних заходів із відбиття зазначеної агресії, полягає в наданні та забезпеченні функціонування широких програм грантової підтримки, що дозволяють підприємствам установам і організаціям із агропромислової сфери безперешкодно та безпечно функціонувати на благо економіки України.

10. Аналіз способів удосконалення адміністративно-правового регулювання організації діяльності агропромислового комплексу України дозволив виокремити декілька напрямів такої діяльності, що на думку автора дозволять оптимізувати всі відповідні сфери агропромисловості та уможливлять здійснення ефективного державного регулювання цього сегменту правовідносин з урахуванням сучасних безпекових викликів. Перший напрям пов'язується із забезпеченням ефективного землекористування на основі завершення земельної реформи, оскільки земельний фонд України є найважливішим її багатством та серйозним економічним ресурсом, неунормованість у сфері поводження з яким може докорінно негативно вплинути на систему економіки України.

Другий напрям полягає в удосконаленні системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь, що також виступає чи не найголовнішим напрямом. В умовах критичного дефіциту державного бюджету України, а також триваючої взаємоінтеграції агропромислового комплексу України та країн європейського простору, у

межах вступу України до Європейського Союзу, питання залучення фінансування у агропромислову сферу набуває нової актуальності та можливостей. Водночас питання пов'язане із регулюванням фінансування сфери агропромисловості, а також окремих процедур і механізмів державної підтримки зазначеної сфери має бути належним чином унормоване, зокрема на рівні державних стратегій та концепцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Кабінет Міністрів України. *Енциклопедія сучасної України* : у 30 т. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. Т. 11. С. 219.
2. Аграрні збитки та втрати під час війни: методологія оцінювання і поточні результати. *Портал Українського клубу аграрного бізнесу* : [сайт]. URL: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/agrarni_zbitki_ta_vtrati_pid_chas_viyuni_metodologiya_otsinyuvannya_i_potochni_rezultati#.
3. Агропромисловий комплекс: правові питання / [В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, О. О. Погрібний, В. О. Олійник] ; за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Урожай, 1992. 192 с.
4. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломoeць. [2-ге вид., змін. і доповн.]. Київ : Істина, 2012. 528 с. URL: https://pidruchniki.com/1502010455889/pravo/administrativno-pravove_regulyuvannya_sferi_promislovosti#87.
5. Адміністративне право України : підручник : у 2 т. / [В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короєд]. Херсон : ХМД, 2013. Т. 1. Загальне адміністративне право. Академічний курс. 396 с.
6. Андрейченко А. В. Державна регуляторна політика у сфері розвитку безвідходного виробництва в АПК. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Економічні науки. 2018. Вип. 29, ч. 1. С. 81–84. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/168/164>
7. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
8. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. [2-ге вид., доповн. і переробл.]. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
9. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ : КНЕУ, 2015. 783 с.

10. Антонюк Г. Грантова підтримка для мікрота малих виробників аграрної продукції / ФАО, ЄС; Мін-во аграр. політики та продовольства України. *Міністерство аграрної політики та продовольства України* : [сайт]. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/state%20support/antonjuk-h-1002-1.pdf>

11. Арестенко Т. В., Арестенко В. В. Аграрний сектор України: переваги та ризики вступу до СОТ. *Вісник ХНАУ*. Серія : Економіка АПК і природокористування. 2006. Вип. 11. С. 25–30.

12. Арестенко Т. В. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств та їх конкурентоспроможність. *Збірник наукових праць ТДАТУ*. Серія : Економічні науки. 2013. № 2 (5). С. 22–29.

13. Багай Н. О. Сучасне законодавче регулювання діяльності фермерських господарств: окремі проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 40, т. 1. С. 114–117. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33935/1/%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%95%20%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%92%D0%A7%D0%95%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%94%D0%86%D0%AF%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf>.

14. Берест М., Корольова А. Аналіз сучасного стану аграрного сектору економіки України. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 219–226. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-46>.

15. Божидай І. І. Агропромисловий комплекс України : структура та основні поняття. *Агросвіт*. 2019. № 21. С. 107–113. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/21_2019/16.pdf.

16. Бойко І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2022. Вип. 69. С. 229–234. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254762/251900>.

17. Будзяк О. С., Будзяк В. М. Ефективне використання земель України : аналіз, динаміка та регіони з найбільш затребуваним попитом на інноваційні агропроекти. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/17.pdf.
18. Будзяк О. С. Організаційно-економічний механізм екологобезпечного використання земель України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06. Київ, 2013. 464 с.
19. Буряк І. В. Фінансово-правове регулювання місцевих гарантій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2019. 236 с.
20. Ваньчук І.Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 32(1). С. 7–10. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4572/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%99%20%D0%A1%D0%A3%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%9D%D0%86%20%D0%9E%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>.
21. Ващишин М. Я. Розвиток фермерського законодавства України. *Вісник Львівського університету*. Серія : Юридична. 2008. Вип. 46. С. 152–158.
22. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2012. 1020 с.
23. Вініченко І. І., Полегенька М. А. Теоретичні аспекти формування економічної ефективності агропромислового виробництва. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.14. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7640>.

24. Галанець В. В. Форми та методи державного регулювання агропромислового виробництва. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34), т. 2. С. 33–39.
25. Гальцова О. Л. Інституційне використання ресурсного потенціалу АПК в реалізації аграрної політики регіону. *Інституціональний вектор економічного розвитку* : зб. наук. праць. 2012. Вип. 5(1). С. 143–158.
26. Гбур З. В., Галушкіна Л. В., Акімов О. О. Кабінет міністрів України: функції, повноваження та відповідальність. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2022. № 5. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/5_2022/5.pdf.
27. Гончаров В. М., Бондарчук А. В., Маталка С. М. Перспективи та основні проблеми агробізнесу України після вступу до СОТ. *Прометей*. 2008. № 2 (26). С. 14–19.
28. Гороховець Ю. А. Теоретичні основи структурування АПК регіону. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Економіка : зб. наук. праць. 2014. Вип. 27. С. 69–72.
29. Гофман О. Р Державна гарантія як засіб забезпечення виконання господарських зобов'язань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2014. 22 с.
30. Гречко А. В., Джумакеєва Д. Д. Аналіз перспектив розвитку аграрного сектору економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2020. Вип. 26. С. 5–16. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/d0c6ba0b-26ba-403f-83c5-3dcf99be3d1f/content>
31. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 596 с.
32. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки : підручник. Київ : Знання, 2008. 398 с.

33. Дегтярєва С. В. Агропромисловий комплекс України як предмет адміністративно-правового регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23), т. 3. С.86–90. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e39a13c7-363d-49e3-b274-b5a0bcd84b26/content>
34. Дегтярєва С. В. Напрями вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 227–229. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0390/2019.6.56>.
35. Демкова Т. О. Інституційний механізм формування державної політики у сфері аграрного сектора. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Вип. 36. С. 38–42. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/36-2023/7.pdf>.
36. Державна служба статистики України : [сайт]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
37. Дмитрик О. О., Токарева К. О. Державні та місцеві гарантії як форми державної підтримки суб'єктів господарювання. *Право та інноваційне суспільство*. 2019. № 2 (13). С. 53–61. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Dmytryk_Tokareva13.pdf.
38. Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2021. № 2 (30). С. 143–151. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2021.30.143>. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4182/1/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C.%20%D0%A1_%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9F%D0%A2%202021.pdf.
39. Долинська М. С. Порядок створення, землекористування та діяльність фермерських господарств України : навч.-практ. посіб. Львів : ЛЮІ, 2005. 192 с.

40. Духневич А. В. Особливості правового застосування санітарних та фітосанітарних заходів в умовах участі України у СОТ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2013. Т. 2, вип. 22, ч. 1. С. 72–76.
41. Єкель Г. В. Напрями удосконалення державного регулювання інтегрованих структур агропромислового виробництва. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1977>
42. Єретик Ю. В. Управління агропромисловим комплексом регіону та основні шляхи його вдосконалення : магістерська робота. Тернопіль, 2017. 111 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16569/1/%D0%84%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%20%D0%AE.%D0%92.pdf>.
43. Єрмаков О. Ю., Кравченко А. В. Розвиток регіонального ринку оренди сільськогосподарських земель. *Економіка АПК*. 2007. № 6. С. 10–14.
44. Железняк Н. А. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика. *Наукові записки КНЕУ*. Серія : Юридичні науки. 2003. Т. 21. С. 8–14. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f691adce-96b6-44dd-b6ed-b7f9d1391725/content>.
45. Жидяк О. Р. Державна підтримка інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1. С. 80–83. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2013_1_22.pdf.
46. Замикула В. Напрями державної підтримки агропродовольчого сектора економіки в умовах глобалізації економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=258>.
47. Занфіров В. А. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2006. 20 с.
48. Захарчук О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку основних виробничих засобів сільського господарства. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 49–57.

49. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України / [Н. І. Титова, С. П. Позняк, В. К. Гуревський та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. Н. І. Титової. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
50. Іванишин В. В. Місце державної регуляторної політики в розвитку технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва. *Ефективна економіка*. 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1510>.
51. Іванова Г. Щодо адміністративно-правової характеристики суб'єктів агропромислового комплексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 86–91. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/18.pdf>.
52. Іванова Г. С. Агропромисловий комплекс України – об'єкт публічного адміністративно-правового регулювання: проблемні питання. *Право та інновації*. 2018. № 1 (21). С. 45–51. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/add6c9af-3064-424e-a1d6-5261af945ba7/content>.
53. Іванова Г. С. Основні завдання публічного адміністрування в сфері агропромислового комплексу України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2017. Вип. 4. С. 74–86. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/4_2017/9.pdf.
54. Іванюта В. Ф. Агропромисловий сектор як основа розвитку економіки сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/10.pdf.
55. Карпін С. І. Модель моніторингу в системі управління агропромисловим комплексом. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2019. Т 18, № 2 (42). С. 213–228. DOI: 10.18524/2413-9998/2019.2(42).244743.
56. Карпінська Н. В. Інституційно-функціональне забезпечення застосування санітарних та фітосанітарних заходів у світлі вимог СОТ та ЄС.

Право та інноваційне суспільство. 2020. № 1 (14). С. 85–92. URL: <https://apir.org.ua/index.php/lais/article/view/karpinska14/156>.

57. Карпінська Н. В. Концептуально-правові засади застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС : дис. ... д-ра юрид. наук :12.00.06. Одеса, 2021. 492 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15053>.

58. Керівництво з соціальної відповідальності: проект міжнародного стандарту ISO/DIS 26000 від 14-02-2010. *ISO* : [сайт]. URL: www.iso.org.

59. Кириленко І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України : проблеми, перспективи. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. 452 с.

60. Киценко О. П. Регуляторна політика в аграрному секторі як елемент системи державної політики України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 362–365. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/88>.

61. Коваленко О. Ю. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1808>.

62. Колупаєва І. В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 99–107. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-4_0-pages-99_107.pdf.

63. Кондратьєв Я. Ю., Ліпкан В. А. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 20 с.

64. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

65. Корінець Р. Я. Сільськогосподарське дорадництво: запитання та відповіді / Ін-т сільського розвитку. Київ, 2003. 27 с.

66. Кудельський В. Е. Економічні засади виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами аграрного сектора : монографія / за ред. К. Л. Ларіонової. *Економіка та управління підприємством: сучасні підходи, методи та моделі* : кол. монографія / [К. Л. Ларіонова та ін.] ; за ред. канд. екон. наук, доц. К. Л. Ларіонової. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 133–161.

67. Кулик О. Система державної допомоги в Україні: як європейські вимоги можуть зробити її більш ефективною. Київ : Український центр європейської політики, 2019. 60 с.

68. Курман Т. В. Аграрне право і законодавство України: синергічні засади й перспективи розвитку в умовах глобальних загроз. *Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку*: кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків : Юрайт, 2022. С. 10–37.

69. Курман Т. В. Правові засади грантової підтримки агробізнесу як напряму державної аграрної політики України в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 219–223. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.39>. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284701/278791>.

70. Кусик Н. Л., Федорова С. Д. Теоретичні засади ефективного використання земельних ресурсів у сільському господарстві. *Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи* : матеріали 9 Міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів, аспірантів та молодих учених (28–29 берез. 2014 р.) / за ред. Н. Кусик ; ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2014. С. 177–179. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3624a927-1726-4ab1-b981-7853140c056a/content>.

71. Кушнір С. О. Державна підтримка агропромислового комплексу. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Т. 2, вип. 1. С. 48–56.

72. Лащ А. С. Кооперація: передумови виникнення і розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7231>.
73. Левицький К. Великий зрив. Львів : Червона калина, 1931. 149 с.
74. Ліпкан В. А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т. 2, № 4. С. 57–60.
75. Мазуренко В. Г. Сільське господарство як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія : Право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-01-19>. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-01-19/2023-7-01-19>.
76. Майстро С. В. Екологічні засади державного регулювання розвитку аграрного сектору. *Аграрна політика та аграрна економіка: теоретико-прикладні аспекти* : монографія / за заг. ред. Г. П. Пасемко. Харків : Міськдрук ; ХНАУ, 2013. С. 126–147.
77. Майстро С. В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах. *Державне управління: теорія та практика*. 2006. № 1. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf>.
78. Максимова С. Розвиток дорадництва аграрної сфери економіки. *Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє : щорічник* : у 2 ч. / за ред. М. В. Лазаровича ; [редкол. : С. В. Адамович, В. Я. Брич, О. Є. Гомотюк та ін.] ; ТНЕУ. Тернопіль, 2014. Вип. 19, ч. 1. С. 67–72. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5516/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1..pdf>
79. Марченко С. І. Правові засади державної аграрної політики України щодо санітарних та фітосанітарних заходів в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Т. 2, вип. 76. С. 24–28. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281447/275687>.

80. Масіна Л. О., Масін В. М. Правове регулювання фінансових відносин фермерського господарства. *Матеріали 75-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова* (Одеса, 25–27 листоп. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 199–202. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29693/1/199-202.pdf>.

81. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні. *Агробізнес*. 2015. № 21 (316). 03 листопада. URL: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/3999-problemy-ta-perspektyvy-fermerstva-vukraini.html>.

82. Машевська Л. До питання про поняття «джерела аграрного права». *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 2. С. 74–76.

83. Михайлов А. П. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору економіки України. *Науковий вісник УМО*. Серія : Економіка та управління. 2016. Вип. 1. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159118851.pdf>.

84. Міністерство аграрної політики та продовольства України : [сайт]. URL: <https://minagro.gov.ua>.

85. Мордінов О. Г. Управління аграрним природокористуванням в умовах ринкової трансформації : монографія. Київ : УАДУ, 2000. 344 с.

86. Мороз О. Дослідження регуляторної політики у сфері розвитку малого підприємництва. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 1 (42). С. 102–108.

87. Мушенко В. В. Формування основних принципів державної податкової політики України. *Інтернаука*. Серія : Юридичні науки. 2017. № 5 (5). С. 30–34.

88. Надвичний С. А. Економічний розвиток аграрної сфери України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Миколаїв, 2019. 515 с.

89. Небелас В. В. Функціонально-компонентна структура агропромислового комплексу України: виклики сучасного розвитку. *Часопис картографії* : зб. наук. праць. 2011. Вип. 3. С. 96–103.

90. Недбаєва С. М. Державне регулювання страхуванням сільськогосподарських ризиків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 24. С. 88–91.
91. Недбалюк О. О. Перспективи розвитку дорадництва в Україні. *Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету*. 2010. Вип. 36. С. 103–107.
92. Несененко П. П. Механізми державного регулювання аграрної сфери України. *Вісник НУ ВГП. Серія : Економічні науки*. 2022. Вип. 2 (98). С. 178–191. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve2202217>. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/ojsadmin,+Ve9817%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/ojsadmin,+Ve9817%20(1).pdf).
93. Несененко П. Методичні підходи до оцінки ефективності державного регулювання аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки*. 2022. № 4. С. 288–296. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/09/2022-308-44.pdf>
94. Носова М., Цимбалюк С. Фітосанітарний контроль як складова державного регулювання екобезпеки. *Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Ірпінь, 04–15 листоп. 2019 р.) / Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2019. С. 127–130.
95. Олійник О. В., Макогон В. В., Брік С. В. Проблеми оптимізації кредитного забезпечення операційних витрат сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2019. № 8. С. 50–58.
96. Осипова М. М., Доброва Н. В. Фермерські господарства України: особливості, проблеми, перспективи розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Серія : Економіка, політологія, історія*. 2016. № 10 (242). С. 98–121. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6703>.

97. Остапенко Т. В. Пріоритетні напрями розвитку вітчизняного АПК в умовах глобалізаційних викликів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія : Економіка. 2015. Вип. 750. С. 29–32.

98. Павленко Д. Г., Семенюк Ю. В., Лисецький Ю. М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Державне управління. 2021. Т. 32 (71), № 3. С. 102–107. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/19.pdf.

99. Павленко Р. М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід. Київ : КМ Академія, 2002. 253 с.

100. Паламарчук Д. Національна безпека: національні цінності, інтереси, цілі, завдання. *Борисфен Інтел* : [сайт]. URL: https://bintel.org.ua/nukma/nacionalna_bezpeka/.

101. Пашенко М. Нормативне та індивідуальне правове регулювання природних прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 175–180. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/30.pdf>

102. Пашенко М. О. Роль загального та індивідуального правового регулювання у забезпеченні природних прав людини. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 240–244.

103. Пилипенко О. Д., Примаченко М. О. Вплив державного регулювання на діяльність сільськогосподарських підприємств. С. 281–283. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/16872/1/%D0%9F%D0%B8%D0%B%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%94.%2C%20%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C.%D0%9E.%20%D0%92%D0%9F%D0%9B%D0%98%D0%92%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9D%D0%90%20%D0%94%D0%86%D0%AF%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%A1%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%93%D0%>

9E%D0%A1%D0%9F%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%A0%D0%A1%D0%A
C%D0%9A%D0%98%D0%A5%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%9F%D0
%A0%D0%98%D0%84%D0%9C%D0%A1%D0%A2%D0%92.pdf.

104. Питання адміністративного права / відп. за вип. Н. Б. Писаренко.
Харків : Оберіг, 2018. Кн. 2. 182 с.

105. Питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті
для фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу :
постанова Кабінету Міністрів України від 6 трав. 2005 р. № 325. *Верховна
Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/325-200>.

106. Пістун М. Д., Гуцал В. О. Провотар Н. І. Географія агропромислових
комплексів : навч. посіб. Київ : Либідь, 1997. 200 с.

107. Погрібняк М. А. Механізм державної регуляторної політики у сфері
господарської діяльності : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02.
Запоріжжя, 2008. 20 с.

108. Подцерковний О. П. Про розбіжність економічного змісту та
юридичної форми суспільних відносин. *Наукові праці НУ «ОЮА»*. 2010. Т. 9.
С. 217–225.

109. Поняття, склад, задачі і структура агропромислового комплексу. 1.2.
С. 26–34. *Чорноморський національний університет ім. Петра Могили* :
[сайт]. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/229/60.pdf>.

110. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної
відповідальності / [О. Лазоренко, Р. Колишко та ін.]. Київ : Енергія, 2008 96 с.

111. Притула Н. М. Визначення пріоритетних сфер і галузей АПК як
засіб державного регулювання аграрного сектору економіки. *Економіка і
суспільство*. 2016. Вип. 6. С. 77–80. URL:
https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/13.pdf.

112. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 верес. 2012 р.
№ 5203-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.

113. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в агропромисловому комплексі : Закон України від 8 груд. 2015 р. № 867-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 40.

114. Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств : Закон України від 31 берез. 2016 р. № 1067-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1067-19>.

115. Про делегацію Уряду України для участі у багатосторонніх переговорах з підготовки та узгодження проекту Ініціативи щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 лип. 2022 р. № 626-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2022-%D1%80#Text>.

116. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06 верес. 2005 р. № 2806-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.

117. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 верес. 2003 р. № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.

118. Про затвердження Положення про державні приймальні випробування технічних засобів для агропромислового комплексу України та Порядку проведення реєстрації технічних засобів, рекомендованих для застосування в агропромисловому комплексі України : наказ Міністерства аграрної політики України від 14 лип. 2009 р. № 488. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0958-09#Text>.

119. Про затвердження Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України : указ Президента України від 13 квіт. 2011 р. № 464/2011. *Офіційний вісник Президента України*. 2011. № 12. Ст. 630.

120. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 листоп. 2015 р. № 1119 *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-%D0%BF>.

121. Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення : постанова Кабінету Міністрів України від 22 квіт. 2020 р. № 341. *Офіційний вісник України*. 2020. № 39. Ст. 1273.

122. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

123. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України : Закон України від 05 жовт. 2006 р. № 229-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 47. Ст. 464.

124. Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України : проект Закону України від 03 листоп. 2015 р. *Міністерство аграрної політики та продовольства України* : [сайт]. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/npa/proekt'>

[zakonu'ukraini'pro'stimulyuvannya'rozvitku' agropromislovogo'kompleksu'ukraini](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text)

125. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу : Закон України від 07 лют. 2002 р. № 3023-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 24. Ст. 167.

126. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовт. 2020 р. № 1333-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333-2020-%D1%80#Text>.

127. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку промислового картоплярства на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовт. 2020 р. № 1345-р. *Верховна Рада*

України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-2020-%D1%80#Text>

128. Регіональна економіка : підручник / за ред. Є. П. Качана. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 800 с.

129. Русан В. М. Проблеми розвитку аграрного виробництва в Україні і перспективні напрями використання аграрного потенціалу держави для підвищення рівня продовольчої безпеки. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Серія : Економіка. 2015. № 55. 16 с. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2015-09/agrarne_vurobnustvo-07e8a.pdf

130. Святошнюк А. Л. Сучасний стан сільськогосподарської дорадчої діяльності та її значення для розвитку сільськогосподарської кооперації на теренах України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Т. 1, № 80. С. 385–390. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297137/290061>.

131. Семененко М. В. Державна підтримка інноваційно-інвестиційного розвитку АПК в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 8. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2018/105.pdf.

132. Сиволап Л. А. Теоретичні аспекти національної безпеки країни та вплив на неї економічної безпеки. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія : Економічні науки. 2014. Вип. 27. С. 55–62.

133. Сиволицька С. І. Правове регулювання державної підтримки фермерських господарств за законодавством України та Європейського союзу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2017. 219 с. URL: <https://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5c19d623-85cb-406f-b296-790308a46be7/content>.

134. Сільське господарство в Україні. *DLF* : [сайт]. URL: <https://dlf.ua/ua/silske-gospodarstvo-v-ukrayini/#>

135. Сіренко Н. М., Корабахіна А. Ю. Сільськогосподарське дорадництво – запорука сталого розвитку сільських територій України. *Миколаївський*

національний аграрний університет : [сайт]. URL: <https://finance.mnau.edu.ua/files/conference/2014-sirenko-korabahina-sd.pdf>.

136. Слабко К. Аналіз міжнародних стандартів щодо адміністративно-правового регулювання надання рекрутингових послуг. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 199–204.

137. Смолій Л. В. Порівняльна оцінка ефективності державної підтримки аграрного сектору економіки України та ЄС. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1–2. С. 26–34.

138. Собко М. О. Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 204–208.

139. Собко М. О. Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 6. С. 150–154.

140. Собко М. О. Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 76–79.

141. Собко М. О. Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 448–450. URL: http://lsej.org.ua/1_2024/106.pdf.

142. Собко М. О. Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 124–127.

143. Собко М. О. Правові аспекти функціонування агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграційних процесів. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 7. С. 143–147.

144. Собко М. О. Особливості адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу як способи забезпечення Національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті*

реформування правової системи України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 21–23.

145. Собко М. О. Нормативно-правове забезпечення в сфері діяльності агропромислового комплексу України. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 січ. 2023 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 39–41.

146. Собко М. О. Поняття агропромислового комплексу України крізь призму правового регулювання. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 31–33.

147. Собко М. О. Агропромисловий комплекс України: до питання сутності адміністративно-правового регулювання. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 лют. 2023 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 117–120.

148. Собко М. О. Забезпечення національної безпеки агропромислового комплексу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 44–46.

149. Соснін О. Розуміння сутності національної безпеки: світоглядно-понятійні й науково-теоретичні засади. *LexInform* : [сайт]. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/rozuminnya-sutnosti-natsionalnoyibezpeky-svitoglyadno-ponyatijni-jnaukovo-teoretychni-zasady-chastyna-1/>.

150. Стан ринку праці в сільській місцевості. *Аграрний сектор України* : [сайт]. URL: <http://agroua.net/economics/documents/category-58/doc-8/>.

151. Тернівський Т. Українське фермерство: особливості, проблеми, перспективи. *Аграрний тиждень. Україна* : [сайт]. URL: http://a7d.com.ua/agropoltika/aktualna_tema/firsthands/1827-ukrayinske-fermerstvo-osoblivostiproblemi.html.

152. Ткаченко О. С. Формування механізму економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 209 с. URL: https://www.dsau.dp.ua/ua/page/photo/dis_tkachenko.pdf.

153. Тотоміанц В. Кооперація. Прага, 1922. 172 с.

154. Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів : підписана 15 квіт. 1994 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. Ст. 2989.

155. Федоренко О. Під лежачий камінь вода не тече... *Сільські вісті* : [сайт]. URL: <http://www.silskivisti.kiev.ua/18641/index.php?n=9111>.

156. Федун І. Л., Стецько М. В. Державне регулювання розвитку малого підприємництва в аграрній сфері. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2246/2169>

157. Хвесик М. А., Горбач Л. М., Кулаковський Ю. П. Економіко-правове регулювання природокористування : монографія. Київ : Кондор, 2009. 524 с.

158. Чуб А. В. Регуляторна політика України в сфері АПК : міжнародний досвід. *Науковий вісник ІФНТУНГ*. Серія : Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. 2022. № 2 (26). С. 140–150. DOI: 10.31471/2409-0948-2022-2(26)-140-150. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/9209/1/8821p.pdf>.

159. Шаманська О. І., Єкель Г. В. Інтеграційні процеси як фактор розвитку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2012. № 18. С. 35–39. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2012/10.pdf

160. Шведенко П. Ю. Порівняльно-правовий досвід кредитування сільського господарства. *Науковий вісник НУБіП України*. Серія : Право. 2013. Вип. 182, ч. 3. С. 69–78.

161. Шевцова О. В. Нормативно-правове регулювання та державна підтримка інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія : Економічні науки. 2020. № 4, т. 3. С. 329–336. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/03/2020-4t3-58.pdf>.

162. Шубравська О. В., Прокопенко О. О. Перспективи модернізації аграрного сектору України. *Економіка України*. 2013. № 8 (613). С. 64–76.

163. Щодо державної підтримки розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні : аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-derzhavnoi-pidtrimki-rozvitku-silskogospodarskogo-doradnictva-v>

164. Щодо розбудови механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні : аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-rozbudovi-mekhanizmiv-derzhavnoi-pidtrimki-silskogospodarskogo>

165. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін.]. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1. А – Г. 792 с.

166. Якунічева А. Ю. Вивчення попиту на дорадчі послуги в Запорізькій області. *Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку* : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 16 жовт. 2013 р.) / [ред. кол. : Р. Я. Корінець, О. Ю. Лупенко, М. Ф. Кропивко та ін.]. Київ, 2013. С. 118–123. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/14054/1/18.pdf>.

167. Ясіновська І. Ф. Державна регуляторна політика в сфері підприємництва та її вплив на діяльність суб'єктів господарювання. *Інноваційна економіка*. 2012. № 5 (31). С. 312–315.

168. Denysenko M. P., Novikov D. V. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy. [The current state and prospects for the

development of agriculture in Ukraine]. *Agrosvit - Agrowold*. 2019. № 12. P. 15–21. DOI: 10.32702/2306#6792.2019.12.15.URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2019/4.pdf.

169. Kovaliv M., Skrynkovskyi R., Nazar Y., Krasnytskyi I., Yesimov S., Khmyz M., Brych V. State Regulatory Policy as a Legal Category and an Instrument of Public Administration in Ukraine = Державна регуляторна політика як правова категорія та інструмент державного управління в Україні. *Path of Science*. 2022. Vol. 8, № 1. P. 1001–1008. URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/1144>

170. Prysiazhniuk M. V., Zubets M. V., Sabluk P. T. Ahrarnyi sector ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy rozvytku). Kyiv : NSC «IAE», 2011. 1008 p.

171. UNCTAD : [website]. URL: <http://unctad.org/en/>.

172. World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge. United Nations Conference on Trade and Development. New York and Geneva : UNITED NATIONS, 2008. 411 p. URL: <https://unctad.org/system/files/of>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Собко М.О. Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 204–208.

2. Собко М.О. Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 6. С. 150–154.

3. Собко М.О. Правові аспекти функціонування агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграційних процесів. *KELM*. 2023. № 7(59). С. 273–276 (Республіка Польща).

4. Собко М.О. Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 76–79.

5. Собко М.О. Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 448–450. URL: http://lsej.org.ua/1_2024/106.pdf

6. Собко М.О. Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 124–127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Собко М.О. Особливості адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу як способи забезпечення Національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної*

конференції (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 21–23.

8. Собко М.О. Нормативно-правове забезпечення в сфері діяльності агропромислового комплексу України. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

9. Собко М.О. Агропромисловий комплекс України: до питання сутності адміністративно-правового регулювання. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

10. Собко М.О. Поняття агропромислового комплексу України крізь призму правового регулювання. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.

11. Собко М.О. Забезпечення національної безпеки агропромислового комплексу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 44–46.